

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK BİLİM DALI

ÇOCUKLARIN GÖRÜŞLERİNE GÖRE ÇOCUK

YETİŞTİRMEDE YAPILAN YANLIŞLAR

Aslıhan Merve YILDIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Şahin KESİCİ

Konya-2016

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü
BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin

Adı Soyadı Aslıhan Merve YILDIZ

Numarası 148301051002

AnaBilim / Bilim Dalı Eğitim Bilimleri / Psikolojik Danışma ve Rehberlik

Programı Tezli Yüksek Lisans

Tezin Adı Çocukların Görüşlerine Göre Çocuk Yetiştirmede Yapılan Yanlışlar

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Aslıhan Merve YILDIZ

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin

Adı Soyadı Aslıhan Merve YILDIZ

Numarası 148301051002

AnaBilim / Bilim Dalı Eğitim Bilimleri / Psikolojik Danışma ve Rehberlik

Tez Danışmanı Prof. Dr. Şahin KESİCİ

Programı Tezli Yüksek Lisans

Tezin Adı Ebeveyn Görüşlerine Göre Çocuk Yetiştirmede Yapılan Yanlışlar

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **Ebeveyn Görüşlerine Göre Çocuk Yetiştirmede Yapılan Yanlışlar** başlıklı bu çalışma **02.05.2016** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Prof. Dr. Şahin Kesici	(Danışman)	
Prof. Dr. Ömer Üre	(Üye)	
Yrd. Doç. Dr. Hilvan Özbek Ka.	(Üye)	

TEŞEKKÜR

Tezimin her aşamasında bana hiçbir desteğini esirgemeyen, bana olan inancını her daim hissettiren ve beni devamlı motive eden tez danışmanlığımı yürüten çok kıymetli hocam Prof. Dr. Şahin KESİCİ'ye sonsuz teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimimi tamamlamamda önemli role sahip olan ve araştırmalarımda ve hayatımın her aşamasında ihtiyacım olan her anda bana yardımlarını, desteğini sunan çok değerli dostum Şeyma MERT'e ve araştırma sürecimde bana kapılarını açan, yardım eden değerli meslektaşım Erdoğan ERSÖZ'e şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans tezimin tamamlanması adına bana maddi-manevi destek olan ve her türlü anlayışı gösteren, hayatımda olduğu için her gün şükrettiğim kıymetli eşim Cahit YILDIZ'a, bize her daim kol kanat geren ve bizim bugünlere gelmemiz için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan, hayatlarını bize adanmış olan ANNEME ve BABAMA, varlığıyla bana huzur, güç ve umut veren, hayatımın her safhasında, her türlü zorlukta desteğini hissettiğim çok kıymetli ablam Betül YILDIZ'a, desteğini her daim farklı şekillerde ifade eden ve bunu gerçekten hissettiren ağabeyim Hasan Sami YILDIZ'a, sadece varlıklarıyla bile bana inanılmaz güç veren, her biriyle ayrı ayrı gurur duyduğum çok değerli kardeşlerim Muhammed YAVUZ, Zeynep YAVUZ, Rümeysa YAVUZ ve Hasan Yiğit YAVUZ'a sonsuz teşekkür ederim. İyi ki varsınız.

Aslıhan Merve YILDIZ

Mart-2016

T.C.

KONYA NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Öğrencinin	Adı Soyadı Aslıhan Merve YILDIZ
	Numarası 148301051002
	AnaBilim / Bilim Dalı Eğitim Bilimleri / Psikolojik Danışma ve Rehberlik
	Programı Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı Prof. Dr. Şahin KESİCİ
	Tezin Adı Çocukların Görüşlerine Göre Çocuk Yetiştirmede Yapılan Yanlışlar

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; ebeveynlerin çocuk yetiştirmede yaptıkları hataları belirlemek ve bu hataları erken dönem uyumsuz şemalar kapsamında incelemektir. Bu araştırma nitel araştırma yöntemi ve durum çalışması deseniyle yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen Ankara ili Keçiören ilçesinde yer alan resmi bir ortaokulda eğitim gören 51 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan ölçme araçları, araştırmacı tarafından geliştirilmiş, anne-baba-çocuk arasında cereyan eden örnek durumlardan oluşan 18 adet “Kısa Hikâye (Vignette)” ve katılımcıların anne ve babalarıyla ilgili hatırladıkları ilk ve en belirgin anılarını anlatacakları “İlk Anı” uygulamasıdır.

Araştırma pilot ve asıl uygulama olmak üzere iki basamakta gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama, 2014-2015 eğitim-öğretim yılının birinci yarıyılında, asıl uygulama da aynı eğitim-öğretim yılının ikinci yarıyılında yapılmıştır.

Verilerin analizinde ise, araştırmacı veiki alan uzmanı tarafından bağımsız olarak yapılan kodlamada ortak belirlenen kodlamalar ele alınmış, temaların bulunması ve bunların organize edilmesiyle katılımcılardan elde edilen veriler analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda ebeveynlerin çocuk yetiştirmede yaptıkları hataların erken dönem uyumsuz şemalar kapsamında farklılaştığı ve bu hataların; etkili problem/çatışma çözüme yöntemleri, iletişim yolları, sorumluluk kazandırma, koşullu/koşulsuz kabul ve sevgi ve çocuğun ihmal ve istismarı kategorilerine ayrıldığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn Hataları, Erken Dönem Uyumsuz şemalar, Bağılanma, Transaksiyonel Analiz, Bilişsel Davranışçı Terapi

T.C.

KONYA NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Öğrencinin	Adı Soyadı Aslıhan Merve YILDIZ
	Numarası 148301051002
	AnaBilim / Bilim Dalı Eğitim Bilimleri / Psikolojik Danışma ve Rehberlik
	Programı Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı Prof. Dr. Şahin KESİCİ
	Tezin İngilizce Adı Parenting Mistakes According To Views Of Children

SUMMARY

The purpose of this study is to determine the mistakes of their parents in child rearing and to investigate this mistakes under the early maladaptive schemas. This research was conducted with qualitative research methods and case study design. The participants of the study selected by purposive sampling method consisted of 51 middle school students who have a formal education in middle school in Keçiören in Ankara. One of the measurement tools used in research developed by the researcher is the sample of 18 cases that took place between mother-father-child pieces “Short Story (Vignette)” and the other one is the memories of the participants to tell first and foremost thing to remember about their parents “The First Memory” application.

The research comprised in two stages: the pilot and the authentic application. Pilot application is done in the first semester of the 2014-2015 academic year, the authentic is done in the same academic year in the second semester. The analysis of the data common set encodings discussed by researcher and two field experts with

independent coding and with finding themes and organizing of them, analyzed data from the participants. In the results of analysis found that differentiating parental mistakes making child rearing within the scope of early maladaptive schemas and these mistakes has been divided into categories of effective problem/conflict solving methods, communication paths, to gain responsibility, conditional/unconditional acceptance and love and child abuse/neglect.

Key Words: Parenting Mistakes, Early Maladaptive Schemas, Attachment, Transactional Analysis, Cognitive Behavioral Therapy

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİKSAYFASI	II
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	III
TEŞEKKÜR	IV
ÖZET	V
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	IX
KISALTMALAR.....	XIV
TABLolar LİSTESİ.....	XV
ŞEKİLLER LİSTESİ	XVII
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	4
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	4
1.4. VARSAYIMLAR (SAYILTIAR)	6
1.5. SINIRLILIKLAR.....	6
1.6. TANIMLAR.....	7
BÖLÜM II	9
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1. ŞEMA TERAPİ VE ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALAR	9
2.1.1. Şema Kavramı	9
2.1.2. Şema Terapî.....	10
2.1.3. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar	10
2.1.3.1. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Sınıflandırılması.....	12
2.1.4. Şema Başa Çıkma Biçimleri ve Tepkileri	16
2.1.5. Şema Modları	16
2.2. BİLİŞSEL-DAVRANIŞÇI TERAPİLER	18
2.2.1. Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi	18
2.2.1.1. A-B-C Modeli.....	20
2.2.1.2. Akılcı Olmayan İnançlar.....	21

2.2.2. Bilişsel Terapi	24
2.2.2.1. Bilişsel Yapı ve Otomatik Düşünceler	24
2.3. TRANSAKSİYONEL ANALİZ KURAMI.....	27
2.3.1. Temel Sayıtlar ve Kavramlar	27
2.3.2. Ego Durumları	29
2.3.3. Egogram ve Sabitlik Hipotezi	32
2.3.4. Transaksiyon Türleri	32
2.4. BAĞLANMA KURAMI	34
2.4.1. Bağlanma Stilleri	35
2.5. KURAMSAL ÇERÇEVEYLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR	38
BÖLÜM III	41
YÖNTEM	41
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ	41
3.2. ÇALIŞMA GRUBU	43
3.2.1. Katılımcıların Seçimi.....	43
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	43
3.3.1. Kısa Hikâyeler (Vignetteler)	43
3.3.2. İlk Anılar	44
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ	44
3.4.1. Verilerin Toplanması.....	44
3.4.2. Verilerin Analizi	45
BÖLÜM IV	46
BULGULAR.....	46
4.1. KISA HİKÂYELERE İLİŞKİN BULGULAR.....	46
4.1.1. 1. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	46
4.1.2. 2. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	52
4.1.3. 3. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	58
4.1.4. 4. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	65
4.1.5. 5. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	71
4.1.6. 6. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	76
4.1.7. 7. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	82

4.1.8. 8. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	87
4.1.9. 9. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	93
4.1.10. 10. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	99
4.1.11. 11. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	105
4.1.12. 12. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	110
4.1.13. 13. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	115
4.1.14. 14. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	120
4.1.15. 15. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	126
4.1.16. 16. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	132
4.1.17. 17. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	138
4.1.18. 18. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular	145
4.2. İLK ANILARA İLİŞKİN BULGULAR.....	151
4.2.1. Terk Edilme/İstikrarsızlık Şemasıyla İlişkili Anılar.....	151
4.2.2. Güvensizlik/Kötüye Kullanılma Şemasıyla İlişkili Anılar.....	152
4.2.3. Duygusal Yoksunluk Şemasıyla İlişkili Anılar	152
4.2.4. Kusurluluk/Utanç Şemasıyla İlişkili Anılar	154
4.2.5. Bağımlılık/Yetersizlik Şemasıyla İlişkili Anılar	154
4.2.6. Zarar Görme Veya Hastalanmaya Karşı Dayanıksızlık Şemasıyla İlişkili Anılar.....	155
4.2.7. İç İç Geçme/Gelişmemiş Benlik Şemasıyla İlişkili Anılar.....	156
4.2.8. Başarısızlık Şemasıyla İlişkili Anılar	156
4.2.9. Haklılık/Büyükleme Şemasıyla İlişkili Anılar	157
4.2.10. Yetersiz Öz-Denetim/Öz-Disiplin Şemasıyla İlişkili Anılar.....	158
4.2.11. Boyun Eğicilik Şemasıyla İlişkili Anılar.....	159
4.2.12. Fedakârlık Şemasıyla İlişkili Anılar	159
4.2.13. Onay Arayıcılık/Kabul Arayıcılık Şemasıyla İlişkili Anılar	160
4.2.14. Karamsarlık/Kötümserlik Şemasıyla İlişkili Anılar	160
4.2.15. Duyguların Bastırılması Şemasıyla İlişkili Anılar	161
4.2.16. Yüksek Standartlar/Aşırı Eleştiricilik Şemasıyla İlişkili Anılar	161
4.2.17. Cezalandırıcılık Şemasıyla İlişkili Anılar	162
BÖLÜM V	163
TARTIŞMA VE YORUM.....	163

5.1. TERK EDİLME ŞEMASIYLA İLİŞKİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI	163
5.2. GÜVENSİZLİK/KÖTÜYE KULLANILMA ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI	163
5.3. DUYGUSAL YOKSUNLUK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	165
5.4. KUSURLULUK/UTANÇ ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	166
5.5. SOSYAL İZOLASYON/YABANCILAŞMA ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI	167
5.6. BAĞIMLILIK/YETERSİZLİK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	168
5.7. ZARAR GÖRME VEYA HASTALANMAYA KARŞI DAYANIKSIZLIK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI	169
5.8. İÇ İÇE GEÇME/GELİŞMEMİŞ BENLİK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI	169
5.9. BAŞARISIZLIK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI	170
5.10. HAKLILIK/BÜYÜKLENMECİLİK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	171
5.11. YETERSİZ ÖZ DENETİM/ÖZ DİSİPLİN ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI	172
5.12. BOYUN EĞİCİLİK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	173
5.13. FEDAKÂRLIK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI	174
5.14. ONAY ARAYICILIK/KABUL ARAYICILIK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI	175
5.15. KARAMSARLIK/KÖTÜMSERLİK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	175
5.16. DUYGULARIN BASTIRILMASI ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	176
5.17. YÜKSEK STANDARTLAR/AŞIRI ELEŞTİRİCİLİK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI	177
5.18. CEZALANDIRICILIK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	178
BÖLÜM VI.....	179

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	179
6.1. SONUÇ	179
6.2. ÖNERİLER	182
6.2.1. Ebeveynlere Öneriler	182
6.2.2. Eğitimcilere Öneriler	184
6.2.3. Psikolojik Danışmanlara Öneriler	184
KAYNAKÇA	186
EKLER	204

KISALTMALAR

Vd: Ve diğlerleri

Ed: Editör

BDT: Bilişsel Davranışçı Terapi

TA: Transaksiyonel Analiz

ADDT: Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi

REBT: Rational Emotive Behavior Therapy

TABLolar LİSTESİ

- Tablo-4.1:** 1. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.2:** 1. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.3:** 1. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.4:** 2. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.5:** 2. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.6:** 2. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.7:** 3. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.8:** 3. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.9:** 3. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.10:** 4. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.11:** 4. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.12:** 4. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.13:** 5. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.14:** 5. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.15:** 5. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.16:** 6. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.17:** 6. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.18:** 6. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.19:** 7. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.20:** 7. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.21:** 7. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.22:** 8. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.23:** 8. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.24:** 8. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.25:** 9. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.26:** 9. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.27:** 9. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.28:** 10. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.29:** 10. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri
- Tablo-4.30:** 10. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değeri

Tablo-4.31: 11. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.32: 11. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.33: 11. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.34: 12. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.35: 12. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.36: 12. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.37: 13. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.38: 13. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.39: 13. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.40: 14. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.41: 14. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.42: 14. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.43: 15. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.44: 15. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.45: 15. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.46: 16. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.47: 16. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.48: 16. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.49: 17. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.50: 17. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.51: 17. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.52: 18. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.53: 18. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri
Tablo-4.54: 18. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil-1:ABCDEF Yöntemi

Şekil-2: Bilişsel Yapı

Şekil-3: Ego Durumları

Şekil-3.1: İkinci Düzey Fonksiyonel Analiz

Şekil-3.2: Bir Egogram Örneği

Şekil-4: Dörtlü Bağlanma Modeli

BÖLÜM I

GİRİŞ

Laing (1971) aileyi, dışındaki onlara karşı ortak bir nesne olarak tanımlar. "Aile" üyeleri tarafından paylaşılan basit bir sosyal nesne ve her bir üyesi için amaçlanan ilişkiler seti değildir. İçindeki her elemanda var olur ve başka hiçbir yerde var olmaz. Yani aile; üyelerinin her birinin oluşturduğu "biz" topluluğu olmasıyla birlikte, tüm üyelerinin aileyi içselleştirmesinden daha farklı olarak oluşan, üyelerinin toplamından daha fazla bir anlam ifade eden (Gestalt-Bütüncüllük İlkesi) bir sistemdir. Aile sisteminin bu özelliğinden dolayı literatürde aile kavramının çok fazla tanımına rastlansa da, en genel tanımıyla aile; aynı çatı altında yaşayan, gelirlerini paylaşan, evlilik ve kan bağlarıyla birbirlerine bağlı, çeşitli rollerle birbirlerini etkileyen bireylerin oluşturduğu, yasal, toplumsal ve ekonomik bir kurumdur (Özgüven, 2001).

Toplumsal ve kültürel değerlerin kuşaklar arası aktarımını sağladığı rolle aile kurumu toplum için oldukça önemlidir. Aile kurumunun bu fonksiyonunun taşıyıcısı olan çocuk için ise aile, onun hayata dair ilk deneyimlerini edindiği, kendisini ve çevresini tanıdığı, kişiliğinin, benliğinin, davranışlarının, düşüncelerinin zemini oluşturduğu ilk ortam olmasından dolayı son derece önemlidir (Yeşilyaprak, 1993; Sayın, 1990). Aile ortamında kurulan ilişkilerin sağlıklı olmasıyla birlikte çocuk öncelikle sağlıklı bir benlik kavramı oluşturabilmekte, çevresiyle ve toplumla da sağlıklı bir etkileşim kurabilmektedir. Aile içerisinde sevildiğini ve değerli olduğunu hisseden, ihtiyaçları karşılanan, attığı olumlu adımlarda desteklenen ve yanlış davranışlarında olumlu tepkilerle düşünmesine ve yanlışını düzeltmesine fırsat verilen çocuk, yaşadığı topluma da kolay uyum sağlayacak ve topluma faydalı bir birey olmaya çalışacaktır.

Anne, baba ve çocuk arasındaki iletişimi ve etkileşimi inceleyen araştırmaların, ağırlıklı olarak ebeveyn tutumları (çocuk yetiştirme stilleri) ekseninde şekillendiği görülmektedir. Çocukla ilgili değer ve algılara yönelik olarak Kağıtçıbaşı'nın son 30 yılda Türkiye'de aile yapısının değişimini araştırdığı "Çocuğun Değeri: Türkiye'de Değerler ve Doğurganlık" araştırmasında ailede çocukla ilgili ekonomik (maddi

faydacı), psikolojik (çocuk sahibi olmanın eğlence, gurur, başarı hissi vermesi) ve sosyal (soyun devamı, çocuk sahibi olmanın toplumda kabul görmesi) olmak üzere belirlenen üç farklı değer tipinin 1970'li yıllarla 2000'li yıllar karşılaştırıldığında eskiye göre günümüzde çocuğun ekonomik değerinin azaldığı, psikolojik ve sosyal değerinin arttığı belirtilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2005; Kağıtçıbaşı, 2012).

Geçmişte yapılan araştırmalarda geleneksel aile yapılarında fiziksel ceza yöntemine çokça başvurulduğu (Kağıtçıbaşı, 1996); anne-baba arasındaki iletişim eksikliğinin çocuğun anne-babasından uzaklaşmasına neden olduğu ve çocuğu her anlamda olumsuz etkilediği görülmektedir (Özgüven, 2001; Kesici, 2007a). Son yıllarda yapılan çalışmalar ise bu anlamda geleceğe daha umutlu bakılmasını sağlamaktadır. Yapılan çalışmalarda anne-baba-çocuk iletişiminin kalitesinin arttığı, öğrenim düzeyi arttıkça empati becerilerinin de arttığı ve anne babaların çocuk eğitimine daha fazla önem verdikleri ve bu konuda daha fazla bilgi sahibi olmaya çalıştıkları görülmektedir (Çopur vd., 2007; Körükçü ve Aral, 2005).

Uluğtekin (1977)'in yaptığı bir araştırmada annenin reddediciliği arttıkça çocuğun anti sosyal davranışlarının ve saldırganlık düzeyinin arttığı bulunmuş fakat babanın reddedici davranışlarıyla bu değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yıllar geçtikçe annenin iş yaşamına girmesiyle birlikte babanın çocuğun eğitimi ve gelişimindeki rolünün arttığı görülmüştür (Güngörmüş, 2001).

Hortaçsu ve diğerleri (1991) Türk ergenlerle Batılı ergenleri aile ve arkadaş ilişkilerini etkileyen faktörler bazında incelemişler ve Türk ergenlerin Batıdakiler gibi bu dönemde aileden kısmen uzaklaştıkları ve arkadaşlarına yaklaştıklarını yalnız Türk ailelerin daha kontrolcü olduklarını ve çocukların babalarıyla ilişkilerinin batıdakilere göre daha az olduğu bulunmuştur.

Sümer ve Güngör (1999) yaptıkları bir araştırmada anne-babadan algılanan sıkı denetim/kontrol ve kabul/ilgi boyutlarını karşılaştırmışlar; gençlerin annelerini babalarına göre daha kabul edici ve daha kontrol edici olarak değerlendirdiklerini bulmuşlardır.

Alt sosyoekonomik düzeydeki çocuklar daha az sevildiklerini ve daha çok

cezalandırıldıklarını düşünmekte (Güneysu, 1982); anneler de eğitim seviyeleri düştükçe çocuk eğitiminde daha fazla baskı ve daha katı bir disiplin uygulamaktadırlar (Şendoğdu, 2000).

Eryılmaz (2011) ergenlerin öznel iyi oluşlarıyla aile ortamları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve aile ortamında aile birliğini-beraberliğini hissedenden ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin anlamlı bir şekilde yüksek olduğu sonucuna varmıştır.

Günümüze yaklaştıkça anne-baba-çocuk arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda pozitif yöne bir kayma olduğu görülmekle birlikte aile ilişkilerinde problemler hala devam etmektedir. Hızla değişen, gelişen ve teknolojinin çok hızlı ilerlemesiyle küreselleşen dünyada toplum yapısı da hızla değişmekte ve bu değişimden aileler de hem olumlu hem de olumsuz anlamda nasibini almaktadır. Şentürk (2008), Aile Kuruman Yönelik Güncel Riskler adlı makalesinde sanayileşen ve modernleşen toplumda değişen insan ilişkileri, tutum ve davranışlar, artan boşanma oranları, tek ebeveynli aileler, nikâhsız birliktelikler, eşcinsel evlilikler ya da birlikteliklerin ve değişen yaşam koşullarıyla birlikte çocuk sahibi olmaya direnme davranışlarının; neslin devamını sağlama, çocuğun sosyalleşmesiyle beraber onu topluma kazandırma, nesilden nesile kültür aktarımı ve ebeveynlerin biyolojik ihtiyaçlarının toplumun kabul ettiği şekilde giderme gibi fonksiyonları olan aile kurumu üzerinde bir risk oluşturduğunu belirtmektedir.

Araştırma verilerinden ve görüşlerden elde edilen bilgiler ışığında mikro düzeyde aile ilişkilerinin olumlu yöne doğru gittiği, ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusunda eski hataları bir kenara bırakmaya ve kendilerini çocuk eğitimi konusunda eskiye göre daha fazla eğitmeye çalıştıkları ancak; makro düzeyde aile üzerinde farklı risklerin mevcut olduğu, ayrıca ebeveynlerin eskiden yapılan yanlışları (fiziksel ceza vermeme, çocukla iletişim kanalları açma, onunla kaliteli vakit geçirme vb) tekrar etmemeye gayret göstermekle birlikte değişen toplumun getirdiği yeni risklerin aile birliğine, ilişki ve iletişimine verdiği zarar yavaş yavaş fark edilmeye başlanmıştır. Bozulan aile ilişkilerinin halen ve artarak devam etmesi kaçınılmaz olarak anne-babayla çocuk arasındaki ilişkiyi zedelemektedir. Özellikle şehir hayatında sanal ve gerçek olmak üzere çocuğun farklı sosyal çevreleri daha rahat edinmesini, kimi zaman

ebeveynler kontrol edememektedir. Bu durum ebeveynle çocukların arasına giderek görünür hale gelen duvarlar örmekte ve bunların üzerine anne-babaların çocukla iletişimde yanlış dil kullanımı, ailesi tarafından istek ve ihtiyaçlarının karşılanmadığını ve anlaşılmadığını düşünen çocuk veya genç, varlığını farklı ve bazen de istenmeyen çevrelerde kabul ettirmekte, bu durum da pek çok problemi beraberinde getirmektedir.

Anne-babalar her geçen gün değişen dünyada çocuklarına ayak uydurmakta zorlanmakta ve bilinen doğrularla ellerinden geleni yapmalarına rağmen sorunlarına çözüm bulamamaktalar. Bu sebeplerle günümüz genç neslin anne-babalarının çocuklarıyla günlük iletişimlerinde tam olarak nasıl yanlışlar yaptıklarını ve çocuklarıyla nasıl iletişim hatalarını yaşadıklarını anlamaları için daha ayrıntılı ve spesifik araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bu araştırmanın problemi: “Ebeveynlerin çocuk yetiştirmede yaptıkları yanlışlar nelerdir?”

Alt Problemler

1- Ebeveynlerin çocuk yetiştirmede yaptıkları yanlışlar, erken dönem uyumsuz şemalara göre farklılık göstermekte midir?

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı; ebeveynlerin çocuk yetiştirmede yaptıkları yanlışları, kapsamlı ve ayrıntılı bir biçimde belirlemektir.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Toplum için kültür aktarımının ve toplumların geleceğinin inşasının çocuklar olması ve çocukların hemen hemen her alanda ilk eğitimini aldıkları yer olması hasebiyle aile kuşkusuz tüm kültürlerde ve toplumlarda oldukça önemlidir. Bu öneminden ötürü pek çok disiplinin olduğu gibi psikolojinin ve eğitim alanının da geçmişten günümüze en çok araştırılan konusu, belki de anne-babaların çocuk

üzerindeki etkisi veya anne-baba-çocuk ilişkisidir.

Anne-baba-çocuk ilişkisini inceleyen araştırmalara bakıldığında aile işlevleri ve anne-baba tutum veya çocuk yetiştirme stilleri kavramları etrafında şekillendiği görülmektedir. Literatürde pek çok aile işlevleri modeli yer almakla birlikte burada ele alınan Miller ve diğerlerinin (2000) geliştirdiği McMaster modeline göre aile işlevleri; aile yaşamının ve aile üyelerinin aralarındaki ilişkinin niteliğinin göstergesidir. McMaster modelinde aile işlevselliği boyutları, problem çözme, iletişim, roller, duyarlılık, katılım ve davranış kontrolü olarak ele alınmıştır (Miller vd., 2000). Araştırmalara bakıldığında aile işlevleriyle ilgili çok sayıda inceleme yapıldığı ve yapılan araştırmalarda aile işlevleriyle akran ilişkileri (Kocayörük, 2002), yalnızlık-umutsuzluk düzeyleri (Galioğlu, 2004), davranış problemleri (Shek, 1997; Savi, 2008; Zengin, 2013; Kemahlı, 2014), psikolojik belirtiler (Kashani vd., 1994; Ünlü, 2004; Çataloğlu, 2011; Usluoğlu, 2013), bağlanma (Şenormancı, 2013; Sözügeçer, 2011), duygusal iyilik hali (Renzaho ve Silva-Sanigorski, 2013) vb. arasındaki ilişki incelenmiştir.

Ebeveyn-çocuk ilişkisindeki araştırmalarda öncülüğü taşıyan kavram; anne-baba tutumları veya çocuk yetiştirme stilleridir. Batı kültüründe çocuğun sosyalleşme sürecini ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutum ve uygulamalarıyla açıklayan Diana Baumrind (1972), bu tutum ve davranışlara çocuk yetiştirme stilleri adını vermiştir. Baumrind'in *otoriter*, *açıklayıcı/otoriter* ve *izin verici* olmak üzere üç kategoriye ayırdığı çocuk yetiştirme stillerini, Maccoby ve Martin (1983) *açıklayıcı/otoriter (demokratik)*, *otoriter*, *izin verici/şımartan* ve *izin verici/ihmalkâr* olmak üzere dörde çıkarmışlardır (Aktaran: Sümer ve Güngör, 1999).

Ebeveyn tutumlarıyla ilgili yapılan araştırmalara göz atıldığında oldukça fazla sayıda araştırmaların mevcutluğu ve çok farklı değişkenlerle konunun ele alındığı göze çarpmaktadır. Özellikle çocuk ve ergen gelişimiyle ilgili ele alınan değişkenler problem çözme (Arı ve Seçer, 2003), psikolojik uyum veya psikolojik belirtiler (Erkman ve Rohner, 2006; Karadayı, 1992; Ulusoy vd., 2005; Varan vd., 2008; Lamborn vd., 1991), kişilik özellikleri (Karadayı, 1994), davranış problemleri (Kındap vd., 2008; Bahçivan-Saydam ve Gençöz, 2005; Alyanak vd., 2013; Fuentes

vd. 2014; Tan vd., 2014), bağlanma (Sümer ve Güngör, 1999), benlik algısı (Yılmaz, 2001; Özen Şirvanlı, 2006) vb. değişkenlerdir. Yapılan çalışmalar göstermektedir ki; anne ve babaların (çocuğun erken dönem yaşantıları ve ona bakım verenlerin) davranışları, çocuğun pek çok boyuttaki gelişimine etki etmektedir.

Haluk Yavuzer (2014) “Aile İçindeki Çocuk” kitabında ülkemizdeki anne-baba-çocuk ilişkisini değerlendirmiştir. Yavuzer uyum ve davranış problemi yaşayan çocukların psiko-pedagojik sorunlarını incelediğinde, anne ve babaların çocuklarıyla yüz yüze iletişim kuracak şekilde yeterli zamanı ayırmadıkları, çalışan annelerin çocuğuyla yeterli iletişime geçemediği, babaların çocuk eğitiminde sorumluluğun büyük bir kısmını annelere bıraktıkları, günümüz anne-babalarının çocuklarına baskıcı, gevşek ya da dengesiz ve kararsız bir yaklaşım içinde oldukları ve davranışlarını belirlerken bir bilinç doğrultusundan ziyade tepkisel yaklaştıkları, anne ve babaların çocuklarını ilgi ve yeteneklerinden ziyade kendi isteklerine göre yönlendirdikleri değerlendirmelerinde bulunmaktadır.

Yavuzer’in bu değerlendirmeleri psikolojik ve uyum problemleri yaşayan çocuk ve ergenlerle yapılmış pek çok araştırmalara dayanmaktadır (Yavuzer, 2014). Pek çok yazar ve araştırmacı da bu değerlendirmelere paralel yorumlar getirmektedir. Yalnız, bu değerlendirmeler anne-babaların çocuk yetiştirmede gösterdikleri hataları genel olarak ifade etmekte, anne-babalara ayrıntılı bilgi vermemektedir. Bu bağlamda anne-babaların çocuk yetiştirmede yaptıkları yanlışları daha ayrıntılı, tam ve net olarak belirlemek gerektiği, anne-babaların talepleri temel alındığından, düşünülmektedir.

1.4. VARSAYIMLAR (SAYILTILAR)

Bu araştırmada aşağıda yer alan varsayımlardan hareket edilmiştir:

- 1) Araştırmacıların oluşturulan vignettelere ve ilk anılar uygulamasına doğru ve içtenlikle yanıt verdikleri,
- 2) Oluşturulan vignettelerin araştırma amacına hizmet ettiği varsayılmaktadır.

1.5. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma;

- 1) Ankara ili Keçiören ilçesindeki ortaokul öğrencileriyle sınırlıdır.
- 2) 2014-2015 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.

1.6. TANIMLAR

Ebeveyn Hataları: Anne-babaların çocuk yetiştirmede yaptıkları sözel, davranışsal ve duygusal yanlışları kapsamaktadır.

Erken Dönem Uyumsuz Şemalar: Çocukluk ya da ergenlik dönemi boyunca gelişen, olumsuz anılar, duygular, bilişler ve bedensel duyumlar örüntüsüdür (Young vd., 2013).

Şema Başa Çıkma Biçimleri ve Tepkileri: Bireyin şemalara uyum sağlamak ve onlarla baş etmek için yaşamın erken döneminde geliştirdiği, başa çıkma biçimleri ve tepkileridir (Young vd., 2013).

Şema Modları: Bir kişi için belirli bir zaman diliminde aktif olan baskın duygusal durumlar, şemalar, başa çıkma tepkileridir (Young vd., 2013).

Akılcı Olmayan İnançlar: Doğuştan getirilen veya erken dönem çevreden edinilen, bireyin duygu ve düşüncelerini olumsuz etkileyen inançlardır (Ellis, 2002).

Otomatik Düşünceler: Zihin akışı içinde yer alan ve daha çok duygusal sıkıntı anlarına eşlik eden ortama, duruma özgü bilişlerdir (Türkçapar, 2012).

Bilişsel Hatalar: Bilgiyi işleme sürecindeki özgün yanlılıklar ve eğilimlerdir (Türkçapar, 2012).

Ego Durumları: İlgili davranış biçimleriyle eşlenmiş, duygular sistemi ve uyumlu bir dizi davranış biçimleridir (Berne, 2001).

Transaksiyon: Kişilerarası ilişki dinamiklerindeki iletişim birimleridir (Berne, 2001).

Bağlanma Stilleri: İnsanların, kendileri için önemli gördükleri başkalarına karşı geliştirdikleri derin duygusal bağlara bağlanma denir. Bu bağların türleri de bağlanma stilleri olarak adlandırılmaktadır (Ainsworth ve Bowlby, 1991).

Vignette: Birden fazla çözüm yolunun mevcut olduğu problemlerin tartışılmasında kullanılan, gerçek yaşamdan alınan olayları daha az karmaşık bir şekilde yazılmış ve kasıtlı olarak eksik bırakılmış kısa hikâyelerdir (Jeffries ve Maeder, 2004).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Bilişsel-Davranışçı Terapiler, Bağlanma Kuramı ve Transaksiyonel Analiz Kuramına yer verilmiştir.

2.1. ŞEMA TERAPİ VE ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALAR

2.1.1. Şema Kavramı

Yunanca kökenli "şema", genel terim olarak yapı, iskelet, taslak anlamındadır ve karmaşık uyaran ve deneyimler kümesi içinde bir düzen yaratmaya yardımcı olan kalıp veya düzenleyici çerçeve manasına gelmektedir (Young vd., 2013: 17). Şema terimi özellikle psikoloji içerisinde zengin bir tarihe sahiptir. Bilişsel gelişim içerisinde bir şema, bireylerin onu açıklamasına yardım, algıya aracı ve cevaplara bir kılavuz olma deneyim ya da gerçekliği dayatan örüntüdür. Psikolojideki terim en yaygın biçimde muhtemelen çocukluk bilişsel gelişiminin farklı düzeylerindeki şemalar hakkında ayrıntılı bir şekilde yazılmış Piaget ile ilişkilendirilmiştir. Bilişsel psikolojide şema, problemleri çözme ve bilgiyi yorumlama için rehber biçiminde hizmet gören soyut bir bilişsel plan olarak düşünülebilir (Young vd., 2013).

Beck, depresyona eğilimli bireylerin kendileri ve yaşantılarıyla ilgili olumsuz tutumlardan oluşan bilişsel yapılara (şemalara) sahip olduklarını belirtmiştir. Bireylerin farkında olmadığı aşırı genellenmiş ve katı ifadeleri içeren şemalar, belirli bir stres içeren durumla karşılaşıldığında aktif hale gelir ve doğrudan kişinin nasıl tepki vereceğini etkiler (Beck vd., 1979). Bilişsel model içerisinde şemalar bireylerin duygusal ve davranışsal sorunlarının altında yatan temel neden olarak görüldüğünden daha sonraki yıllarda temel inançlar (core beliefs) olarak adlandırılmış (Akt: Kapçı ve Hamamcı, 2010) ve daha sonra ise Beck ve arkadaşları bu temel inançları-şemaları listeleterek kişilik bozukluklarının bu şemalara karşılık geldiğini öne sürmüşlerdir (Beck ve Freeman, 1990).

2.1.2. Şema Terapi

Young'ın şema modeli bağlanma kuramı, bilişsel davranışçı terapi, yaşantısal/duygu odaklı terapi yaklaşımlarını zeminine alıp, psikodinamik yaklaşımlar ve Gestalt kuramından çeşitli unsurları harmanlayarak oldukça zengin bir terapi yaklaşımı sunmaktadır (Young vd., 2013).

Şema terapi Aaron Beck tarafından geliştirilen bilişsel terapinin bir uzantısıdır. Kavram olarak şema, hem bilişsel davranışçı terapide (BDT) hem de Young'ın şema modelinde hemen hemen aynı olmasına karşın Young'ın şema terapisi mod kavramının geliştirilmesi, şema baş etme biçimlerine yapılan vurgu, gelişimsel süreçlere ve çekirdek ihtiyaçlara verilen önem gibi kavramsal ve tedavi sürecinde pek çok farklılıklar mevcuttur (Young vd., 2013). Kişilik bozukluklarının tedavisinde bilişsel terapi oldukça başarılı çalışmalar yürütmüş, intiharı önleme ve semptomların azaltılması bakımından yüksek başarı oranı göstermiştir (Beck, 2008). Ancak BDT'de hastaların tedavi kıstaslarına uyacaklarına, kısa sürede hastaların biliş ve duygularına ulaşılabilmesine ve bilişsel-davranışçı tekniklerle değiştirilebileceğine, terapist-hasta ilişkisinin kısa sürede oluşacağına dair beklentilerden ötürü kişilik bozukluğu tedavilerinin başarısızlıkla sonuçlandığı görülmektedir (Beck vd., 2004; APA, 1995). Bahsi geçen bu başarısızlıklardan dolayı kronik kişilik bozukluklarının tedavisinde kullanmak üzere Young şema terapiyi geliştirdi. Geleneksel bilişsel-davranışçı terapiyi; uyumsuz baş etme biçimlerine, terapist-hasta ilişkilerine, duygusal tekniklere –Duygu Odaklı Terapi-, çekirdek ihtiyaçlara –Bağlanma Teorisi-, psikolojik problemlerin çocukluk ve ergenlik temellerini keşfetmeye –Psikanalitik Yaklaşım-, ebeveyn (çocuğa bakım veren)- çocuk ilişkisine –Bağlanma Teorisi- oldukça fazla önem verilerek genişletmiştir (Young vd., 2013; Bowlby, 1973; Corey, 2005; Arntz ve Genderen, 2014: 23).

2.1.3. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar

Şemalar, erken çocukluk deneyimleriyle oluşmakta ve sıklıkla artık uygun olmayan güncel olaylara taşınmaktadır. Bireyi, doğru olduğunu düşündüğü şeye hızlıca götüren ve karşılaştığı tüm ayrıntıları yeniden işleme ihtiyacından tasarruf

etmesini sağlayan şemalar, bazı durumların hızlıca kavranmasını sağlarken bazı durumların ise hatalı işlenmesine ve bireyin gerçekçi düşünme ve değerlendirmesine engel olmaktadır. Özellikle travmatik çocukluk deneyimleriyle edinilen şemalar bu anlamda tehlikeli olabilmektedir. Young, bu şemaların pek çok kişilik bozukluklarının temeli olabileceği hipotezini oluşturmuştur. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar olarak adlandırdığı şemaların en geniş şekliyle tanımı (Young vd., 2013: 25; Young vd., 2012: 19):

- Genel yaygın tema ya da örüntüdür.
- Anılardan, duygulardan, bilişlerden ve bedensel duyulardan oluşur.
- Bir kişinin kendini ve başkalarıyla olan ilişkilerini dikkate alır.
- Çocukluk ya da ergenlik boyunca gelişir.
- Kişinin yaşamı boyunca karmaşıklaşır.
- Önemli bir dereceye kadar işlevsizdir.

Yani erken dönem uyumsuz şemalar, gelişimimizin erken dönemlerinde başlayıp yaşam boyu devam eden, öz-yıkıcı ve hayatta kalmak için savaş veren duygusal ve bilişsel kalıplar, örüntüler veya temalardır. Bu tanıma göre bireyin davranışlarının şemaların bir parçası olmadığı, aksine uyumsuz davranışların şemalara karşı geliştirilmiş mantıklı tepkiler olduğu söylenebilir. Çoğu uyum bozucu davranış bireyin şemalarla nasıl başa çıktığını gösterir yani davranışlar şemalar tarafından güdümlenmektedir (Young vd., 2013: 26; Young ve Klosko, 2014). Safran ve Segal (1998)'e göre; şemalar, gelişimsel anlamda uyuma yönelik oluşmakta fakat, bilişsel kişilerarası döngü nedeniyle etkileşime girilen herkesle her bağlamla şekillenmeye devam ettiklerinden yeni durumlara uyum sağlamakta güçlük yaratabilmekte ve psikolojik belirtilerin meydana gelmesine sebep olabilmektedir (Akt: Soygüt ve Çakır, 2009).

Young, şemaların temelini çocukluktaki karşılanmamış çekirdek ihtiyaçları olarak görmektedir. Bu ihtiyaçların evrensel olduğunu, derecesinde bireysel

farklılıkların olabileceğini belirtmektedir. Young'ın listelediği çekirdek duygusal ihtiyaçlar; başkalarına güvenli bağlanma; özerklik, yetenek, olumlu kimlik algısı; ihtiyaçlar ve duyguları ifade özgürlüğü; kendiliğindenlik ve rol yapma; gerçekçi sınırlar ve özdenetimdir (Young vd., 2013: 29). Erken dönem olumsuz yaşam deneyimleri ise şemaların birincil temelini oluşturmaktadır. Genellikle çok güçlü olan şemalar, erken dönemde gelişen, çekirdek aile içinde ortaya çıkmaktadır. Büyük ölçüde çocuğun ailesinin dinamikleri, çocuğun erken dönem ailesinin dinamikleridir. Uyumsuz şemalar aktive olduklarında genellikle aileden gelen acı verici bir olayın tekrarı arka planda yaşanmaktadır.

Şema edinimini destekleyen dört tip erken dönem yaşam deneyimi tanımlanmıştır. Bunlardan ilki; ihtiyaçlarının karşılanmasının zedeleyici şekilde engellenmesi (çocuğun iyi olandan az alması), ikincisi; travmalar (tehlike, acı veya tehdidin varlığını yansıtan şemalar gelişir), üçüncüsü; ihtiyaçların sağlıklı olandan fazlasının verilmesi (çocuğun iyi olandan fazla alması) ve dördüncüsü; önemli ötekilerle yaşanan seçici içselleştirme ve özdeşim (çocuk ailesinin düşüncelerini seçici bir şekilde içselleştirir ve özdeşim kurar)dir. Çocuğun doğuştan gelen mizacıyla erken dönem yaşam deneyimlerinin etkileşimi, temel ihtiyaçların giderilmesinin engellenmesine neden olmaktadır (Young vd., 2013; Young vd, 2012).

2.1.3.1. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Sınıflandırılması

Şema alanları olarak adlandırılan 18 erken dönem uyumsuz şema, giderilmemiş duygusal ihtiyaçları içeren beş genel sınıf içinde gruplanmıştır (Young vd., 2013; Young vd., 2012; Bayalan, 2012).

Alan I: Ayrılma ve Dışlanma/Reddedilme

İlk alan, güvenlik, emniyet, istikrar, bakım, empati, duyguların paylaşılması, kabul ve saygı gibi temel evrensel ihtiyaçların karşılanmaması ile ilgili şemaları içerir. Bu alandaki şemalara sahip olan kişiler, bu ihtiyaçlarının giderilmeyeceğine, giderilse bile geçici olarak giderileceğine inanırlar. Ailenin kökeni, soğuk, reddedici, istismarcı ya da dış dünyadan izoledir. Travmatik bir çocukluğun geçtiği bu alan bireye oldukça zarar vermektedir.

1. **Terk Edilme / İstikrarsızlık:** Bu şema; diğerlerinin, özellikle destek ve yakınlık beklediklerimizin, bu ihtiyaçları sağlama konusunda dengesiz veya güvenilir olmadıkları ve duygusal destek, yakınlık, güç veya koruma sağlamaya devam edemeyecekleri algısını içerir.

2. **Güvensizlik / Kötüye Kullanılma:** Bu şema başkalarının bireye zarar vereceği, kötüye kullanacağı, aşağılayacağı, aldatacağı, yalan söyleyeceği algısını içerir.

3. **Duygusal Yoksunluk:** Bu şemada yoksunluk üç başlıkta toplanmaktadır:

a) Bakım yoksunluğu: Dikkat, sevgi/şefkat, sıcaklık, arkadaşlık yoksunluğu

b) Empati yoksunluğu: Anlayış, dinleme, kendini açma, başkalarıyla karşılıklı olarak duygu paylaşımı yoksunluğu

c) Koruma yoksunluğu: Güç, yön ve rehberlik yoksunluğu

4. **Kusurluluk / Utanç:** Bu şema bireyin önemli açılardan kusurlu, kötü, istenmeyen, aşağı, işe yaramaz olduğu; diğerleri gerçek benliğini tanıdıkları zaman kendisini sevmeyecekleri algısını içerir.

5. **Sosyal İzolasyon / Yabancılaşma:** Bu şemaya sahip bireyler, diğer insanlardan farklı olduklarını, hiçbir grup ya da topluluğa ait olmadıklarını hissederler.

Alan II: Zedelenmiş Özerklik ve Kendini Ortaya Koyma

İkinci alan özerklik ve rekabet gibi temel duygusal ihtiyaçların karşılanmamasından kaynaklanan şemaları içerir. Bu da kişinin ayrışma, bağımsız olarak var olup işlev gösterme ve başarılı bir biçimde kendini ortaya koyma konularında yaşanan problemi işaret etmektedir. Bu alandaki şemalara sahip bireylerin aile profilleri genelde iç içe geçmiş, çocuğun kendine olan güvenini zedeleyen ve aşırı korumacıdır.

6. **Bağımlılık / Yetersizlik:** Bu şema, kişinin başkalarından yardım almadan gündelik sorumlulukların üstesinden gelemeyeceğine dair inancı içerir.

7. **Zarar Görme veya Hastalanmaya Karşı Dayanıksızlık:** Bu şemaya sahip bireylerin her an felaketle (tıbbi, duygusal ve çevresel felaketler) burun buruna gelecekleri ve buna engel olamayacaklarına dair yoğun kaygı duyarlar.

8. **İç İçe Geçme / Gelişmemiş Benlik:** Bu şema, bireyin bağımsız bir birey olamama ve sağlıklı bir sosyal gelişim gösterememe pahasına bir veya iki kişiyle – çoğunlukla ebeveynler- aşırı duygusal bağlanma ve yakınlık içine girmeyi içerir.

9. **Başarısızlık:** Bu şema, kişinin başarısız olduğu ve her zaman başarısız olduğunu çünkü yaşantılarına kıyasla yetersiz olduğu inancını içerir.

Alan III: Zedelenmiş Sınırlar

Bu alan içsel sınırlar, başkalarına karşı sorumluluk veya uzun süre hedef odaklılıkta eksikliklerle ilişkili şemaları kapsar. Bu şemalar; başkalarının haklarına saygı gösterme, onlarla işbirliği yapma, sözüne sadık olma veya gerçekçi kişisel hedefler koyma ve bu hedefleri gerçekleştirmede zorluk yaşarlar. Bu şemalara sahip bireylerin erken dönem yaşamlarını geçirdikleri ortamlar genellikle uygun yüzleştirme ve disiplinin olmadığı, sorumluluk alma/verme, karşılıklı işbirliği ve uygun hedefler koyma gibi davranışlardan yoksun ortamlardır.

10. **Haklılık / Büyüklenmecilik:** Bu şema, kişinin diğer insanlardan daha üstün olduğu, özel hak ve ayrıcalıklara sahip olması gerektiği veya normal sosyal etkileşimi yöneten karşılıklılık ilkesine bağlı olmadığı inancını içerir.

11. **Yetersiz Özdenetim / Özdisiplin:** Bu şema, bireyin kişisel hedeflerini gerçekleştirmesi veya duygu ve dürtülerinin uygun ifadesi için özdenetim sağlaması ve engellenmeye karşı tolerans göstermesi konusunda zorluk yaşaması ve engellenmeyi reddetmesi olarak tanımlanabilir.

Alan IV: Diğer Yönelimlilik

Dördüncü alan, temel ihtiyaçlardan biri olan kendi-yönelimlilik ihtiyacının karşılanmasındaki ciddi eksikliklerle ve bu eksiklikle kişinin kendi istek ihtiyaçlarına rağmen başkalarının istek, duygu ve tepkilerine aşırı odaklanmasıyla ilişkili şemaları kapsamaktadır. Bu alandaki şemalara sahip bireyler çoğunlukla koşullu saygı, kabul ve sevgi atmosferinde büyümüşlerdir.

12. Boyun Eğicilik: Bu şema, kişinin öfke, misilleme, terk edilmeden kaçınmak için kontrolü aşırı derecede başkalarına bırakmayı, kendi ihtiyaç ve duygularını bastırmayı içerir.

13. Fedakârlık: Bu şema, kişinin kendi mutluluğu pahasına, gönüllü olarak başkalarının ihtiyaç ve isteklerine aşırı odaklanmasını içerir.

14. Onay Arayıcılık / Kabul Arayıcılık: Bu şema, güvenli ve doğru bir kendilik oluşturmaya karşı sürekli olarak başkalarının kabul ve izinlerine ihtiyaç duyma ve onlara uyum göstermeye aşırı bir vurguyu içerir.

Alan V: Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmışlık

Bu alanda kendiliğindenlik ve oyun gibi temel evrensel ihtiyaçların karşılanmamasından kaynaklanan şemalar yer alır. Bu alandaki şemalarda kişiler spontan hislerini, dürtülerini ve seçimlerini aşırı derecede bastırması görülür. Bu şemalara sahip bireylerin çekirdek aile ortamları acımasız, talepkar, cezalandırıcı ve mükemmeliyetçidir.

15. Karamsarlık / Kötümserlik: Bu şemaya sahip bireyler hayatın olumlu ve güzel yönlerini görmezden gelerek küçümseyip, hayatın olumsuz ve acı yönlerine aşırı odaklanırlar.

16. Duyguların Bastırılması: Bu şema genellikle başkalarının eleştirilerinden kaçınmak için spontan eylem, duyguların ve iletişimin aşırı bastırılmasını içerir. Ayrıca duyguları göz ardı ederek akılcılığa aşırı bir vurgu da söz konusudur.

17. Yüksek Standartlar / Aşırı Eleştiricilik: Bu şema kişinin genellikle eleştiriden kaçınmak amacıyla, davranış ve kendini ortaya koyma alanlarındaki içselleştirilmiş yüksek standartlarını karşılamak için yoğun çaba harcaması gerektiğine dair temel inancı içerir.

18. Cezalandırıcılık: Bu şema kişinin –kendisi de dâhil- yapılan bir hatada muhakkak cezalandırılmaları gerektiği inancını içerir. Beklentileri karşılamayan ve hata yapan insanlara karşı öfkeli, hoşgörüsüz ve tahammülsüz olma eğilimi görülür.

2.1.4. Şema Başa Çıkma Biçimleri ve Tepkileri

Şema terapiye göre şemalar anıları, duyguları ve bilişleri içerir. Davranışlar şemaların içeriğini değil onlarla baş etme tepkileri olarak değerlendirilir. Kişi, şemalara uyum sağlamak ve onlarla baş etmek için yaşamlarının erken dönemlerinde uyumsuz başa çıkma biçimleri ve tepkileri geliştirir. Şemalarla başa çıkma biçimleri ve tepkilerinde bireysel farklılıklar mevcuttur ve zaman zaman kullanılan başa çıkma biçimi değişiklik gösterebilir (Young vd., 2013). Üç ana başa çıkma biçimi ve bu başa çıkma biçimine bağlı üç tip başa çıkma tepkileri; *aşırı telafi* (şemanın tam tersi şekilde davranma: Duygusal yoksunluğu olan ve ihmal edilen bir çocuğun alımlı, cilveli ve abartılı olmayı öğrenmesi), *kaçınma* (şemayı tetikleyen insanlardan veya durumlardan uzak durma: Kusurluluk şemasına sahip birinin sosyal ortamlardan uzak durmaya çalışması) ve *teslim olma* (kişinin şemalara boyun eğmesi: Başarısızlık şemasına sahip birinin görevini isteksiz ve üstünkörü yerine getirmesi) olarak tanımlanmıştır (Young vd., 2013; Young vd., 2012; Young ve Klosko, 2014).

2.1.5. Şema Modları

Mod kavramını ilk olarak Beck, bilişsel, duygusal, motivasyonel ve davranışsal unsurların bütünleşmiş ağı olarak tanımlamaktadır. Modlar, anıları, problem çözme stratejilerini, imgeleri ve dili kapsayan şemaları kapsamaktadır. Modlar, hayatta kalma becerilerini uygulamak için programlanmış stratejileri aktive eder ve şema tetiklendiğinde modun aktive olması gerekmemektedir (Aktaran: Apsche ve Ward, 2003: 344-345).

Şema terapide şema modu; Young'ın borderline kişilik bozukluğu olan hastalarla yürüttüğü çalışmalarda ortaya çıkmış bir kavramdır (Young vd., 2013). Şema terapide modlar, bir kişi için belirli zaman diliminde aktif olan baskın duygusal durumlara, şemalara, başa çıkma tepkilerine karşılık gelmektedir. Çoğu kez şema modları aşırı hassasiyet gösterdiğimiz yaşam durumlarına göre tetiklenmektedir. Zamanın herhangi bir anında şema ya da şema faaliyetlerinin bazıları hayattaki olaylarla aktive olup mevcut hal ve davranışlarımızda baskın olurken, bazıları da hareketsiz ve cansızdır. Zamanın herhangi bir anında içinde bulunulan baskın içsel yanı, şema modu olarak adlandırılır. İşlevsiz şema modu; belirli uyumsuz şema ya da baş etme tepkileri, benimsenen ve bireyin işleyişini kontrol eden sıkıntılı duygular, kaçınma tepkileri ya da kendilik yıkıcı davranışlar içinde patladığında aktif hale gelmektedir (Young vd., 2013; Young vd., 2012, Jacob vd., 2014).

Şema terapide ele alınan içsel yanlar (modlar) *çocuk modları*, *uyum bozucu ebeveyn modları*, *sağlıklı yetişkin modu* ve *başa çıkma modları* olmak üzere dört ana kategoriye ayrılmaktadır:

1) Çocuk Modları: Bireyin insanları ve çevresini algılayış ve insanlara tepki verme biçiminin bir çocuğun algılayış ve tepki verme biçimine benzediği haller çocuk modları olarak adlandırılmaktadır. Bu biçim, kendini özellikle, davranışların akılla kontrol edilmesinin zor olduğu durumlarda ortaya koymaktadır (Jacob vd., 2014). Çocuk modları *incinmiş çocuk modu*, *kızgın ve dürtüsel çocuk modu* ve *mutlu çocuk modu* olmak üzere üç türdür.

2) Uyum Bozucu Ebeveyn Modları: Genellikle çocukluk döneminde kişiye, kendisinin yeterince sevimli, sevilmeye layık ve iyi olmadığı diğer insanlar tarafından çeşitli biçimlerde iletilen mesajların köklerinin belirgin hale getirilmeye çalışıldığı içsel yanlar uyum bozucu ebeveyn modları olarak adlandırılmaktadır. Bu modlar *talepkar ebeveyn modu* ve *cezalandırıcı ebeveyn modu* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Jacob vd., 2014).

3) Sağlıklı Yetişkin Modu: Bu mod, benliğin becerikli, güçlü ve iyi işlev gösteren bölümüdür. Çalışma, ebeveynlik, sorumluluk alma, hem kişilere hem de

eylemlere sadık kalma vb. uygun yetişkin işlevlerini sürdürmek için gerekli olan işlevsel biliş ve davranışları içermektedir (Jacob vd., 2014).

4) Başa Çıkma Modları: Duygusal olarak acı verici deneyimlerle baş etmek için başvurulmuş temel yollardan oluşan içsel yanlara başa çıkma modları denilmektedir. Üç şema başa çıkma biçimine karşılık olarak, *söz dinleyen teslimci*, *kopuk korungan* ve *aşırı telafici* olmak üzere üç başa çıkma modu bulunmaktadır (Jacob vd., 2014).

2.2. BİLİŞSEL-DAVRANIŞÇI TERAPİLER

1960’larda psikoloji dünyasında egemen olan Davranışçılık akımı 1970’li yıllarda gelindiğinde popüleritesini kaybetmeye başlamıştır. Yapılan deneysel ve klinik çalışmalarda davranışçı paradigmalara uymayan sonuçlarla karşılaşılması (Tollman-latent öğrenme deneyi), davranış değişikliğinde bilişsel süreçlerin saf dışı bırakıldığına anlaşılmaya yol açmıştır. Julian Rotter’ın sosyal öğrenme kuramını ve buna paralel olarak Albert Bandura’nın ortaya koyduğu sosyal öğrenme ve öz-etkinlik kuramlarını geliştirmeleriyle, bilişsel süreçler insan davranışlarında uyaranla davranış arasındaki aracı rolünün anlaşılmasında öncülük etmişlerdir (Türkçapar vd., 2011).

Aaron T. Beck ve Albert Ellis’in kurucusu kabul edilen bilişsel-davranışçı terapi, 1980’lerde psikoterapi alanında devrim niteliği kazanmış, bu yıllarda pek çok bilim insanının araştırmalarıyla zenginlik kazanmıştır. Günümüzde psikoloji ve psikoterapi dünyasının olmazsa olmaz akımı olmaya devam etmektedir (Türkçapar vd., 2011).

2.2.1. AKILCI DUYGUSAL DAVRANIŞÇI TERAPİ

Albert Ellis 1947’de doktora derecesini aldıktan sonra özel olarak aile ve cinsel danışman olarak çalışmaya başlamış, daha sonra da Karen Horney’in grubundan bir analistle analiz eğitimin tamamlayarak psikanalizi danışmalarında uygulamaya başlamıştır. Psikanalizin etkisinden kuşu duymaya başlayan Ellis, terapi seanslarına bazı aktif-yönlendirici yöntemleri kullanmaya başlamıştır. Kendi analizine başlamadan önce, kendisinin bazı kişisel sorunlarını çözmek amacıyla Epictetus,

Marcus Aurelius, Spinoza ve Bertrand Russell gibi filozofları okumuş, kendisi için öğrendiklerini danışanlarına da uygulamaya başlamıştı. Ellis Akılcı-Duygusal Terapi'yi ilk olarak 1955'te kullanmaya başlamıştır. 1959'da akılcı yaşamın ilkelerini öğretmek amacıyla The Institute for Rational Living'i kurmuştur. 1978'de The Institute for Advanced Study in Rational Psychotherapy, eğitim örgütü olarak kurulmuş, 1978'de enstitünün adı Institute for Rational Emotive Therapy olarak değişmiştir (Aktaran: Nelson-Jones, 1982).

Akılcı-Duygusal Davranışçı Terapi, Bilişsel-Davranışçı Terapilerin ilkidir. 1955'te duygusal sorunların sebebi olarak düşüncelerin rolünü vurgulamak amacıyla yaklaşımına Akılcı Terapi (Rational Therapy) adını vermiş, 1961 yılında Akılcı-Duygusal Terapi olarak değiştirdiği yaklaşımını son olarak 1993 yılında ise Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi (REBT) olarak isimlendirmiştir (Ellis ve Dryden, 1997).

Epiktetos'un "İnsanlara rahatsızlık veren olayların kendisi değil, bu olaylara getirdikleri bakış açılarıdır." sözünü felsefi temeline alan ADDT; düşüncelerin, duyguların ve davranışların önemli ölçüde birbirini etkilediği ve karşılıklı bir neden-sonuç ilişkisine sahip olduğu varsayımına dayanır (Corey, 2005). Birinde olan değişiklik az ya da çok diğer iki unsuru da etkilemektedir. Dolayısıyla insanlar bir olay ya da durumla ilgili düşüncelerini değiştirirlerse duyguları ve davranışları da değişir (Köroğlu, 2011).

Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi, insanların hem akılcı hem de akılcı olmayan-mantık dışı- ya da hatalı düşünme potansiyeline sahip olarak dünyaya geldiklerini savunur. Bir yandan da mantık dışı inançların çocukluğumuzda bizim için önemli olan diğerlerinden öğrendiğimizi savunmaktadır. Bunlara ek olarak insan kendisine mantık dışı dogmalar ve batıl inançlar yaratarak mantık dışı inançlarla beslenmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca insan kendini alt eden inançları, kendi kendine telkin ve kendini tekrarlama yoluyla ve bunlar yararlıymış gibi davranarak desteklemektedir (Corey, 2005: 299-300).

ADDT, duygusal ve davranışsal problemlerin altında yatan sebebin akılcı olmayan düşüncelerin sonucu olarak ortaya çıktığını, akılcı olan inançların ise esnek

olduğunu, bireye işlevsel düşünmenin yollarını gösterip, bireyin psikolojik olarak sağlıklı olmasını sağladığını savunmaktadır (Ellis ve Dryden, 1997).

2.2.1.1. A-B-C Modeli

A-B-C kişilik kuramı ADDT'nin merkezinde yer almaktadır. A, bir olayın varlığı veya bir kişinin davranışı; C, bireyin bu olaya verdiği duygusal veya davranışsal tepkisidir. C'nin oluşumunda aracı rol A hakkındaki düşünceleri ve inançlarıdır. A-B-C'den sonra D-tartışarak müdahale- gelmektedir. D; danışanların mantık dışı inançlarına meydan okuyacak yöntemlerin uygulanmasıdır. Danışanlar bilişsel, duygusal ve davranışsal müdahale yöntemlerini uyguladıktan sonra sırada E-etki gelmektedir. E; etkili bir davranış biçimi ve yaşam felsefesi oluşturmaya karşılık gelmektedir. Yeni ve etkili bir inanç sistemi ve hayat felsefesi akılcı olmayan düşünceleri akılcı olanlarla değiştirerek oluşmaktadır. E oluşuktan sonra F-duygu oluşur. F ise; yeni ve akılcı duygu grubuna tekabül etmektedir (Corey, 2005: 300-302; Dreyden ve Mytton, 1999:4-10). Bu unsurların arasındaki ilişki aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

A (Olay) (Activating Event) ← B (İnanç) (Belief) → C (Duygusal ve Davranışsal Sonuç) (Consequence)

↑

D (Müdahale) (Disputing Intervention) → E (Etki) (Effect) → F (Yeni Duygu) (Feeling)

Şekil 1 ABCDEF yöntemi

Ellis'e göre işlevsel olmayan kişiliğimizi değiştirebilmemiz için gerekli olan yaşam biçimini değiştiren yapılanmanın adımları(Corey, 2005: 302); 1- Kendi duygusal problemlerin yaratılmasından sorumlu olduğumuzu kabul etmek, 2- Bu rahatsızlıkları değiştirebileceğimiz düşüncesini kabul etmek, 3- Duygusal problemlerimizin büyük ölçüde mantık dışı inançlarımızdan kaynaklandığını anlamak,

4- Bu inançları açıkça kavramak, 5- Böylesi kendini tahrip edici inançlarla mücadele etmenin önemini kavramak, 6- Eğer değişmek istiyorsak, işlevsel olmayan inançlarımızı ve davranışlarımızı önlemek için duygusal ve davranışçı biçimde çalışmamız gerektiği gerçeğini kabullenmek ve 7- ADDT'nin kötü sonuçları kökünden yok etme veya değiştirme yöntemlerini yaşamımızın geri kalan kısmında uygulamak olarak basamaklandırılmaktadır.

2.2.1.2. Akılcı Olmayan İnançlar

Doğuştan getirilen veya erken dönem çevreden edinilen akılcı olmayan inançların A-B-C modelinde bireyin duygu ve düşüncelerini nasıl etkilediği ve belirlediği anlatılmıştır. Ellis rahatsızlık veren hemen hemen her duygunun aşağıda belirtilen üç temel mantıksız inançlardan bir ya da birden fazlasıyla bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir (Ellis, 2002, 2008):

- 1) İyisini yapmalıyım ve tüm başarılarım takdir edilmeli, aksi halde işe yaramaz birisi olacağım.
- 2) Bana karşı nazik, düşünceli ve adaletli olmalısın, aksi halde puan kaybedersin.
- 3) Yaşama koşullarım iyi ve rahat olmalı, böylece istediğim her şeyi çok fazla çaba sarf etmeden ve rahatsızlık duymadan elde edebilmeliyim, aksi halde bu lanet bir dünyadır ve hayat yaşamaya değmez.

Ellis, makalelerinde oldukça spesifik pek çok akılcı olmayan inançların olduğunu ifade ederek, duygusal rahatsızlığı olan insanların kendilerine, başkalarına ve dünyaya ilişkin olarak oluşturdıkları talepler bakımından yukarıdaki üç noktayı ayrıntılı olarak açıklamış ve 12 tane akılcı olmayan inançları listelemiştir (Aktaran: Nelson-Jones, 1982: 52-53):

- 1) Önemli bulduğun tüm insanlar tarafından hemen hemen her zaman sevilmeli ve beğenilmelisin.

2) Başarılı, yeterli ve yetkin olduğunu kanıtlamalısın veya hiç olmazsa bazı önemli konularda gerçekten yetenekli ve becerikli olmalısın.

3) Olaylar senin istediğin gibi gelişmediğinde, yaşam kötüdür, dehşet vericidir, berbattır veya bir felakettir.

4) Duygusal sıkıntın dış baskılardan kaynaklanmaktadır ve sen duygularını denetim altına almada veya depresyona girmekte ve düşmanlık yaşamaktan kendini kurtarmakta pek yetenekli değilsin.

5) Eğer bazı şeyler tehlikeli ve korku verici görünüyorsa, zihnini sürekli bununla meşgul etmeli ve bununla rahatsızlık duymalısın.

6) Yaşamın pek çok güçlüğü ve sorumluluğuyla yüz yüze gelmekten kaçınmayı, öz-disiplinin getireceği bazı ödülleri toplamaktan daha kolay bir yol olarak seçmelisin.

7) Geçmişindeki önemli olaylar, yaşamını çok fazla etkilediğinden, bugünkü duygu ve davranışını belirlenmesinde de rol oynamalıdır.

8) İnsanlar ve şeyler olduklarından daha iyi olmalıdırlar; eğer sen de yaşamın güçlüklerine ani ve iyi çözümler bulmuyorsan bunu çok kötü ve korkunç bir şey olarak görmelisin.

9) Tembellik içinde ve hareketsiz durarak, pasif bir biçimde veya taahhüt altına girmeden zamanını harcayarak mutluluğa ulaşabilirsin.

10) Son derece düzenli olmalısın ve kesinlikle rahat olmamalısın veya güvenilebileceğin bazı doğaüstü güçlere gereksinim duymalısın.

11) Kendi kendine insan olarak bir değer vermen ve kendini kabullenmen, senin genel olarak değer; senin performansının iyi olmasına ve insanların seni beğenme derecesine bağlıdır.

12) Sana zarar veren ve kötülük yapan insanları genelde kötü ve hain olarak değerlendir ve kusurları için onları ağır derecede suçla, lanetle ve cezalandır.

Akılclı olmayan inançlar, doğuştan getirilen özelliklerin yanında çocuğun çevresinden öğrenmesiyle de meydana geldiği için 1970’li yıllardan sonra araştırmalar anne babaların anne-baba olmayla ilgili inançları üzerinde durmakta ve bu inançların çocuk yetiştirme tutum ve davranışları üzerindeki etkisi tartışılmaktadır (Kaya ve Hamamcı, 2011). Anne-baba olmayla ilgili inançlar; anne-babaların çocuk yetiştirmeyle ilgili düşünceleri, anne-babanın çocuğun nasıl davranması gerektiği ile ilgili beklentileri, anne-babanın çocuğun davranışı ve bakım veren kişi olarak kendi rolleri ile ilgili algıları, anne-babanın çocuğun davranışlarının nedenlerine ilişkin yüklemeleri ve anne-babanın yeterliliğine ilişkin algılarından oluşmaktadır (Aktaran: Kaya ve Hamamcı, 2011).

Literatürde anne-babaların akılcı olmayan inançlarının farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir. En yaygın kullanım Joyce (2006)’un ADDT’de yer alan temel akılcı olmayan inanç türlerini dikkate alarak oluşturduğu sınıflama şu şekildedir (Köroğlu, 2011: 50-56; Aktaran: Kaya ve Hamamcı, 2011):

- *Dayatmacılık (Talepkarlık)*: İsteklerin ya da yeğlemelerin yerini dayatmaların yer almasıdır. Mutlakıyetçilik içeren –meli/-malı ifadelerin sık sık yer almasının yanı sıra zorunda olmayı anlatan ifadelerle kendini gösterir.
- *Felaketleştirme (Korkunç Gösterme)*: Olay veya durumlar için aşırı ve abartılı olumsuz değerlendirmede bulunmadır.
- *Engellenme Eşiğinin Düşük Olması*: Kişinin bir sıkıntıya ya da engellenmeye katlanamayacağını anlatan ifadeler yer almaktadır.
- *İnsanlara Genel Bir Değer Biçme*: Kişinin kendisi ya da başkalarıyla ilgili olarak genel değerlendirmelerde bulunma ya da kötülemedir. Bu inanç türünde insanın değeri onun başarı ve becerilerine bağlıdır.

Son olarak ADDT değişim için bilişsel (*mantık dışı inançlarla tartışma, bilişsel ev ödevlerini yapma, kullanılan dilin değiştirilmesi, mizahın kullanımı*), duygusal (*akılcı-duygusal hayal kurma, rol oynama, utanca müdahale alıştırmaları, güç ve çaba kullanımı*) ve davranışsal (*edimsel koşullama, kendi kendini yönetme ilkeleri,*

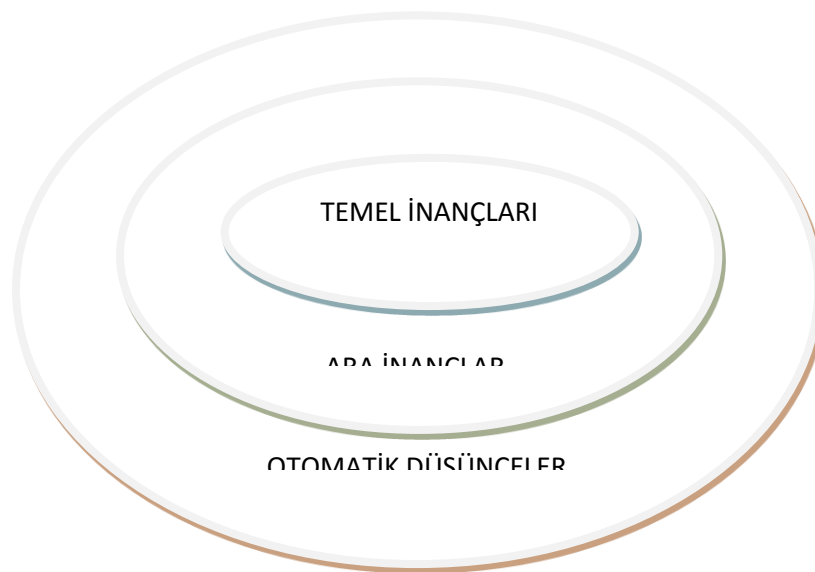
sistematiik duyarısızlaştırma, gevrşeme teknikleri, model olma) teknik ve yöntemleri kullanmaktadır (Corey, 2005: 305-310). Bunun yanı sıra Ellis, olumsuz düşünce ve duyguların azaltılmasından ortaya çıkan bazı olumlu amaçların kendi kuramından farklı kulvarda olan Freud, Skinner, Maslow ve Rogers ile büyük  l de örtüştüğünü kabul etmektedir. Bu amaçlar: kendine ilgi, kendini yönlendirmek, hoşgörü, belirsizliğin kabul , esneklik, bilimsel düşünce, kendini adama, risk alma ve kendini kabuldür (Aktaran: Nelson-Jones, 1982).

2.2.2. BİLİŞSEL TERAPİ

Bilişsel kuramın kurucusu olan Aaron Beck, depresonla ilgili yürüttüğü çalışmalarda danışanlarının belirli yaşam olaylarını olumsuz yanlılıkla değerlendirdiklerini ve bunun da bilişsel problemlere sebep olduğunu ortaya koyarak bilişsel terapi yaklaşımını geliştirmiştir (Whisman, 2010).

2.2.2.1. Bilişsel Yapı ve Otomatik Düşünceler

Bilişsel kuram, klinik olarak bireyin bilişsel yapısını kavramlaştırırken ele aldığı bilişleri iki ana başlıkta inceler: Otomatik düşünceler ve şemalar. şemalar alt inançlar ve temel inançlar olmak üzere ikiye ayrılır. Bilişsel kurama göre bilişsel yapı aşağıda bir şekille gösterilmektedir:

şekil 2: Bilişsel Yapı

Kuramın başlıca terimi olan biliş (cognition); bilinç akışını oluşturan, sözel veya imgesel parçalara ve dil, problem çözme ve düşünme gibi karmaşık süreçlere verilen isim olarak tanımlanmaktadır. Bilişsel terapinin ilgi odağı olan otomatik düşünceler, zihin akışı içinde yer alan ve daha çok duygusal sıkıntı anlarına eşlik eden ortama, duruma özgü bilişlerdir (Türkçapar, 2012). Beck, otomatik düşünceleri bir olaya ilişkin anlık, önceden düşünülmemiş yorumları olarak ifade etmektedir. Ayrıca bu sadece kendisine eşlik eden duyguların fark edildiği yapılardır. Otomatik düşüncelerin bir diğer özelliği özgül, ayrı ve özerk bir yapıya sahip olmalarıdır. Çoğu zaman birey, otomatik düşünceler harekete geçirmek için çaba harcamaz, kendiliğinden ortaya çıkarlar. Bir diğer özelliği ise, otomatik düşünceler diğer kişilerce mantıksız bulunsalar da bireye oldukça gerçek ve anlamlı gelmesidir. Özellikle tekrarlayıcı ve güçlü otomatik düşünceler son derece bireysel ve özeldir. Otomatik düşünceler çoğunlukla- bazı kişilik bozuklukları hariç- olumsuzluk içerir, genelde kısa cümlelerle ifade edilir, kişinin çoğunlukla farkında olmadığı bu düşünceler bir takım bilişsel tekniklerle ortaya çıkarılabilir (Beck, 2014). Bilişsel terapinin temel varsayımlardan birisi, çarpıtılmış, abartılmış, işlevsel olmayan otomatik düşüncelerin psikopatolojinin gelişiminde temel role sahip olduğudur (Aktaran: Duy, 2003).

Bilişsel yapının en yüzeyinde yer alan, yaşanan zamana ve duruma özgü olan otomatik düşüncelerin altında, kişinin dile getirmemekle birlikte, inanmakta olduğu *ara inançları*, kuralları ve sayıtları yer almaktadır. Otomatik düşüncelerde ifade bulan bu ara inançlar değişmeye daha dirençli yapılardır. Çünkü bu inançlar bireyin dünyaya, kendisinde ve çevresine dair genel varsayımlarından, kurallarından oluşmaktadır. Çoğu zaman koşul cümleleriyle (örn: “İnsanları memnun edersem bana katlanırlar.”. “Başarısız olursam sevilmem.”) ifade edilirler, kendilerini gösterirler (Beck, 2014).

İşlevsiz bu tür sayıtlılar ve kurallar, en derinde yer alan bilişsel yapılar olan temel inançlara götürür. Bazı kaynaklarda şema ile sadece temel inançlar kastedilse de temel inançlar şemaların bir alt grubu olarak düşünülmelidir. Beck (1964), şema ve temel inançlar arasındaki farkı; şemaların zihindeki bilişsel yapılar, temel inançları da bu yapıların içeriği olarak ifade ederek belirtmektedir (Aktaran: Beck, 2014). Temel

inançlar; bireyin çevresel ve kişisel bilgiyi nasıl düzenleyeceğini belirleyen, bireyin kendisi, başkaları ve dünyayla ilgili temel varsayımlarını içeren, geçmiş yaşantı ve deneyimler sonucu oluşmuş bilişsel yapılardır. Yaşamın erken dönemlerindeki yaşantılar ve çevredeki önemli insanlarla kurulan özdeşimler sonucu oluşan temel inançlar, yaşamın ileriki yıllarında meydana gelen benzer deneyim ve öğrenmelerle pekişmektedir. Duygusal ve davranışsal örüntülerden oluşan kişilik, yaşamla ve kendilikle ilgili bu temel inançlardan oluşmaktadır. Temel inançlar, “yetersizim”, “sevilmiyorum” gibi koşulsuz mutlak önermeler biçimindedir (Türkçapar vd., 2011: 102). Beck, temel inançları *çaresizlik temel inançları* (güç, başarı, performans yetersizliği olanlar), *sevilmeme temel inançları* (duygusal eksikliklerle ilgili olanlar) ve *değersizlik temel inançları* (ahlaki eksiklik, suçluluk) olmak üzere üç ana gruba ayırmaktadır. Bireyin sahip olduğu inançlar bu gruplardan birine düşebileceği gibi ikisine veya üçüne birden de düşebilmektedir (Türkçapar vd., 2011; Beck. 2014).

Bilişsel terapinin bir diğer önemli bilişsel ögesi bilişsel hatalardır. Bilişsel yapıda yer alan işlevsiz inançlar, bireyin düşüncesini biçimleyerek psikopatolojiye özgü bilişsel hatalara yol açarlar. Bilişsel hatalar; bilgiyi işleme sürecindeki özgün yanlışlıklar veya eğilimler olarak tanımlanmaktadır. Bilişsel hatalar, bilgiyi hatalı işleme sonucunda, duruma uygun olmayan ve duygusal problemlere sebep olan otomatik düşüncelere yol açabilmektedirler (Türkçapar, 2012). Bilişsel hatalara- oldukça tutarlı olmalarından olsa gerek- sistematik hatalar da denilmektedir (Aktaran: Duy, 2003). Literatürde farklı sınıflamalar ve isimlendirmelere yer verilmektedir (Beck, 2014; Türkçapar vd., 2011; Corey, 2005;):

1.Keyfi Çıkarsama: Karşıt bir bulgu olduğu veya destekleyen bir bulgu olmadığı halde belli bir düşünceye, sonuca varmaktır.

2. Seçici soyutlama: Bütünün sadece bir ayrıntısına odaklanıp, o ortamın diğer özelliklerini göz ardı edip, yaşanan bütün deneyimi o ayrıntıya göre kavramsallaştırmaktır.

3. Aşırı genelleme: Bir veya birkaç tane rastlantısal olayı temel alarak genel kural veya sonuç çıkarma ve bunu ilgili veya ilgisiz her ortama uygulamaktır.

4. *Büyütme ve küçültme*: Bir olayın büyüklüğünü veya anlamını değerlendirmedeki bozukluk derecesine varan hatalardır.

5. *Kişiselleştirme*: Kişinin, herhangi bir bağlantı kurmak için hiç bir temel olmaksızın, olayları kendisine bağlaması eğilimidir.

6. *Mutlakçı, iki uçlu düşünme*: Yaşanılan bütün deneyimleri iki zıt kategoriden birine yerleştirme eğilimidir; örneğin, kusursuz veya kusurlu, melek veya şeytan. Kişi kendini tanımlarken en uçtaki olumsuz kategoriye seçmektedir.

7. *Zihin Okuma*: Diğer insanların ne düşündüğüne ve onların da bizim ne düşündüğümüzü bildiklerine- bilmeleri gerektiğine inanmaktır.

Bilişsel terapiye göre birey bu bilişsel hataların birine veya birkaçına birden sahip olabilir. Düşünme hataları bireyin çok küçük yaşlarından itibaren yaşam tecrübelerinden edindiği bilgilerden oluştuğu ve zaman içinde pekiştiği, çok çabuk ve otomatik bir biçimde bireyin zihninde gerçekleştiği için, çoğu zaman birey bu hataların farkında değildir. Ancak terapi sürecinde bir takım tekniklerle bu hataların farkına varılması ve onların, yerini işlevsel düşünme biçimine bırakması mümkündür.

2.3. TRANSAKSİYONEL ANALİZ KURAMI

Transaksiyonel Analiz kuramının kurucusu olan Eric Berne, 1936'da Yale Üniversitesi Tıp Fakültesinde psikiyatrist olarak çalışmaya başlamış ve 1941'de New York'taki Psikanaliz Enstitüsü'nde Freud'un öğrencisi Paul Federn ile psikanaliz eğitimine başlamıştır. II. Dünya Savaşı'nda orduda görev almasından dolayı ara verdiği eğitimi, 1949'da tamamlayabilmiştir. Psikanaliz Enstitüsü'ne yaptığı üyelik başvurusu üç kez reddedilince 1957'de sezgi konusunda uzun süre yaptığı çalışmalarını birleştirip bütünleştirerek "Ego States of Psychotherapy" adlı makalesi, Amerikan Grup Terapileri Derneği'nce kabul gördükten sonra aynı yıl "Transactinal Analysis: A New and Effective Method of Group Therapy" adlı bir makale daha yayınlamış ve transaksiyonel analiz kuramını oluşturmuştur (Nelson-Jones, 1982).

2.3.1. Temel Sayıtlar ve Kavramlar

Psikolojinin iletişim, gelişim, kişilik, psikopatoloji ve danışma/terapi alanlarıyla ilgili bilgiler içeren Transaksiyonel Analiz (TA) kuramı, insanı olumlu olarak ele alan insancıl bir yaklaşımdır. Berne (), insanların tedaviye aktif olarak katılabileceğini, problemlerin ne olduğunu anlayabileceğin ileri sürmektedir. TA uygulamalarını psikanalizden ayıran en önemli üç sayılı yer almaktadır. Bu sayılılar (Akkoyun, 2007):

İnsanlar OKEY'dir: Herkes ne ursa olsun değerlidir, anlamlıdır, önemlidir, eşittir. Herkesin eşit olduğuna inanmak, herkese aynı davranmak demek değildir, herkesin varlığını kabul etmek demektir.

Herkesin düşünme kapasitesi vardır: İnsanlarda önemli bir beyin hasarı bulunmadığı müddetçe herkesin çevrelerinde ve kendilerinde ne olduğunu anlayabilme kapasitesi vardır.

Yaşamında ne olacağına herkes kendisi karar verir: Çevresindeki insanların üzerinde az ya da çok etkisi olsa da, hangi koşullarda olursa olsun hangi duruma nasıl tepkide bulunacağına kişi kendisi karar verir.

Berne'e göre insan davranışlarının temelinde temas ihtiyacının yer aldığını belirterek kuramını bu kavram üzerine kurmaktadır. Temas ihtiyacının en yalın birimi temas iletileridir. Berne temas iletilerini, bir kimsenin varlığını onamaya yarayan herhangi bir mesaj olarak tanımlamaktadır. Temas iletileri sözel veya sözsüz, olumlu veya olumsuz, koşullu veya koşulsuz olmalarına göre sınıflandırılmaktadır. Koşulsuz temas iletileri kişinin varlığıyla, koşullu temas iletileri kişinin davranışlarıyla ilgilidir. Berne'e göre üç temel açlığa gereksinim duyduğumuz ifade eder. Bunlar: uyarılma açlığı (uyarılma sistemimizin düzenli olarak uyarıcı alma gereksinimi), tanınma açlığı (başkalarının bizim varlığımızı gördüklerini veya hissettiklerini bize iletmesi) .ve yapılandırma açlığı (kişinin yaptıklarıyla başkalarının hayatında bir etki bırakması) olarak ifade etmektedir (Berne, 1986).

Berne, varoluş boşluğu içinde sıvazlanma (temas) ihtiyacımızı zamanı yapılandırarak giderdiğimizi ve bunu yapmak için aşağıda belirtilen altı yoldan birini kullandığını belirtmektedir (Aktaran: Akkoyun, 2007):

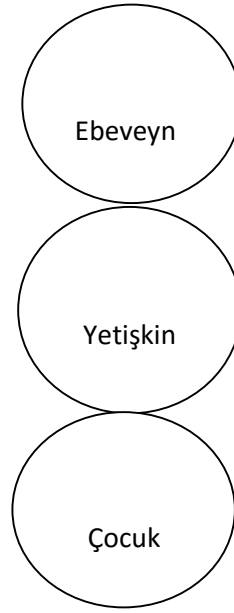
- Geri çekilme; kişinin başkalarıyla iletişim kurmadığı, temas iletilerini kendi kendisine gönderdiği yapılandırma biçimidir.
- Törenler; sosyal yaşamda karşılık bulan kalıplaşmış davranışlarla temas iletisi ihtiyacı giderilmektedir.
- Vakit geçirme; insanların birbirlerine yoğun temas iletisi göndermeksizin, birbirlerinden psikolojik olarak uzak durarak, fiziksel olarak varlığın onaylandığı zamanı yapılandırma biçimidir.
- Etkinlik; insanların ortak bir amaca yönelik zamanı yapılandırmalarıdır.
- Psikolojik oyunlar; gizli bir mesajla başlatılarak sürdürülen ve farkında olunmayan kişisel bir programlamaya dayalı olan bir zamanı yapılandırma biçimidir.
- Samimiyet; en yoğun ve en doyurucu, koşullu ve koşulsuz temas iletilerinin yer aldığı yapılandırma türüdür.

2.3.2. Ego Durumları

Transaksiyonel analizin temeli, kişiliğin alt yapısını oluşturduğu düşünülen ego (benlik) durumlarına dayanmaktadır. Ego durumu; tutarlı bir davranış örüntüsüyle ilişkili olarak doğrudan tutarlı duygu, düşünce ve yaşantılar örüntüsüdür. Bir ego durumu, fenomenolojik anlamda belli bir duruma ilişkin duyguların tutarlı bir sistem, operasyonel anlamda tutarlı davranış örüntüleri takımı, pragmatik anlamda da ilgili davranış örüntüleri takımını güdüleyen duygular sistemi olarak tanımlanabilir (Aktaran: Nelson-Jones, 1982).

TA bir kişilik kuramı olarak gözlenebilen ve ölçülebilen üç ego durumunu içermektedir. Bu üç ego durumu ebeveyn, yetişkin ve çocuk ego durumu olarak adlandırılmaktadır. Ebeveyn ego durumu, ebeveyn figürlerini hatırlatan duygu, düşünce, tutum ve davranışlardır. Yetişkin ego durumu, özerk ve objektif olarak gerçekleri değerlendiren ve karar veren duygu düşünce ve davranışları içermektedir. Çocuk ego durumu, kişinin çocukluğuns ait izleri de içeren duygu, düşünce, tutum ve davranışlardır. Ego durumları bireyin başkalarıyla olan ilişkilerinde ortaya çıkan

kişisel yaşantılardan oluşmaktadır. Bu kişisel yaşantılar da bireyin benliğini oluşturmaktadır. Bireyin benliği her an değişiklik göstermektedir ve benlikteki bu değişiklikler ego durumları olarak ortaya çıkmaktadır (Akkoyun, 2007).

Şekil 3: Ego Durumları

Ego durumları yapısal ve fonksiyonel olmak üzere iki farklı şekilde analiz edilmektedir. Yapısal analiz, duygu, düşünce ve davranış örüntülerinin tanımlanmasıyla, fonksiyonel analiz ego durumlarını başkalarıyla ilişkilerde harekete geçirmelerle, dışarıdan görülen davranışların sınıflandırılmasıyla ilgilenmektedir. İkinci düzey fonksiyonel analizde ebeveyn ve çocuk ego durumları ikiye ayrılır, yetişkin ego durumu aynı kalmaktadır (Nelson-Jones, 1982). Bu ego durumları:

Koruyucu ebeveyn ego durumu; ilgili, özen gösterici, koruyucu, destekleyici, izin verici, şefkatli, bağışlayıcı ve endişelidir.

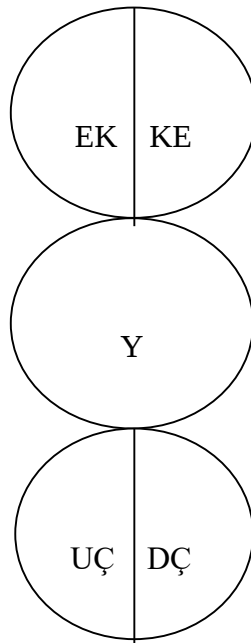
Eleştirel ebeveyn ego durumu; inatçı, güçlü aşırı koruyucu, ilkeli, cezalandırıcı ve görev yükleyicidir.

Yetişkin ego durumu; gerçeğe uygun ve problem çözmeye yöneliktir. Ebeveynden gelen beklentilerle çocuk ego durumunun istekleri arasında denge kurar.

Problemleri çözerken nesnel, akılcı verileri kullanır.

Doğal çocuk ego durumu; ebeveyn figürlerine uzak durarak, kendini spontan bir şekilde ifade eder.

Uygulu çocuk ego durumu; çalışkandır, usludur ve asidir ya da ebeveyn figürlerini referans alarak davranışlar gösterir. Burada önemli olan uygulu çocuk ebeveyn komutlarını yerine de getirse, isyan edip tam tersini de yapsa aslında hala kendi gerçek istediğini değil, sadece bu komutlara tepkisel olduğu için özgür değildir (Aydın, 2011: 218).

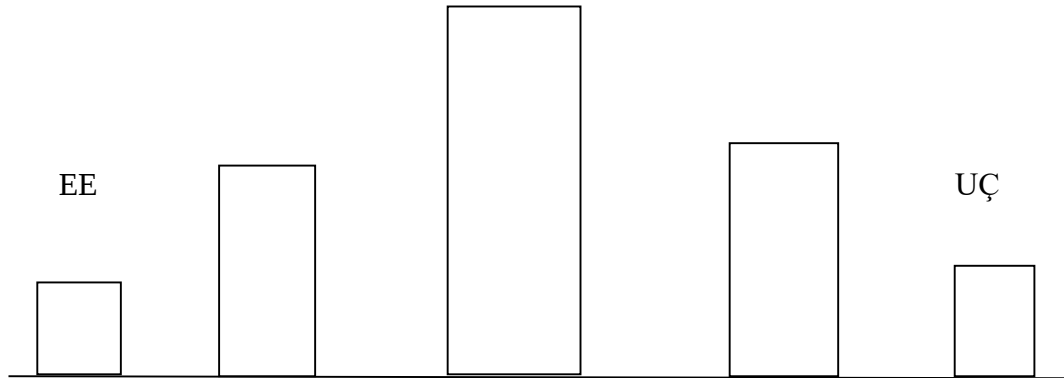
Şekil: 3.1. İkinci Düzey Fonksiyonel Analiz

Berne'e göre insanda oluşan ilk ego durumu çocuk ego durumudur. Hatta Berne, çocuk ego durumunun doğum öncesinden itibaren oluşmaya başladığını ifade etmektedir. 0-7 yaş arası duyuşal kayıtlardan meydana gelen çocuk ego durumunu ebeveyn ego durumu takip etmektedir. Çocuk anne-babasını taklit etmeye başladığında bu ego durumu da gelişmeye başlamaktadır. Bu süreç 6 yaşına kadar tamamlanmakta, arkasından çocuğun dünyayı anlamlandırmasıyla birlikte yetişkin ego durumu gelişmeye başlamaktadır. Bu süreçte çocuk insanları aldatabileceğini fark ettiğinde gelişmeye başlar, zihinsel gelişim boyunca devam eder (James ve

Jongeward,).

2.3.3. Egogram ve Sabitlik Hipotezi

Transaksiyonel Analizde kişilik yapısını oluşturan ebeveyn, yetişkin ve çocuk ego durumları birbirine değen çemberlerle şematize edilirken, fonksiyon ve ego durumlarındaki enerjinin miktarı egogramla ifade edilmektedir. Egogram, herhangi bir bireyin fonksiyonel analizdeki beş ego durumunun ne kadar enerji içerdiğii gösterir. Her bireyin kişiliği farklı olduğu için bu beş ego durumu herkeste farklı denge ve büyüklüktedir. Egogram grafiğinde yüksek sütunlar, o ego durumunun yüksek enerji ve zaman harcattığını, düşük sütunlar ise daha az zamana ve enerjiye mal olduğunu ifade etmektedir. Her bireyin kişiliğinde yer alan psişik enerjiyi gösteren egogramına bakarak, kişilik yapısını tanımlamanın mümkün olabileceği belirtilmektedir (Aktaran: Akbağ, 2000).

Şekil: 3.2 Bir Egogram Örneği

Bir kişinin sahip olduğu psişik enerji sabittir, artmaz veya azalmaz, sadece ego durumları arasında enerji yoğunluğu değişiklik göstermektedir. Bu duruma **sabitlik hipotezi** denmektedir. Bir ego durumundaki enerji yoğunluğu arttığında psişik enerji sabit ve akışkan olduğundan diğer ego durumlarındaki enerji yoğunluğu azalacaktır. Kişi ego durumlarındaki enerji dengesini aktif bir şekilde değiştirmeye karar vermediği sürece egogramı değişmeyecektir (Akkoyun, 2007; Aktaran: Akbağ, 2000).

2.3.4. Transaksiyon Türleri

Transaksiyonel Analizde, storken adı verilen sosyal etkileşimin temel birimi yer almaktadır. Stroke alışverişi bir transaksionu oluşturur. Bu tanımdan yola çıkarak törenler, etkinlikler, vakit geçirme, oyunlar ve samimiyet bir transaksion olarak düşünülebilir. Transaksiyonlar sırasında bir kimsenin üç ego durumundan birisi enerji yüklenir veya değişir. Böylece transaksiyonlar ego durumları arasında yer almakta ve en basit düzeyde yapılan transaksiyonel analiz işlemi, uyarıcı ve tepki alışverişini içeren ego durumlarının tanımlanmasından oluşur. Yani, transaksiyonel bir uyarıcı, bir kimsenin ebeveyn, yetişkin veya çocuk ego durumunun herhangi birinden, bir transaksiyonel tepki, bir kimsenin bu üç ego durumunun herhangi birinden gelebilir. Tamamlayıcı, kapalı ve gizil olmak üzere üç tür transaksion bulunmaktadır (Nelson-Jones, 1982).

Tamamlayıcı Transaksiyonlar: İletişimde bulunan iki kişinin de yalnızca bir ego durumundan hareket ettiği, uyarıcı gönderen kişinin karşıdakinin hedeflediği ego durumundan tepki aldığı transaksion türüdür. Karşımızdakine bir şey söylediğimizde beklediğimiz gibi bir cevap alırsak tamamlayıcı bir transaksiona girmiş oluruz. Transaksiyonlar tamamlayıcı olduğu sürece, iletişim sonsuza kadar devam edebilir (Akkoyun, 2007; Aydın, 2011).

Kapalı Transaksiyonlar: İletişimde bulunan iki kişinin yalnızca bir ego durumundan hareket ettiği, ancak uyarıcıyı gönderenin karşısındaki kişide hedeflediği ego durumundan tepki almadığı transaksiyonlardır. Kapalı transaksionda iletişimde bir kopukluk meydana gelmekte veya bunun sonucunda iletişimde olan kişilerden biri veya her ikisi de iletişime başladıkları benlik durumlarını değiştirmek zorunda kalmaktadırlar (Akkoyun, 2007; Aydın, 2011).

Gizil Transaksiyonlar: İletişimde bulunan iki kişiden birinin veya ikisinin de iki ego durumundan birden harekete geçtiği ve aynı anda hem psikolojik hem de sosyal mesajın birlikte yer aldığı transaksiyonlardır. Açıkça ifade edilen (sosyal mesaj) ile açıkça söylenmeyen ama gizlice iletilen (psikolojik mesaj) birbirleriyle uyumamaktadır. Bir gizil transaksionun davranışsal sonucunu, sosyal mesaj değil psikolojik mesaj belirlemektedir (Akkoyun, 2007).

Gizil transaksionlar açısal ve dubleks olmak üzere iki türdür. Berne, kuramsal olarak 6480 dubleks ve 36 açısal gizil transaksionun var olduğunu açıklamıştır. Ancak günlük yaşamda bunların altı tanesinin kullanıldığını belirtmektedir (Akkoyun, 2007).

2.4. BAğLANMA KURAMI

Bağlanma teorisi John Bowlby tarafından 1950'lerde kullanılmaya başlandıysa da, bir kuram olarak bağlanma kuramının Mary Ainsworth'n yaptığı deneysel çalışmalarla şekillendiği söylenebilir.

Psikanalitik kökenden gelen Bowlby, kuramı çok dogmatik bularak ve psikopatolojinin gelişiminde çevresel etkenlerin göz ardı edildiğini düşünerek, bu yaklaşımla yollarını ayırmıştır. ocuk ve ergen hırsızların yaşamlarını incelerken, bebeklik ve erken çocukluk dönemlerinde annelerinden uzun süre ayrı kaldıkları, Bowlby'nin dikkatini çekmiştir. 1950 yılında Dünya Sağlık rgt'ne bu konuyla ilgili bir rapor sunmuş ve bu sıralarda da Ainsworth Bowlby'in araştırmalarına katılmıştır. Bowlby, yaptığı çalışmaların sonucunda çocukların annelerini sadece açlık güdüsünü doyurdukları için sevdiği açıklamalarına karşı çıkararak, bağlanma kuramını geliştirmiştir. Bowlby'ye göre bağlanma davranışı içgüdüsel bir eğilim olup, temel hedefi içgüdüsel ihtiyaçların karşılanmasıdır (Ainsworth ve Bowlby, 1991; Aktaran: Kesebir vd., 2011). Bowlby (1969) bağlanmayı, kişiyi çevresel tehditlere karşı koruyan, uyulmayıcı bir sistem olarak tarif etmiştir. Bağlanma kuramına göre, yaşamın ilk yıllarında anne ve babanın çocuğa verdiği tepkiler temelinde ocuk, kendisine ve başkalarına ilişkin zihinsel temsiller oluşturur. Bowlby'in *içsel çalışan modeller (internal working models)* adını verdiği bu temsiller, tamamen anne-baba veya bakım veren kişi tarafından şekillenir ve daha sonraki yıllarda kişinin kurduğu ilişkilerde bir rehber görevi görmektedir (Aktaran: Sümer ve Güngör, 1999).

Bağlanma kuramına en önemli katkıyı Bowlby'le birlikte alışan Mary Ainsworth sağlamıştır. Ainsworth'n deneysel çalışmalarıyla bağlanma kuramı sağlam bir ereve kazanmış ve bugünkü çocukluk dönemi bağlanma çalışmalarının kaynağını oluşturmuştur. Ainsworth, 28 Ugandalı bebekle yürüttüğü çalışmayla

bağlanmanın gelişimini incelemiştir. Afrika'dan döndükten sonra Ainsworth, John Hopkins Üniversitesi'nde meşhur “yabancı ortam deneyini” gerçekleştirmiştir. Bebeklerin keşif yapabilecekleri güvenli bir üs olarak annelerini nasıl kullanacaklarını ve bir yabancıyla yalnız bırakıldıklarında yaşadıkları strese nasıl tepki verecekleri ölçülmüştür. Bu süreç sonunda üç temel bağlanma örüntüsü ortaya çıkmıştır: *güveni bağlanma*, *kaygılı-kararsız bağlanma* ve *kaçınmacı bağlanma* (Kart, 2002).

Bartholomew ve Horowitz (1991), ergen ve yetişkin bağlanmalarını yakın ilişkiler çerçevesinde inceleyerek dörtlü bağlanma modeli ortaya koymuşlardır. Aşağıdaki tabloda bu model gösterilmektedir:

		Benlik Modeli	
		Pozitif	Negatif
Başkaları Modeli	Pozitif	GÜVENLİ (Yakınlık kurma konusunda rahat ve özerk)	SAPLANTILI (İlişkilerde takıntılı)
	Negatif	KAYITSIZ (Yakınlığa karşı kayıtsız ve karşıt-bağımlı)	KORKULU (Yakınlıktan korkan ve sosyal açıdan kaçınan)

Şekil 4: Dörtlü Bağlanma Modeli

Bu tabloya göre bağlanma stilleri, benlik ve başkaları modelleri, olumlu ve olumsuz olmalarına göre dört kategoriye ayrılmaktadır (Sümer ve Güngör, 1999). Aşağıda hem üçlü hem de dörtlü bağlanma stilleri ayrıntılı olarak yer almaktadır.

2.4.1. Bağlanma Stilleri

Mary Ainsworth tarafından gerçekleştirilen bağlanmayla ilgili ilk araştırmalar sonucu oluşturulan ve Hazan ve Shaver'ın son şeklini verdiği çocukların bağlanma stilleri üç türdür:

1) *Güvenli Bağlanma*:Bağlanma figürüne (anneye) güvenli bağlanan çocuk, annesinden ayrılırken normal bir gerginlik yaşar, annesi ortama döndüğünde onu mutlulukla karşılar ve kısa sürede sakinleşerek çevreyi keşfetmeye devam eder.

2) *Kaygılı-Kararsız Bağlanma*: Annesine (bakım vericiye) kaygılı-kararsız bağlanan çocuk, annesinden ayrılırken aşırı bir üzüntü ve ayrılamama davranışı gösterirken, annesi ortama döndüğünde öfke ve reddedici bir tutum sergilemektedir.

3) *Kaçınmacı Bağlanma*: Bu bağlanma stilinde bağlanan çocuk, annesinden ayrıldığında çok umursamıyormuş gibi görünmekte ve annesiyle yeniden birleştiğinde reddedici ve uzaklaştırıcı davranış sergilemektedir. Bu bağlanma stili, tutarsız anne-babalar sonucu oluşabilen dağınık bir bağlanma stilidir (Hazan ve Shaver, 1994).

Hazan ve Shaver'ın üçlü modelinin sonuncusu olan *kaçınmacı* bağlanma stilini, Bartholomew ve Horowitz ikiye ayırarak yetişkin bağlanma stili olan Dörtlü Bağlanma Modelini oluşturmuştur (Keskin ve Çam, 2008):

1) *Güvenli Bağlanma*; hem benlik modelinin hem de başkaları modelinin olumlu olduğu stildir. Bu bağlanma stiline sahip kişiler hem kendilerini değerli olarak algırlarlar hem de başkalarını kabul ederler (Sümer ve Güngör, 1999; Bartholomew ve Horowitz, 1991).

2) *Saplantılı Bağlanma*; olumsuz benlik modeli ve olumlu başkaları modeliyle ilişkilidir. Bu bağlanma stiline sahip bireyler kendilerini değersizhissetme ve sevmeye değer görmeme eğilimindedirler. Başkalarının onay ve görüşüne bağımlıdırlar. Diğerlerine yakın olmayı isterler fakat ihtiyaçduyduklarında diğerlerinin hazır bulunması veya elde edilebilirliği konusundagüvenleri eksiktir. Bu kişiler ilişkiler konusunda takıntılıdırlar ve gerçekçi olmayan beklentiler içine girerler (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Sümer ve Güngör, 1999).

3) *Kayıtsız Bağlanma*; benlik modelinin olumlu, başkaları modelinin olumsuz olduğu bağlanma stilidir. Bu bağlanma stiline sahip bireyler başkalarını

reddeder ve kendi özgürlüğüne oldukça düşkündür. Bağlanma figürünü elde edilemez ve sorumsuz olarak görmektedir. Bağlanma ihtiyaçlarını reddederek olası bir reddedilmeye karşı kendi olumlu kimlik imajını korumaya çalışmaktadır (Aktaran: Göçener, 2010; Sümer ve Güngör, 1999).

4) *Korkulu Bağlanma*; hem benlik hem de başkaları modelinin olumsuz olduğu stildir. Korkulu bağlanan kişiler kendilerini değersiz ve sevilmez olarak, başkalarını da güvenilmez ve reddedici olarak algılarlar. Diğerleri tarafından kabul edilmeyi istemelerine rağmen olası reddedilme durumuna karşı uzak durmayı tercih ederler (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Ergenlik dönemiyle birlikte yetişkin dönemde bağlanma, anneden ayrışma ve bağımsızlaşmaya, ergenlik döneminde çoğunlukla arkadaş, yetişkinlik döneminde de çoğunlukla partnere doğru kaymaktadır. Ergenlik döneminde soyut düşünmeyle birlikte bebeklik ve çocuklukta kurulan bağlanma davranışları hakkında düşünceleri yeniden yapılandırma başlar. Ergenler, bağlanmaya dair genel zihinsel temsillerinin yanı sıra bağlanmanın, her bağlanma ilişkisinin niteliğine ve karşıdaki kişinin özelliklerine bağlı olarak farklılaşabileceğini keşfeder. Bu keşifle birlikte bağlanma davranışlarını yeniden düzenler (Demir, 2012).

Ergenlerin ebeveynlerine bağlanma ilişkisini inceleyen araştırmalar, ergenlik döneminde ailesiyle güvenli bağlanma ilişkisi içinde olan ergenin, arkadaşlık ilişkilerinde daha başarılı olduklarını, sosyal açıdan kendilerini daha yetkin hissettiklerini, daha yüksek düzeyde özsayıgılarının olduğunu, fiziksel açıdan daha sağlıklı olduklarını göstermektedir. Erken yaşlarda çocuklarının ihtiyaçlarını koşulsuz gideren destekleyici ailelerin çocuklarının güvenli bağlanma geliştirdikleri görülmektedir (Sümer ve Güngör, 1999). Güvensiz bağlanma stiline sahip bireylerin daha çok güvensiz ailelere sahip olduklarından ergenlik döneminde kişilerarası ilişkilerinde daha çok sorun yaşarlar. Çünkü güvensiz bağlanan bireyler için insanlar veya kendileri olumsuzdur. Ayrıca güvensiz bağlanma stiline sahip ergenlerde suç işleme, anti sosyal davranışlar, düşük özsayıgı, yakın ilişki kurma ve sürdürmede güçlük, yalnızlık hissi ve utanç gibi duygular yoğun olarak yaşanmaktadır (Aktaran: Deniz, 2006).

Yetişkin bağlanma stilleriyle yapılan araştırmaların temel amacı; bireylerin geçmiş bağlanma yaşantılarıyla bugün ki bağlanma örüntüleri arasında ilişkiyi araştırmak ve bağlanmayla çeşitli psikolojik değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemeye çalışmaktır. Bağlanma kuramı ilk çocukluk dönemlerinden yetişkin dönemlerine kadar bireyin gelişimine ışık tutmakta ve bu gelişim dönemlerinin her birinde ebeveyn-çocuk ilişkisine dair görüşlere katkıda bulunmaktadır.

2.5. KURAMSAL ÇERÇEVEYLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Literatür kapsamında erken dönem uyumsuz şemalarla anne-baba-çocuk ilişkilerini inceleyen araştırmalara bakıldığında, erken dönemde ebeveynle yaşantılarla psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiyi incelerken şemaların aracı rolüne değinen araştırmalar (Harris ve Curtin, 2002; Shah ve Waller, 2000) mevcuttur. Bu araştırmalarda depresif belirtilerle ebeveyn yakınlığı ve geriye dönük ebeveyn değerlendirmesi arasındaki ilişkide şemaların aracı rolüne bakıldığında depresyonla yüksek standartlar, bağımlılık, duyguları bastırma, başarısızlık, dayanıksızlık, kusurluluk, yetersiz öz-denetim gibi şemaların aracı rolünün olduğu bulunmuştur. Aynı şekilde Sarıtaş-Atalar ve Gençöz (2013) anne ret algısıyla psikolojik sorunlar arasındaki ilişkide şemaların aracı rolüne değinen araştırmalarında, anne ret algısıyla kaygı arasında ilişkide ayrılma-reddedilme şema alanının aracı rolü oynadığı, zedelenmiş özerklik ve diğeri yönelimlilik şema alanlarının hem anne ret algısıyla kaygı arasındaki ilişkide hem de anne ret algısıyla depresyon arasındaki ilişkide aracı rolü oynadığı bulunmuştur. Bunların yanı sıra soğuk reddedici anne-baba algısının ve ihmal ve istismar edici yaşantıların erken dönem uyumsuz şemalarla ilişkili olduğunu ortaya koyan araştırmalar da mevcuttur (Hartt ve Waller, 2001; Waller, 2000). Aile işlevleriyle psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide şemaların aracı rolüne değinilen araştırmada, aile işlevleriyle zedelenmiş sınırlar, yetersizlik, adil-sorumlu-kaygılı ve duygusal yalıtılmışlık şema alanıyla ilişkili olduğu bulunmuştur (Kapçı ve Hamamcı, 2010).

Bağlanma teorisiyle anne-baba-çocuk ilişkisine değinen araştırmalara göz atıldığında aile işlevleriyle bağlanma güvenlikleri arasındaki ilişkiyi (Caffrey, 1999),

anne-baba tutumu, bağlanma ve davranış problemleri arasındaki ilişkiyi (Muris ve diğerleri, 2000; Brown ve Whiteside, 2007; Muris ve diğerleri, 2004) inceleyen araştırmalar mevcuttur. Bu araştırmaların sonuçlarına bakıldığında güvensiz bağlanmayla olumsuz anne-baba tutumu ve davranış problemleri arasında pozitif ilişkiler bulunmaktadır. Ülkemizde yapılan araştırmalara bakıldığında çocuk yetiştirme sürecinde bağlanmayla anne-baba stillerinin rolünün incelendiği araştırmalarda, güvenli bağlanmayla kabul/ilgi boyutunun yüksek olduğu çocuk yetiştirme stili arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur (Sümer ve Güngör, 1999; Çamurlu Keser, 2006).

Alan yazına bakıldığında akılcı olmayan inançlar, otomatik inançlar ve bilişsel çarpıtmalarda anne-baba-çocuk ilişkisini araştıran çalışmaların oldukça kısıtlı olduğu ve anne babaların akılcı olmayan inançları çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Anne babaların akılcı olmayan inançlarıyla ilgili yapılan araştırmalarda, genç ve alt sosyo-ekonomik düzeydeki anne babaların, akılcı olmayan inançlarının daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir (Ackerman, 1991). Yapılan araştırmaların anne baba stresi ve evlilik uyumuyla akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişkiye yönelik olduğu görülmektedir (McDonalt, 1993; Starko, 1991). Ülkemizde ise Eryüksel ve Agün (2003)'ün depresyonu olan ergenlerin ve ailelerinin aile ilişkileri ve bilişsel çarpıtmalar arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, ergenlerin depresyon puanlarıyla aile ilişkilerine dair bilişsel çarpıtmalar ve fonksiyonel olmayan tutumlar arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde Öztütüncü (1996)'nın yürüttüğü çalışmada, ergenlerin çocukluk dönemine dair algıladıkları aile içi ortam özellikleri, anne-baba tutumları ve olumsuz otomatik düşünceler ve depresif duygulanım düzeyi arasındaki ilişkiyi incelenmiş ve aralarında anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur.

Yapılan çalışmalara bakıldığında transaksyonel analiz kuramının çok sayıda değişkenle incelendiği fakat anne-baba-çocuk ilişkisiyle yapılan araştırmaların oldukça kısır olduğu görülmektedir. Alisinanoğlu (1995) ego durumlarıyla anne-baba tutumlarını algılamalarını bazı değişkenler çerçevesinde incelemiş, anne babanın ilişki durumunun yetişkin ve uyumlu çocuk ego durumunun üzerinde etkili olduğunu, algılanan demokratik anne baba tutumuyla yetişkin ego durumu arasında pozitif,

uygulu çocuk arasında negatif bir ilişki olduğunu, algılanan demokratik anne baba tutumu arttıkça koruyucu ebeveyn puanlarının arttığını, eleştirel ebeveyn puanlarının azaldığını bulmuştur. Algılanan ilgisiz anne baba tutumuyla eleştirel ebeveyn ve uygulu çocuk ego durumuyla pozitif, koruyucu ebeveyn ego durumuyla negatif yönde; algılanan otoriter anne baba tutumuyla ise eleştirel ebeveyn ve uygulu çocuk ego durumuyla pozitif yönde, koruyucu ebeveyn ve yetişkin ego durumları arasında negatif yönde ilişki bulunmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ile toplanan verilerin değerlendirilmesi üzerinde durulmuştur.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırma nitel araştırma yöntemi ve durum çalışması deseniyle yürütülmektedir. Nitel araştırmalar, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı araştırmalar olarak tanımlanmaktadırlar (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Durum çalışmasını Yin (1994), güncel bir olay, olgu, durum ve gruplar üzerinde odaklanan derinlemesine incelemeler olarak tanımlamaktadır. Durum çalışmalarının yapılandırılmasında sekiz aşama mevcuttur. Bu aşamalar (Aktaran: Yıldırım ve Şimşek, 2006):

1. Aşama: Araştırma sorularının geliştirilmesi
2. Aşama: Araştırmanın alt problemlerinin geliştirilmesi
3. Aşama: Analiz biriminin belirlenmesi
4. Aşama: Çalışılacak durumun belirlenmesi
5. Aşama: Araştırmaya katılacak bireylerin belirlenmesi
6. Aşama: Verilerin toplanması ve toplanan verilerin alt problemlerle ilişkilendirilmesi
7. Aşama: Verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması
8. Aşama: Durum çalışmasının raporlaştırılması

Araştırmada nicel ve nitel araştırmalar için veri toplama teknikleri içerisinde yer alan vignette tekniği kullanılmıştır. Literatürde birden fazla vignette tanımına rastlanmaktadır. Jeffries ve Maeder (2004); vignetteyi “çoklu çözüm yollarının olası olduğu problemler üzerinde yapılacak tartışmaları cesaretlendirmek veya teşvik etmek için gerçek yaşamdan alınan olayları daha az karmaşık bir şekilde yansıtmak için

yazılmış ve kasıtlı olarak eksik bırakılmış kısa hikâyeler” olarak tanımlar ve bir vignettenin beş temel özelliğinden bahseder: 1-Vignette bir hikâye türüdür. Diyalog, senaryo, örnek olay hikâyesi veya örnek olay çalışması değildir. 2- Kısa olmalıdır. 50 ile 250 kelime arasında kısıtlanmalıdır. 3- Örnekleme gerçek yaşanmış olayı basiteindirgeyerek sunmalıdır. 4- Örnekleme çözüm bulmaya sevk edecek şekilde hazırlanmalıdır. 5- Araştırmanın amacına uygun olacak şekilde eksik bırakılmalıdır. Campbell (1996) ‘a göre vignette; sonu verilmeyen, kısa fakat sorunu ortaya koyacak kadar uzun ve altı çizilen sorunun özünü perdelemeyecek kadar ayrıntılara inilen hikâyelerdir. İyi bir vignette, gerçek yaşamda karşılaşılabilecek bir durumdandaha az karmaşık, tek bir doğru cevabın olmadığı bir ortamın tasvir edildiği ve katılımcıların bireysel özelliklerine göre değişikliklerin yapılabildiği esnek bir yapıda olmalıdır.

Vignette oluşturulurken dikkat edilmesi gereken noktalar aşağıda sunulmuştur (Aktaran: Kaya ve Kaya, 2013; Turhan ve Karabatak, 2014):

- *Ayrıntı:* Vignettelerde makul ölçüde detay sunulmalı, detayların gereksiz ve boğucu olmasından kaçınılmalıdır.
- *Anlaşılabilirlik:* Vignetteler anlaşılabilir olmalı, cevaplayan kişinin ilgisini çekmeli ve hayal gücünü harekete geçirmelidir.
- *İnandırıcılık:* Vignettelerde yer alan içerik ve karakterler mümkün olduğunca inandırıcı olmalı ve gerçek öğeler içermelidir.
- *Çevresel faktörler:* Vignetteler, cevaplayan kişinin tasvir edilen durumu veya olayı daha iyi anlayabilmesine olanak sağlayacak ölçüde çevresel şartları (yer, zaman vb.) içermelidir.
- *Yapı:* Vignette, araştırmanın amacıyla uygun olacak bir yapıda ve kişilerin verecekleri cevapları etkilemeyecek şekilde dikkatlice oluşturulmalıdır.
- *Format:* Genellikle yazılı formda sunulmasına rağmen, vignetteler çalışmanın amacı ve katılımcılar göz önüne alınarak video, ses kaydı, internet veya bilgisayar aracılığıyla da sunulabilir.

3.2. ÇALIŞMA GRUBU

3.2.1. Katılımcıların Seçimi

Nitel araştırmalarda araştırma evrenini temsil edecek rastgele örneklem seçimi yerine amaçlı bir şekilde, zengin içerik ve bilgi sağlanabilecek örneklem seçimi yapılmaktadır. Bu şartları sağlamak için araştırmada katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Bu kapsamda Ankara ili Keçiören ilçesindeki resmi bir ortaokulda öğrenim gören öğrencilerden, rehberlik servisine gönüllü başvuran öğrenciler arasından ön görüşme yapılarak çalışma grubu seçilmiştir. Bu araştırmada evren ve örneklem grubu belirlenmemiştir. Çünkü durum çalışmalarında amaç, bir evrene istatistikî genelleme yerine analitik genelleme yapmaktır. Bu sebeple durum çalışmalarında temsili bir örneklemden söz edilemez (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu bölümde araştırmada kullanılan veri toplama araçlarıyla ilgili bilgi verilmiştir.

3.3.1. Kısa Hikâyeler (Vignetteler)

Ebeveynlerin çocuk yetiştirmede yaptıkları hataları belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından vignette tekniğiyle geliştirilmiş, içinde 18 tane kısahikaye/örnek olayın yer aldığı ve katılımcıların örnek olay bazında kendilerinin kısa hikayeleri yorumlamasına ve sorulara yanıt vermesine dayalı bir veri toplama aracıdır.

Bu çalışmada kullanılan kısa hikayeler, şema terapinin 18 tane erken dönem uyumsuz şemalara uygun gelebilecek, anne-baba-çocuk arasındaki iletişim hataları (Yavuzer, 2015; Yavuzer, 2014; Gordon, 2015), otomatik düşünceler (Beck, 2014), akılcı olmayan inançlar (Nelson-Jones, 1982), ego durumları ve oyunlardan (Berne, 2001) faydalanılarak belirlenen ebeveyn ifadeleri ve ortaokul öğrencilerinin anne-babalarıyla en sık yaşadıkları çatışma durumları göz önüne alınarak oluşturulan kısa hikayeler, katılımcılardan hikayedeki anne/baba tepkisine ilişkin duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri ve varsayımsal örnek olaya kendi anne-babalarının tahmini/gerçekleşmiş tepkileri belirlemelerine ve ifade etmelerine dayanmaktadır.

Kısa hikâyelerin kapsam ve görünüş geçerliğini sağlamak için konu alanı uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Hazırlanan ilk hikâyelerin pilot uygulaması 8 kişiyle gerçekleştirilmiş, bu uygulamada katılımcıların dönütlerine ve uzman görüşlerine göre hikâyelerin bir kısmı revize edilmiştir.

3.3.2. İlk Anılar

Ebeveynlerin çocuk yetiştirmede yaptıkları hataları belirlemek adına kullanılan İlk Anı uygulaması, katılımcıların hem anneleriyle hem de babalarıyla ilgili anımsadıkları ilk anılarını detaylı bir biçimde anlatmalarına dayalı bir veri toplama aracıdır.

Alfred Adler (1984) bir kişinin yaşam biçimini belirlemenin en önemli aracının ilk anılar olduğunu belirtmektedir. Bir kişinin yaşam biçiminin, belli bir üstünlük amacına yönelik çabalardan doğduğunu, dolayısıyla her sözün, her davranışın ve her duygunun toplu davranış çizgisinin organik bir parçasını oluşturduğunu, ilk çocuk dönemine ilişkin anılarda da bu davranış çizgisinin kendini oldukça belirgin bir biçimde açığa vurduğunu ifade etmektedir. Adler'in bu tezinden hareketle, ilk anılarda yer alan ebeveynle ilgili yaşantıların ve ebeveyn hatalarının da kişinin tüm yaşamını etkileyeceği düşünüldüğünden, araştırmaya hizmet edecek önemli bir veri toplama aracı olduğu düşünülmektedir.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

3.4.1. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması pilot ve asıl uygulama olarak iki aşamada gerçekleşmiştir. Pilot uygulamada 2014-2015 eğitim-öğretim yılının ilk yarısında araştırmaya katılmak için rehberlik servisine başvuran öğrencilerden 5, 6 ve 7. Sınıf düzeyinde eğitim gören 8 kişiye kısa hikayeler uygulanmış ve katılımcılarla birebir görüşme yapılarak iki hikaye revize edilmiştir. Asıl uygulama ise 2014-2015 eğitim-öğretim yılının ikinci yarısında araştırmaya katılmak isteyen öğrencilerden ön görüşmeyle belirlenen 51 öğrenciyle çalışma yürütülmüştür. Asıl uygulamada katılımcılar üç grup 9, üç grup da 8 kişiden olmak üzere altı gruba ayrılmış, her bir grubun uygulaması da

ikiye bölünerek toplam 12 kez uygulama yapılarak veriler toplanmıştır. Bu süreçte gizliliğin sağlanması açısından hikâyeler ve ilk anılar kapalı zarfla katılımcılara verilip alınmış ve uygulama sonuna kadar katılımcılarda kalması sağlanmıştır.

3.4.2. Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda araştırmanın güvenilirliğini artırmak için iki farklı analiz tekniği mevcuttur. İlkinde veriler farklı araştırmacılar tarafından analiz edilerek karşılaştırılır. İkincisinde ise veriler tek bir kişi tarafından iki defa kodlanarak kendi arasındaki tutarlılığa bakılmaktadır. Bu araştırmada verilerin analizinde birinci teknik kullanılmıştır. Nitel araştırma verileri dört aşamada analiz edilir: (1) Verilerin kodlanması, (2) temaların bulunması, (3) kodların ve temaların organize edilmesi (4) bulguların tanımlanması ve yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu araştırmada kodlama aşamasında daha önceden belirlenmiş kavramlara göre yapılan kodlama içinde verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama bulunmaktadır. Hem araştırmacı tarafından hem de iki alan uzmanı tarafından bağımsız olarak yapılan kodlamada ortak belirlenen kodlamalar ele alınmış, temaların bulunması ve bunların organize edilmesiyle katılımcılardan elde edilen veriler analiz edilmiştir. Vignette (Kısa Hikayeler) ve İlk Anı uygulamasına katılan katılımcılar, gizliliği sağlamak adına K-1, K-2K-51 şeklinde kodlanmışlardır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde Ankara ili Keçiören ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim düzeyindeki kurumlarda eğitim gören öğrencilerle yapılan “Kısa Hikâyeler (Vignetteler)” ve “İlk Anı” uygulamalarından elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. KISA HİKÂYELERE İLİŞKİN BULGULAR

Aşağıda Ankara ili Keçiören ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ortaokullarda eğitim gören öğrencilerle gerçekleştirilen uygulamadan elde edilen görüşlere yer verilmiştir.

4.1.1. 1. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

Bu hikâyede katılımcıların, terk edilme şemasıyla ilgili verilen ifadeye (annenin tepkisine) ilişkin duygu ve düşünceleriyle, kendi anne babalarının benzer bir olaya verecekleri tepkilerin derlemesini yapmak amaçlanmıştır. Aşağıda 1. hikâye ve bu hikâyeye ait sorular yer almaktadır.

Sizin 8 yaşında bir kardeşiniz var. Her ikiniz de bilgisayarda oyun oynamayı çok seviyorsunuz ve hemen hemen her gün bilgisayarda oyun oynama konusunda kavga ediyorsunuz. Anneniz sizin kavganızdan bıktığı için bir gün size ve kardeşinize “Bıktım sizin kavganızdan! Böyle kavga etmeye ve beni üzmeğe devam ederseniz sizi bırakıp başkalarının annesi olurum.” Dedi.

- a. **Anneniz size bu şekilde bir tepki verse, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?**
- b. **Sizin anneniz kavga etmeniz durumunda gerçekte nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**
- c. **Sizin babanız kavga etmeniz durumunda gerçekte nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**

Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde **Anneniz size bu şekilde bir tepki verse, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?** Sorusuna verdikleri duygu ve düşünceleri içeren yanıtlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Cevaplar	f	%
Üzülürdüm/Kırılırdım	38	74,5
Korkardım	2	3,9
Kızardım	2	3,9
Annemin beni sevmediğini düşünürdüm.	7	13,7
Annemin bizden bıktığını, bizi bırakıp gideceğini düşünürdüm.	6	11,7
Ciddiye almam, umursamam, blöf yaptığını düşünürdüm.	21	41,1
İyi bir evlat olmadığımı düşünüp kendimi suçlardım.	4	7,8

Tablo-4.1: 1. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Yanıtlar incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının annelerinin aslında kendilerini terk etmeyeceğini düşündükleri ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların annelerinin bu tepkileri karşısında üzüleceklerini belirtmişlerdir. Hatta bazı katılımcılar annelerinin kendilerini bırakıp gideceklerine inanmadıklarını fakat yine de annelerinin bunu düşünmesinin bile üzücü olduklarını belirtmişlerdir. Aşağıda bazı katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

K-3: Böyle bir şey olamayacağını düşünürüm. Üzülürüm ama pek de ciddiye almam.

K-5: Üzülürdüm. Anneme kin duyardım. Annemin beni sevmediğini düşünürdüm.

K-9: Bana annem böyle bir tepki verse, bu tepkisinin saçma olduğunu düşünürdüm. Çünkü artık bizden başkasının annesi olamayacağını biliyorum.

K-13: Annemin beni bırakıp gitmeyeceğini bildiğim halde biraz da olsa üzüldüm.

K-14: İyi bir evlat olmadığımı düşünüp üzüldüm.

K-18: Annemin ani tepkileri var, bu yüzden çok umursamam ama dışarı belli etmesem de çok üzülürüm.

K-19: Çok üzülürüm. Annemin beni bırakacağı hissiyle çok korkardım.

K-21: Üzülürüm. Bizden bıktığını, artık bizim gürültümüzü çekemediğini düşünürüm.

K-46: Annem bana böyle bir tepki verse annemin beni bırakıp gideceğini düşünürüm.

K-34: Çok üzüldüm. Annemin blöf dahi olsa böyle düşünmesi beni çok üzdi.

İkinci sırada yer alan **Sizin anneniz kavga etmeniz durumunda gerçekte nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?** sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlar kategorileştirilerek aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Cevaplar	f	%
Etkin bir rol üstlenerek orta yolu bulmaya çalışırdı.	6	11,7
Bilgisayarı yasaklardı veya kırırdı.	17	33,3
“Sıkıldım, bıktım, beni üzüyorsunuz” vb. ifadeleri kullanırdı.	7	13,7
“Sırayla oynayın, düzgünce oynayın, kavga etmeyin” derdi.	15	29,4
Hikâyede annenin verdiği tepkinin aynısını verirdi.	3	5,8
Kızardı, bağırdı.	12	23,5
Babama şikâyet ederdi.	3	5,8

Tablo 4.2: 1. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Verilen yanıtlar incelendiğinde katılımcıların annelerinin yarıdan fazlasının kardeşler arasında çıkan kavgayı bilgisayarı yasaklayarak çözdüğü görülmektedir. Bu yasaklamaların katılımcıların verdiği yanıtlarda farklı şekillerde uygulandığı görüldü de çoğu anne, kavga çıkması durumunda çocuğu bilgisayardan men etmektedir. Bu kategoriye yerleştirilen “bilgisayarı kırırdı” ifadesi (2 katılımcının vermiş olduğu yanıt) ise men etmenin çok uç boyutta olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların yaklaşık olarak dörtte biri annelerinin böylesi bir kavga durumunda sırayla oynamalarını söylediklerini veya kızıp bağırdıklarını ifade etmektedir. Daha az bir kısmı (%13,7) ise annelerinin kavgadan sıkılıp bıktıklarını ve bu duruma üzüldüklerini ifade ettiklerini söylemektedir. Katılımcıların %11,7’si ise annelerinin etkin rol üstlenerek kavgayı sonlandırmak için çözüm arayışına girdiklerini ifade etmişlerdir. Aşağıda katılımcıların yanıtlarından birkaç örneğe yer verilmiştir.

K-1: “O daha çok küçük, anlamıyor. Önce kardeşin oynasın.” derdi.

K-2: “Sinirleniyorum, ayrı oturun ve durun.” der ve bağıırdı.

K-4: “Kavga etmeyin, siz kardeşsiniz.” derdi ve bizim için üzülırdü.

K-11: “Kavga etmeyin çünkü beni üzüyorsunuz.” derdi.

K-14: “Atacağım bu bilgisayarını vallahi. Sizinle mi uğraşacağım!” derdi.

K-18: Benim annem böyle bir durumda “Yeter artık susun, kafamı patlattınız. Biraz daha kavga ederseniz babanıza şikâyet ederim.” derdi.

K-21: Sıkıldığını, bıktığını, kafasının gürültüyü kaldırmadığını, yorgun olduğunu söyler. Bilgisayarı kaldırır veya şifre koyar.

K-43: Bize kızar. “Okıavayı getiriyorum.” der.

K-46: Benim annem beni terlikle döverdi.

K-50: “Sizin de çocuklarınız size böyle yapsın.” diye beddua eder.

K-51: Kızardı. Bilgisayarı alıp kırardı.

Hikâyenin üçüncü sırada yer alan **Sizin babanız kavga etmeniz durumunda gerçekte nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?** sorusuna ise katılımcıların verdikleri yanıtlar şu şekildedir:

Cevaplar	f	%
Etkin bir rol üstlenerek orta yolu bulmaya çalışırdı.	8	15,6
Bilgisayarı yasaklardı veya kırırdı.	16	31,3
“Sıkıldım, bıktım, beni üzüyorsunuz” vb. ifadeleri kullanırdı.	1	1,9
“Sırayla oynayın” derdi.	8	15,6
Bir daha yapmayın, odanıza gidin, kendi aranızda çözüm bulun” derdi.	7	9,8
Kızardı, bağırdı.	8	15,6
Umursamaz.	1	1,9
Kavga etmenin kötü olduğuna dair yapıcı konuşma yapar.	1	1,9
Annenize söyleyin.	3	5,8

Tablo-4.3: 1. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Verilen yanıtlar incelendiğinde katılımcıların babalarının meydana gelen kavga karşısında en çok verdikleri tepki bilgisayarı yasaklama veya kırmaktır. Daha sonraki sırada eşit değer alan etkin bir rol üstlenerek orta yolu bulmaya çalışma, çocukların bilgisayarı sırayla oynamalarını söyleme ve kızıp bağırma gelmektedir. Aşağıda katılımcıların bazılarının yanıtlarından örneklere yer verilmiştir.

K-1: Babam da “Kardeşin hevesini alsın, ondan sonra sen oynarsın.” derdi.

K-4: Birimize kendi telefonunun verirdi, diğeri bilgisayarda oynardı. “Kavga etmeyin.” derdi.

K-5: “Kavga etmeyin yoksa bilgisayarı hiçbirinize oynatmam.” derdi.

K-8: “Bir daha asla bilgisayar oynamayın. Yasak!” derdi.

K-11: Babam “Kavga etmeye devam ederseniz bir daha sizinle konuşmam.” derdi.

K-14: “Annenize söyleyin.”veya “Annenize katılıyorum.”derdi.

K-18: Babam “Biraz kardeşin oynasın sen sonra oynarsın.” der.

K-22: Babam aldırılmaz.

K-23: Bilgisayarı işyerine götüreceğini söyleyip odamızı toplamamızı ve ders çalışmamızı söylerdi.

K-29: İkimizi de annemize götürürdü ve annemizle halletmemizi söylerdi.

K-36: Babam annemden daha çok kızardı. Çok bunaltırsak bilgisayarı bile kırabilir.

K-40: Bilgisayarı kırar.

K-48: Kızım sen ablalığını bilmiyorsun. Kardeşin senden küçük, onunla kavga etme.

4.1.2. 2. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

Bu hikâyede güvensizlik/kötüye kullanılma şemasıyla bağlantılı verilen ifadeye dair katılımcıların duygu ve düşünceleriyle katılımcıların gerçekte anne-babalarının benzer duruma verecekleri tepkiler belirlenmeye çalışılmıştır. Aşağıda söz konusu hikâyeyle sorularına yer verilmiştir.

Bir gün okuldan bir arkadaşını sizi okulun arka bahçesine götürüp sizden para istedi. Siz para vermek istemeyince sizi tehdit etti. Siz de bu olay üzerine korkup okul çıkış saatine iki saat olmasına rağmen eve gittiniz. Anneniz erken gelmenizin sebebini sorduğunda olanları annenize anlattınız. Bunun üzerine anneniz “Yavrum ben her zaman demiyor muyum sana insanlara güven olmaz diye! Sen neden gidiyorsun okulun arkasına? İnsanlar böyledir işte! Fırsatını bulunca seni kandırmanın, kullanmanın voluna bakarlar.”dedi.

a. Anneniz size bu şekilde tepki verse, ne düşünürdünüz ve ne hissederdiniz?

b. Siz böyle bir olay yaşasanız gerçekte anneniz ne tepki verirdi ve ne söylerdi?

c. Siz böyle bir olay yaşasanız gerçekte babanız ne tepki verirdi ve ne söylerdi?

Katılımcıların ilk sırada yer alan **Anneniz size bu şekilde tepki verse, ne düşünürdünüz ve ne hissederdiniz?** Sorusuna verdikleri yanıtlar aşağıdaki tabloda sıralanmıştır.

Cevaplar	f	%
Kendimi suçlu hissedirim.	4	7,8
Kendimi güvensiz, kandırılmış hissedirim ve korkarım.	5	9,8
Annemin haklı olduğunu düşünürüm.	24	47,05
Annemin beni anlamaya çalışmadığını ve bana yardımcı olmadığını düşünürüm.	4	7,8
Bir daha arkadaşlarıma güvenmem ve arkadaşlarımı daha dikkatli seçmem gerektiğini düşünürüm.	3	5,8
Annem beni düşündüğü için sevinirim.	6	11,7
Üzülürüm	5	9,8

Tablo-4.4: 2. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen cevaplar ve yüzdelik değerleri

Katılımcıların yanıtları incelendiğinde, annenin kimseye güven olmayacağına dair tepkisi karşısında katılımcıların yarıya yakının annelerine hak verdiği görülmektedir. Katılımcıların %11,7'si annesinin hikâyedeki gibi tepki vermesini kendisini sevmesi ve kendisine değer vermesi olarak değerlendirmektedir. Katılımcıların oldukça az kısmı ise annelerinin sözlerini dinlemedikleri için pişmanlık

duyduklarını, üzüldüklerini ve korktuklarını belirtmişlerdir. Aşağıda bazı katılımcı yanıtlarına yer verilmiştir.

K-1: Bence annem doğru söylüyor. Çünkü herkes birbirini kandırmakla uğraşıyor.

K-3: Annemin beni anlamaya çalışmadığını düşünürüm ve korkarım.

K-5: Sevinirim. Herkese güvenmemem gerektiğini düşünürüm.

K-10: Anneme hak verirdim ve arkadaşım ile bir süre konuşmazdım.

K-18: Annemin benimle ilgilendiğini ve beni sevdiğini düşünürüm.

K-29: Bir daha insanlara kanmayacağım derdim ve üzülürdüm.

K-34: Annemin insanları genellemesi beni üzerdi.

K-44: Arkadaşımın beni kandırdığını düşünürüm ve üzülürüm. Anneme hak veririm.

Hikâyenin ikinci sorusuna-**Siz böyle bir olay yaşasanız gerçekte anneniz ne tepki verirdi ve ne söylerdi?**- katılımcıların verdiği yanıtlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Cevaplar	f	%
Oraya gittiğim için bana kızardı ve benim oraya gitmekteki niyetimi sorgulardı.	8	15,6
Bir daha o arkadaşım ile konuşmamamı isterdi.	8	15,6
Öğretmenlerime söylememi isterdi.	6	11,7
Okula gelip öğretmenlerle/idareyle konuşurdu.	13	25,4
Hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verirdi.	19	37,2
“Ben yanımdayım, korkma!”derdi.	1	1,9
Kendimi savunmamı (arkadaşımı dövmemi) veya arkadaşım ile konuşmamı isterdi.	4	3,9

Tablo-4.5: 2. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Yapılan analizde yanıtların oldukça çeşitli olduğu göze çarpmaktadır. Katılımcıların dörtte birinin sorunu okul idaresiyle veya öğretmenle çözmek için annelerin aktif olarak olaya müdahalede bulunacaklarını ve yine katılımcıların dörtte biri hikâyedeki anneyle aynı tepkiyi kendi annelerinin vereceğini belirtmişlerdir. Katılımcıların yanıtlarındaki ağırlığa göre sırasıyla annelerinin arkadaşıyla konuşmasını dahi yasaklama, arkadaşına inandığı için çocuğa kızma ve onu suçlama tepkilerini verdikleri görülmektedir. Aşağıda katılımcıların ifadelerinden bir takım örnekler sunulmuştur.

K-5: Herkese güven olmayacağını ve bir daha böyle bir şey olmaması gerektiğini söylerdi.

K-6: “Bir daha o çocukla arkadaşlığını sıcak tutma.”derdi.

K-8: Bana eve geliş sebebimi sorardı. Ben olayları anlatınca “Çocuğu dövrebilirsin.”derdi.

K-10: *Annem aynı hikâyedeki gibi tepki verirdi.*

K-11: *“Kızım bir daha böyle insanlarla arkadaşlık kurma.”derdi.*

K-14: *“Ya seni kaçırırsalardı? Sapık kaynıyor ortalık kızım! Sakın bir daha gitme oralara.”deyip kızardı.*

K-18: *Benim arkadaşlarımı değiştirmem gerektiğini ve kimseye güvenmemem gerektiğini söylerdi.*

K-23: *Annem okulun arkasına neden gittiğimi ve ne işler çevirdiğimi sorardı.*

K-24: *Annem “Kimsenin yanına gitme. Onlar seni kandırır.”derdi.*

K-37: *Annem bana “Sakın bir daha o arkadaşınla görüşme.”derdi ve müdürümüze şikâyet ederdi.*

K-44: *“Niye hiç kimsenin olmadığı yere gidiyorsun? Öğretmenine söyleseydin. Seni karateye gönderdik, karnına bir tekme atsaydın.”derdi.*

K-46: *Annem bana “Neden dövmedin?”derdi ve beni korkak sanardı.*

K-50: *Okula geleceğini ve arkadaşımı idareye bildireceğini söylerdi. Kimseyle bundan sonra bir yere gitmemem konusunda beni uyarırdı.*

Hikâyenin son basamağında yer alan **Siz böyle bir olay yaşasanız gerçekte babanız ne tepki verirdi ve ne söylerdi?** sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlar aşağıda yer almaktadır.

Cevaplar	f	%
“Ben senin yanıdayım, korkma!”derdi.	1	1,9
“Arkadaşın bir daha yaparsa ben hallederim.”derdi veya direk arkadaşımı döverdi.	3	3,9
Bana kızardı.	9	17,6
Okula gelip öğretmenlerle/idareyle konuşurdu.	12	23,5
“Öğretmenlerinle konuş.”derdi.	6	11,7
Hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verirdi.	11	11,7
Arkadaşım ile konuşmak için okula gelirdi.	8	15,6
Kendimi savunmamı (arkadaşımı dövmemi) veya arkadaşım ile konuşmamı isterdi.	3	1,9
“Bu sana ders olsun.”derdi.	1	1,9
Sorunu annemle halletmemi isterdi.	2	3,9
Tepkisiz kalırdı.	1	1,9

Tablo-4.6: 2. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcıların yanıtlarına göre babaların dörtte birinden çok az bir kısmı sorunu okul idaresiyle veya öğretmenlerle çözme girişiminde bulunmaktadır. Bu yanıtların ağırlıkları baz alınarak babaların tepkisi sırasıyla; çocuğa kızmak, çocuğunun arkadaşıyla konuşmak veya konuşmak istemek, çocuğun öğretmenleriyle bu sorunu konuşmasını istemek ve hikâyedeki tepkiyle aynı veya benzer tepkilerde bulunmaktadır. Aşağıda katılımcıların bazılarının ifadelerine yer verilmiştir.

K-5: “Kızım biz sana söylemiyor muyuz her zaman herkese güven olmaz diye?”derdi.

K-8: “Okula gidelim, şikâyet edelim. Çocuğu dövmeğe de haklısın bu arada.”derdi.

K-9: “Arkadaşınla senin arana ben giremem. Kendin konuşup halletmelisin.”derdi.

K-12: “Kimsenin sözüne inanma.”derdi.

K-21: Okula gelip çocuğu bi güzel döverdi (tabi konuşmak işe yaramazsa).

K-29: “Sorununu annenle hallet.”derdi.

K-32: Babam bana “Daha bu milleti anlamak için çok küçüksün.”derdi.

K-37: Babam önce bana kızardı, “Senin orada ne işin var?”derdi ve sonra beni korurdu.

K-39: Babam hemen okula gider ve beni böyle tehdit ettiğı için onunla konuşurdu.

K-44: Emniyete, okul müdürüne gidip şikâyet ederdi. Bana hiçbir şey söylemez ve beni başka bir okula alırdı.

K-47: İlk önce o kişinin kim olduğunu öğrenirdi. Eğer arkadaşım kızsı bir daha o arkadaşşıma güvenmemi ve bir daha onunla muhatap olmamamı söylerdi.

K-49: Babam karışmaz, annem ne derse onu der.

4.1.3. 3. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

Bu hikâyede katılımcıların duygusal yoksunluk şemasıyla bağlantılı verilen ifadeye duygu ve düşünceleriyle katılımcıların anne ve babalarının hayali duruma verecekleri olası gerçek tepkilerine yer verilmiştir. Aşağıda söz konusu hikâyeye ve hikâyeye ait sorular bulunmaktadır.

Anneniz zor bir dönemden geçtiğı için oldukça mutsuzdur. Bir gün okuldan geldiğinizde, anneniz mutfakta yemek yapmaktadır. Okulda

arkadaşlarınızla oyun oynarken düşüp üstünüzü kirlettiğiniz için okul kıyafetlerinizi yıkanması gerektiğini annenize söylediniz ve anneniz size meşgul olduğunu, kıyafetlerinizi yıkayamayacağını söyledi. Siz de annenize her zaman isteklerinizi ikinci plana attığı için sitem ettiniz. Bunun üzerine anneniz size **“Ben her zaman senin isteklerini yapmaya çalışırım. Arkadaşlarının eve gelmesine, istediğin şeyleri almana, istediğin zaman televizyon izleyip oyun oynamana izin veririm. Sen benden daha ne istiyorsun?”**dedi.

- a. Anneniz size bu şekilde tepki verse, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- b. Siz böyle bir istekte bulunsanız gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- c. Siz böyle bir istekte bulunsanız gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Katılımcıların ilk sırada yer alan **Anneniz size bu şekilde tepki verse, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?** sorusuna verdikleri yanıtlar analiz edilmiş ve yanıtlara göre oluşan kategoriler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Cevaplar	f	%
Üzülürdüm	19	37,2
Anneme kızardım.	5	9,8
Kendimi suçlardım.	3	5,8
Söylediğime pişman olurdum ve geri çekilirdim.	8	13,7
Anneme hak verirdim.	25	49,01
Annemin haksızlık ettiğini düşünürdüm, anneme sitem etmeye devam ederdim ve onunla tartışırdım.	8	13,7
Annemin beni önemsemediğini düşünürdüm.	3	5,8

Tablo-4.7: 3. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcıların verdikleri yanıtlar incelendiğinde annelerinin hikâyedeki tepkileri üzerine ağırlık sırasına göre üzümlük, pişmanlık, kızgınlık ve suçluluk duygularını yaşadıkları; düşünce ve davranış bazında da katılımcıların yarısına yakının annelerine hak verdiklerini ve sitem etmekle yanlış davranışta bulunduklarını, bir kısmı ise hak verseler bile üzüldüklerini belirttikleri görülmüştür. Katılımcıların az bir kısmı ise kendilerinin haklı olduklarını düşünerek sitem etmeye devam etmişler, çok az bir kısmı annelerine karşı çıkma davranışını göstereceklerini belirtmişlerdir. Aşağıda katılımcıların ifadelerinden bazı örneklere yer verilmiştir.

K-1: Annem bana kızdığı için ben ondan bir şey istemeye cesaret edemem. Üzümlürüm. Annemin çok sıkıntılı olduğunu düşünürüm.

K-3: Haklı olabileceğini düşünürdüm. O üzgün olduğu için ben de üzümlürdüm.

K-5: Üzümlürüm. “Annem benim için çok şey yapıyor, ben daha ne isteyim?” diye düşünürüm.

K-7: Anneme bu durumda sinirlenirdim ve o yapmadığı için kendim yapardım.

K-11: Kendimi suçlu hissedirim ve “Keşke anneme sitem etmeseydim, şimdi pişman oldum.” diye düşünürdüm.

K-19: Annemin bu sözleri kızgınlıktan söylediğini düşünürdüm ve onu anlamaya çalışırdım. Yine de onun bu tepkisine biraz kırılırdım ve üzülürdüm.

K-21: Haklı olduğunu düşünür, onun çok sıkboğaz ettiğimi hissedirdim.

K-24: Annem bana bunları söylediğinde alınırdım. Benimle ilgilenmediğini düşünürdüm.

K-29: Annem bana böyle bir tepki verse söylediğim lafı geri alır ve özür dilerdim. Üzülürdüm.

K-32: Annem normalde de böyle bir tepki verir ve bence haklı da. O her zaman benim iyiliğimi düşünüyor.

K-39: Annem bana böyle dese ben sinirlenirdim çünkü ondan sadece kıyafetlerimi yıkamasını istedim.

K-43: Anneme bağırır ve sonra odamın kapısını kilitlerim. Annemin kardeşime daha çok önem verdiğini düşünürüm.

K-46: Anneme bozuk atar ve ağlardım.

K-48: “Aman bi git ne halin varsa gör!” derim. Bir şey düşünmem.

K-49: Sinirlenirim ve üzülürüm. Annemin bana böyle söylemesi beni umursamadığını gösterir.

K-51: Üzülürüm ve ağlarım. Beni önemsemediğini düşünürüm ve benim için yaptıklarını yüzüme vurduğu için bir daha ondan bir şey istemem.

İkinci sırada yer alan **Siz böyle bir istekte bulunsanız gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?** sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler aşağıda sıralanmıştır.

Cevaplar	f	%
Annem kıyafetlerimi yıkayacağını söyler.	25	49,01
Annem kendim yapmamı söyler.	8	15,6
Annem hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verir.	6	11,7
Üstümü kirlettiğim için beni suçlar.	5	9,8
Kendisinden bir şey istemememi söyler.	5	9,8
“Sana bir şey olmamış ya önemli olan bu.”der.	1	1,9
Pazarlıkla yıkar.	1	1,9

Tablo-4.8: 3. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Verilen yanıtlara göre hikâyedeki örnek durum karşısında katılımcıların yarısına yakını, annelerinin kıyafetlerini bir şekilde yıkayacaklarını belirtmişlerdir. Soruya verilen cevapların ağırlığına göre katılımcılar sırayla; annelerinin kıyafetlerini kendisinin yıkayabileceğini söylediğini, hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi vereceğini ve durum karşısında çocuğu suçlayacaklarını belirtmişlerdir. Aşağıda katılımcıların örnek ifadelerine yer verilmiştir.

K-1: “Kızım bana karışma, benimle muhatap olma. Benden bir şey isteme yoksa sana patlarım.”derdi.

K-8: Aynı hikâyedeki gibi tepki verirdi.

K-11: “Her zaman her istediğini yapamam. Zor bir dönemden geçiyorum. Beni bunaltma.”derdi.

K-14: “Tamam o zaman bundan sonra sen tozu al, sen çamaşırları yıka, sen evi süpür. Ben karışmıyorum. Odadaki her şeyi babanla ben aldık, nankörlük etme.”derdi.

K-16: “Yediğin önünde, yemediğin arkanda. Bunları bulamayanlar da var. Daha ne istiyorsun?”derdi.

K-18: Hemen “Biz sizin her istediğinizi yapıyoruz, siz bizim istediklerimizi yapmıyorsunuz.”derdi.

K-21: Hemen hemen aynı tepkiyi verir ve aynı sözleri söylerdi.

K-26: “Senden başka işlerim var. Onları yapmak zorundayım.”derdi.

K-29: “Bir şartla yıkarım üstünü. Okulunda haylazlık yapmayacaksan yıkarım kıyafetlerini.”derdi.

K-31: Annem sakın bir şekilde “Oğlum, şu oyunun bölümünü geçeyim, hemen yıkayıp ütülerim.”derdi.

K-34: Annem hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verirdi. “Hep kendini düşünme beni de düşün.”derdi.

K-39: Benimle çok ilgilendiğini ve benim için daha ne yapması gerektiğini söylerdi.

K-48: “Kendi işini kendin hallet. Eşek kadar oldun.”der.

K-50: “Ben senin kölen miyim?”der.

Hikâyeye ait son sırada bulunan **Siz böyle bir istekte bulunsanız gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuyla söz konusu durum karşısında babaların çocuklarına verecekleri tepkiler aşağıda yer alan tabloda bulunmaktadır.

Cevaplar	f	%
Babam kıyafetlerimi yıkayacağını söyler.	13	25,4
Annemden yardım istememi söyler.	9	17,6

Üstümü kirlettiğim için bana kızar ve beni suçlar.	7	13,7
İlgilenmez, başından savar veya daha sonra gelmemi söyler.	12	23,5
Kendim halletmemi söyler.	5	9,8
Hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verir.	2	3,9
“Sana bir şey olmamış ya önemli olan bu.”der.	1	1,9

Tablo-4.9: 3. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Verilen yanıtlar incelendiğinde katılımcıların dörtte biri (aynı zamanda en yüksek değer alan yanıt) babalarının kıyafetlerini yıkayacaklarını belirtmişlerdir. Yanıtların yüzdelik değerlerine göre sırayla katılımcılar; babalarının çocuklarını annelerine yönlendirdiklerini, çocuk üstünü kirlettiği için suçlandığını ve azarlandığını, babaların konuyla ilgilenmediklerini, meşgul olduğu için daha sonra zaman ayırabileceğini, çocuğun kendisinin halletmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Aşağıda katılımcıların ifadelerinden bazılarına yer verilmiştir.

K-1: “Üff!”der. *İlgilenmeden gider.*

K-8: “Oğlum git başımdan!”derdi.

K-11: “Benim işim gücüm var. Sonra söyle bunları.”derdi.

K-14: “Senin neredeyse bir dediğini iki etmemeye çalışıyoruz. Ne çabuk unutuyorsun.”derdi.

K-15: “Meşgul olduğumu görmüyor musun?”der ve anneme yıkatırdı.

K-16: “İstediğin her şey alınıyor. Evleri bile olmayan insanlar var. Onları düşün.”derdi.

K-18: “Ben bilmem kıyafet nasıl yıkanır, makine nasıl çalıştırılır. Git annene söyle.”derdi.

K-21: *“Tamam tamam sonra yıkarım, şimdi işim var.”derdi başından savıcı bir şekilde.*

K-27: *Babam hiçbir şey söylemeden kıyafetlerimi makineye atardı.*

K-29: *“Yavrum anneni sıkboğaz etme.”derdi.*

K-38: *“İçeri gidip kendin yıkamayı denesene.”derdi.*

K-43: *Babam çok dalgın bir adamdır. Bu yüzden benim sorum üstüne ilk önce susar. Sorumu tekrarlarsam “Bilmiyorum.” diye bir anda bağırır.*

K-46: *“Kızım ben babayım, anne değilim.”der.*

4.1.4. 4. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

Bu hikâyede katılımcıların kusurluluk/utanç şemasıyla ilişkili verilen ifadeye, katılımcıların duygu ve düşüncelerine ve örnek olaya karşı kendi anne ve babalarının olası tepkilerine yer verilmiştir. Aşağıda 4. Hikâye ve hikâyeye ait sorulara yer verilmiştir.

Babanız, sizin her alanda iyi eğitim almanızı önemseyen bir babadır. Bu sebeple de her akşam ailenin bir arada olduğu belli bir vakitte aile üyeleri birbirleriyle birtakım şeyleri paylaşmaktadır. Siz ise kendinizi çok iyi ifade edemediğinizi düşünerek konuşmaktan kaçınan bir bireysiniz. Bir akşam babanız size Çanakkale Savaşı’yla ilgili fikrinizi söylemenizi istedi. Siz de bir şey söylemekte tereddüt ettiniz. Bu durumda babanız size “Çanakkale Savaşı gibi önemli bir konuda bile fikrin yok mu yani? Yaşıtların bu konuda makale yazıyor. Bundan utanmalısın.”dedi.

a. Babanız size bu şekilde tepki verse, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?

b. Siz bu şekilde davransanız, gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

c. Siz bu şekilde davransanız, gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Katılımcılara ilk sırada yöneltilen **Babanız size bu şekilde tepki verse, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?** sorusuna verilen cevaplar incelenmiş ve cevaplara göre düşünceleri ve duyguları içeren kategoriler oluşturulmuştur. Söz konusu kategoriler ve katılımcıların cevap verme oranları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Cevaplar	f	%
Üzülürüm/kırılıyorum.	20	39,2
Kendimi yetersiz/başarısız hissedirim.	5	9,8
Kendime kızarım ve kendimi suçlarım.	4	7,8
Babama öfkelenirim.	9	17,6
Utanırım.	6	11,7
Beni başkalarıyla kıyaslamasından bıkardım.	5	9,8
Babamın değerlendirmesinin doğru olmadığını, babamın beni anlamadığını ve tanımadığını düşünürdüm.	9	17,6
Daha iyi olmak için uğraşmam gerektiğini düşünürdüm.	6	11,7
Babamın haklı olduğunu düşünürdüm.	1	1,9
Babamın bu tepkiyi benim iyiliğim için verdiğini düşünürdüm.	1	1,9

Tablo4.10: 4. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Verilen yanıtlar incelendiğinde hikâyedeki tepki karşısında katılımcıların en çok üzüntü duyacakları ve babalarına karşı öfke hissedecekleri görülmektedir. Düşünce bazında ise katılımcılar en çok anlaşılmadıklarını, ebeveynlerinin kendilerini

tanımadıklarını ve babalarının fikrini değiştirmek için çaba harcamaları gerektiğini düşünmektedirler. Aşağıda katılımcıların ifadelerinden örneklere yer verilmiştir.

K-1: Babamın beni yanlış anladığını düşünürdüm ve üzülürdüm.

K-3: Babamın beni anlamadığını düşünürdüm. “Çok mu başarısızım?” derdim. Bol bol kitap okurdum. Kendimi işe yaramaz hissederdim.

K-5: Çok üzülürüm. Babamdan soğumaya başlarım.

K-14: Babamın beni tanımadığını düşünüp ona sitem ederdim.

K-16: Babamın bunu benim iyi olmamı istediği için yaptığını düşünürdüm.

K-17: Üzülürdüm, utanırdım. Babamın haklı olduğunu düşünürdüm.

K-18: Bence böyle bir durumda utanılmamalı. Bu konuyla ilgili makale yazılabilir. Biz bu konuyla ilgili hiçbir şey bilmiyor olabiliriz.

K-23: Onun benim hakkında bu düşüncelere sahip olduğundan ağlamamak için kendimi zor tutardım.

K-27: Her zaman benden iyi biri olduğunda onları örnek gösterdikleri için sıkılırdım, bıkarırdım.

K-32: Çok utanırdım. Babamı memnun edemediğimi düşünür, toplumla ilişkilerimi keserdim.

K-37: Çok ama çok kırılırım. Ama ona “Çok biliyorsan sen de yaz. Ben diğer çocuklar gibi değilim. Herkes farklıdır.” derdim.

K-43: Ona bağırarak “Ben herkes değilim.” der, odama giderim. Onun benim hayatıma karıştığını, benim için değil de kendisi için yaptığını düşünürüm.

K-48: Ben babamı sevmediğim için söylediğini umursamam.

K-50: Beni ben olduğum için sevmediğini, başkalarına benzememi istediğini, sadece kendini düşündüğünü, bana ve benim düşüncelerime değer vermediğini düşünürüm.

Hikâyenin ikinci sorusu **Siz bu şekilde davransanız, gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?** sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Cevaplar	f	%
Bu konuya çalışmam ve araştırma yapmam gerektiğini söylerdi.	10	19,6
Bana konuyu anlatabileceğini söylerdi ve bilgi verirdi.	13	25,4
Kendimi ifade edememe sorunumu anlamaya ve çözmeye yönelik adımlar atardı.	5	9,8
Hikâyedeki tepkiyle neredeyse aynı tepkiyi verirdi.	6	11,7
Beni yargılar ve bana kızardı.	8	15,6
Babam umursamazdı.	3	5,8
Düşüncelerimi söylemem için beni cesaretlendirirdi.	4	7,8

Tablo: 4.11: 4. Hikâyenin 2. Sorunsuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Verilen yanıtlar incelendiğinde katılımcıların dörtte biri, babalarının kendilerine eksik bilgilerini tamamlamaları için kendilerine bilgi vereceğini belirtmişlerdir. Yanıtların ağırlığına göre daha sonra ise eksik bilgilerinin olduğu konuda çalışmaları gerektiğini, daha sonra da kendilerine kızacaklarını ve kendilerini eleştirip yargılayacaklarını ifade etmektedirler. Aşağıda kategorilere uygun katılımcıların ifadelerinden örneklere yer verilmiştir.

K-4: Bana çekingen olmamamı ve içimden gelenleri, yani ne düşündüğümü söylememi isterdi. Kendimi daha iyi ifade etmem için beni bir okula gönderirdi.

K-5: Babam bana kızardı ve daha çok ders çalışmamı söylerdi.

K-8: “Sana hiçbir şey demiyorum oğlum.” derdi.

K-9: “Bu konu hakkında bilgili olmanı beklerdim. Araştırma yapmalısın.” derdi.

K-13: “Bu çekingenliği bırak da biraz açıl. Bu şekilde bir başarı elde edemezsin.” derdi ve biraz sitem ederdi.

K-14: “Kızım, kendini ifade etmende sorunun var. Sana daha çok kitap almalıyız. Eğer hala halledemezsen seni kursa göndeririz.” deyip beni umutlandırırđı.

K-24: Babam “Senin bu konuda fikrin olmaması utanç verici.” derdi.

K-26: Benim gibi kızı olduğu için utanırdı.

K-28: Babam bana hiç kızmazdı fakat bana “Sen bu konuları daha iyi bilmelisin ve daha güzel fikirler ortaya koymalısın.” derdi.

K-34: Babam “Senin kendini ifade etmen lazım. Bu yüzden seni kursa yazdıralım.” derdi ve üzülürdü.

K-39: “Bu konuda konuşacak hiçbir şey bilmiyor musun?” derdi.

K-43: Bana ters ters bakardı. Ben de kendimi düşük seviyede hissederdim.

K-46: “Seni okuldan alacağım.” derdi.

Hikâyenin son sorusu olan **Siz bu şekilde davransanız, gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?** sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplara göre oluşturulan kategoriler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Cevaplar	f	%
Bu konuya çalışmam ve araştırma yapmam gerektiğini söylerdi.	11	21,5

Bana konuyu anlatabileceğini söylerdi ve bilgi verirdi.	11	21,5
Kendimi ifade edememe sorunumu anlamaya ve çözmeye yönelik adımlar atardı.	2	3,9
Hikâyedeki tepkiyle neredeyse aynı tepkiyi verirdi.	5	9,8
Beni yargılar ve bana kızardı.	11	21,5
Beni savunurdu.	1	1,9
Düşüncelerimi söylemem için beni cesaretlendirirdi.	6	11,7
Nasihat verirdi.	3	5,8

Tablo: 4.12: 4. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Verilen yanıtlar analiz edildiğinde katılımcıların annelerinin tepkilerine ilişkin konu hakkında araştırma yapmasını istemesi, konuyla ilgili annesinin kendisine bilgi vereceğini düşünmesi ve annesinin kendisini ifade edemediği için yargılayıp kızacağına ilişkin algısı eşit düzeydedir. %11,7'lik bir kısım ise annesinin kendisini ifade etmesi konusunda cesaretlendireceğine inanmaktadır. Aşağıda katılımcıların bazılarının ifadelerine yer verilmiştir.

K-5: Annem bana çok kızardı ve Çanakkale Savaşı'yla ilgili kitap okumamı söylerdi.

K-9: "Sana sinirlendim. Çabuk bu konuyu araştır ve bana anlat. Ancak seni bu şekilde affederim."derdi.

K-10: Annem bana "Sen bunları bilebilirsin. Sen akıllı bir çocuksun."derdi.

K-11: "Anladım seni. Daha çok kendinden emin olmalısın."derdi.

K-13: "Bu çekingenlik de neyin nesi? Bu huyu bırakıp kendi fikirlerini söylemeye başla artık."derdi.

K-23: *Annem çok ders çalışmam gerektiğini söyleyip epey sinirlenirdi.*

K-25: *Babam ters bir tepki verirse annem beni savunur.*

K-26: *“Başkalarının kızına bak, bir de kendine bak.” derdi.*

K-28: *Annem “Kızım sen fikriniz söylemeyecek misin? En güzel fikirleri senin ortaya koyman lazım.” derdi.*

K-31: *Annem “Kuzum üzülme! Seneye seni kursa gönderip daha iyi bir şekilde kendini açıklayabilirsin.” derdi.*

K-42: *Annem bana oyuna gösterdiğim ilgiyi böyle bilgilere göstermem gerektiğini söylerdi.*

K-46: *“Seni okula boşa gönderiyoruz.” derdi.*

K-49: *“Seni biz okula boşuna mı gönderiyoruz?” derdi.*

4.1.5. 5. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

Bu hikâyede yer alan ifade, sosyal izolasyon/yabancılaşma şemasıyla ilintilidir. Hikâyede ebeveynin verdiği tepkiyi, katılımcıların duygu ve düşüncelerini ifade ederek değerlendirmeleri, ayrıca katılımcıların anne-babalarının hikâyede geçen olaya gerçekte nasıl tepki vereceklerini belirtmeleri beklenmektedir. Aşağıda 5. Hikâye ve hikâyenin soruları yer almaktadır.

Okulunuz, sömestr tatilinde öğrencilerin anne-babalarıyla birlikte katılabileceği bir haftalık tatil düzenlemiştir. Sizin maddi durumunuz, okulunuzdaki arkadaşlarınızın çoğundan daha iyidir. Babanıza bu tatile katılmak istediğinizi söylediğinizde babanız hayır cevabını vermiştir. Babanıza sebebini sorduğunuzda size “Biz diğer aileler gibi değiliz, bizim konumumuz farklı. Onlarla aynı yerde tatil yapmamız mümkün değil.”demiştir.

a. Babanız size bu şekilde tepki verse, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?

b. Siz böyle bir tatile gitmek isterseniz gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

c. Siz böyle bir tatile gitmek isterseniz gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Birinci basamakta yer alan **Babanız size bu şekilde tepki verse, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?** sorusuna, katılımcıların duygu ve düşüncelerini içeren yanıtları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Cevaplar	f	%
Babamın kibirli olduğunu ve insanları dışladığını, küçük gördüğünü düşünürüm.	21	41,1
Babamın haklı olduğunu/bir bildiğinin olduğunu düşünürüm.	2	3,9
Bir anlam veremem	2	3,9
Üzülürüm	16	31,3
Öfkelenirim	16	31,3
Kendimi özel hissederim.	2	3,9
Babamdan utanırım.	2	3,9
Babamla ilgili hayal kırıklığına uğradım.	1	1,9

Tablo: 4.13: 5. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Tablo incelendiğinde katılımcıların hikâyedeki olaya ve babalarının tepkilerine ilişkin görüşleri çok büyük oranla olumsuz olmaktadır. Katılımcıların %41,1'i babalarını kibirli, kendini beğenmiş, insanlara tepeden bakan, insanları beğenmeyen vb. olarak nitelendirmişler ve %31,3'ü de bu duruma üzülmüş ve öfkelenmişlerdir. Aşağıda katılımcıların ifadelerinden bazı örnekler sunulmuştur.

K-9: Onu kınarım çünkü diğerlerinden ne kadar maddi durumumuz iyi olsa bile onları küçümsememiz gerektiğini düşünürüm. Hatta odamda ağlayabilirim çünkü bu konularda çok hassasımdır.

K-16: Babamın bunu söylemesinin bir nedeni olduğunu düşünürüm.

K-18: Bizim diğer insanlardan farkımızın olmadığını ve gitmek istediğimi belirtirdim.

K-37: Diğer insanların da gerçekten bizim gibi insanlar olduğunu ve “Sen okuyup zengin olmuşsun fakat adam olamamışsın.” derdim.

K-39: İnsanların her zaman eşit tutulmasını istediğim için ve benimle tatil yapmak istemiyor diye üzülürdüm.

K-43: Babamın tam bir kendini beğenmiş olduğunu düşünürüm ve üzülürüm.

K-44: Kızarım. Babamın kendini beğenmiş olduğunu düşünürüm.

K-50: Babam hakkında çok kibirli biri olduğu izlenimine kapıldım.

Hikâyenin ikinci sorusu olan **Siz böyle bir tatile gitmek isterseniz gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**’na katılımcıların verdikleri yanıtlara gören oluşturulan yanıtlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Cevaplar

f %

Olumlu bakardı.	35	68,6
Olumsuz bakardı.	6	11,7
Biraz düşünüp değerlendireceğini söylerdi.	5	9,8
Şartlı izin verirdi.	2	3,9
İmkânımızın olmadığını söylerdi.	1	1,9

Tablo:4.14: 5. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Yanıtlar analiz edildiğinde katılımcıların büyük bir kısmı babalarının hikâyedeki gibi kibirli bir tavır göstermeyeceklerini veya kendilerinin bu tatilini hak ettiğini düşüneceklerini ve tatil fikrine olumlu bakacağını söylemiştir. İki katılımcı babasının, bir şey yaparsa (örn: notlarını yükseltirse) tatile gidebileceğini düşüneceğini belirtmiştir. Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

K-11: “İzin veriyorum ama bunu benden istemen için bir şey yapman lazım (test çözmek)”derdi.

K-13: “İnsanlarla bir arada olmak ve kaynaşmak çok iyidir. Annen de kabul ederse neden olmasın.”derdi ve mutlu olurdu.

K-14: “Kızım biliyorsun annen de ben de işe gidiyoruz. O tatile gitmemiz mümkün değil. Çok istiyorsan yazın gideceğimiz tatilden vazgeçip arkadaşlarınla gidebilirsin.”derdi.

K-23: Yaşımın böyle bir tatil için küçük olduğunu söylerdi.

K-30: “Biz daha güzel yere gideriz.”derdi.

K-42: Beni tatile gönderirdi ve durumu olmayanlara yardım ederdi.

K-49: Babam “İzin vermiyorum.”derdi.

Hikâyenin son sorusu olan **Siz böyle bir tatile gitmek isterseniz gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**'na katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Cevaplar	f	%
Olumlu bakardı.	34	66,6
Olumsuz bakardı.	9	17,6
Biraz düşünüp değerlendireceğini söylerdi.	2	3,9
Şartlı izin verirdi.	2	3,9
İmkânımızın olmadığını söylerdi.	1	1,9

Tablo:4.15: 5. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Verilen yanıtlar incelendiğinde babaların tepkilerine çok yakın sonuçlar çıktığını katılımcıların çoğunun (%66,6) annelerinin böyle olası bir durumda tatil fikrine olumlu bakacaklarını ve insanları küçümsemeyeceklerini belirtmişlerdir. Annelerin izin vermeme nedeni olarak kendi şartlarına uymaması olduğu görülmektedir. Aşağıda katılımcıların göze çarpan ifadelerine yer verilmiştir.

K-8: “Oğlum başkalarıyla birlikte kalamazsın, zorlanırsın.”derdi.

K-13: “Babana katılıyorum. Yeni dostluklar iyidir, bence gidebiliriz.”derdi.

K-14: “İkimiz de çalıştığımız için ya yazlığı seç ya da okulla tatile git.”derdi.

K-18: Annem “Otur oturduğun yerde. Bu yaz gideceğiz zaten ne yapacaksın oralarda?”derdi.

K-19: Annem bana saygı duyardı. Belki bu tatile gitmektense birlikte vakit geçirmemizi isterdi.

K-23: Kesinlikle karşı çıkardı. Bu yaz başka bir yere gideceğimizi ve benim kendi başıma idare edemeyeceğimi söylerdi.

K-26: Annem karşı çıkabilirdi. “Sen çok yaramazlık yaptığın için gidemeyiz.”derdi.

K-29: “Tamam olur. Takdir al ve git.”derdi.

K-31: “Tamam olur ama bir de babanın düşüncesini öğrenmem gerekir.”derdi.

K-35: Orada yakın zamanda bir doğal afet olmamışsa götürürdü.

K-36: Gidebileceğimi söylerdi.

K-48: Başıma bir şey gelir diye göndermezdi.

K-49: “Hiçbir yere gidemezsin.”derdi.

4.1.6. 6. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

Bu hikâyede katılımcılardan bağımlılık/yetersizlik şemasıyla alakalı olarak verilen ifadeye duygu ve düşüncelerini belirtmeleri ayrıca, kendi anne-babalarının varsayımsal oluşturulan duruma gerçek tepkilerinin neler olabileceğini tahmin etmeleri ve belirtmeleri istenmiştir. Aşağıda 6. hikâye ve bu hikâyeye ilişkin sorular yer almaktadır.

Siz ev ödevlerinizi kendi başınıza yapma konusunda sıkıntı yaşayan ve annenizin veya ablanızın yardımına ihtiyaç duyan bir öğrencisiniz. Sınıf öğretmeniniz bu konuyu görüşmek için annenizi bir gün okula çağırdı ve annenize sizin ödevlerinizi tek başınıza yapmanız gerektiğini söyledi. Anneniz ise öğretmeninize **“Aman hocam! Benim çocuğum bırakın ödev yapmayı tek başına yemek bile yiyemez. Ben de istiyorum kendi başına yapmasını ama yapamıyor işte! Ben ömrüm yettiğince ona yardım ederim, o yeter ki okusun.”** demiştir.

a. Anneniz sizinle ilgili öğretmeninize böyle bir şey söylese, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?

b. Böyle bir durumda gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

c. Böyle bir durumda gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Katılımcıların ilk sırada yer alan **Anneniz sizinle ilgili öğretmeninize böyle bir şey söylese, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?** sorusuna, duygu ve düşüncelerini içeren cevapları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Cevaplar	f	%
Üzülürdüm.	17	33,3
Utanırdım.	9	17,6
Anneme kızardım.	7	31,7
Kendimi yetersiz/başarısız hissederdim.	6	11,7
Hayal kırıklığına uğradım	1	1,9
Annemin beni küçümsediğini düşünürdüm.	11	21,5
Ödevlerimi kendim yapmam için çaba göstermem gerektiğini düşünürdüm.	11	21,5
Annemin beni önemsemediğini düşünürdüm.	4	7,8
Duygulanırdım ve annemin iyi bir anne olduğunu hissederdim.	1	1,9

Tablo:4.16: 6. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcıların yanıtları incelendiğinde, annelerinin bu ifadelerini çoğunlukla kendilerini küçük görmek olarak değerlendirmekte, bu durumu değiştirmek için çaba sarf etmeleri gerektiğine inanmaktadırlar. Annelerinin bu değerlendirmesi karşısında

katılımcılar üzüleceklerini ve utanacaklarını belirtmişlerdir. Aşağıda katılımcı ifadelerinden bazı örneklerle yer verilmiştir.

K-2: Ağlarım ve anneme kızarım.

K-3: Annemin beni boş verdiğini, sözde yardımcı olduğunu düşünürdüm. Kendimi başarısız hissederdim.

K-6: Anneme kızardım ve beni küçümsediğini düşünürdüm.

K-9: Annemin beni küçümsediğini düşünürdüm ama zaten ben onu böyle bir durumla bu zamana kadar karşı karşıya getirmedim, getirmem de. Çünkü bu olay ikimizi de çok üzer.

K-14: Utanırım ve hiçbir şey beceremeyeceğimi düşünürüm.

K-15: Çok utanırım. Anneme kin beslerim ve onunla uzun süre konuşmam. Ödevlerimi kendim yaparak ona kendi işimi yapabildiğimi kanıtlarım.

K-23: Hayal kırıklığına uğrardım. Ona neden böyle söylediğini sorup neden beni bu kadar küçük düşürdüğünü sorardım.

K-32: Bir şey demem. Anneler her zaman haklıdır.

K-50: Beceriksiz olduğumu ve hiçbir işe yaramadığımı düşünürüm. Kendi başıma yapmaya çalışırım. Eğer başarısız olursam kendime zarar vermeye çalışırım. Çünkü annemin böyle düşünmesi beni kötü yönde etkiler.

Hikâyenin ikinci basamakta yer alan **Böyle bir durumda gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar baz alınarak oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Cevaplar	f	%
Durumu değiştirmek için gerekeni yapacağını söylerdi.	30	58,8
Bana güvendiğini gösterirdi.	7	13,7
Benim becerimin olmadığını düşünürdü.	5	9,8
Hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verirdi.	4	7,8
Benimle bu konuda konuşurdu ve bana kızabilirdi.	3	5,8
Bana yardım etmeye devam ederdi.	2	3,9

Tablo:4.17: 6. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcıların değerlendirmelerine göre oluşturulan kategorilere göz atıldığında, katılımcıların annelerinin çoğunlukla durumu değiştirme taahhüdü verdikleri veya değiştirmek için gerekeni yaptıkları ve az bir kısmının da çocuklarına güven duyduklarını gösterdikleri görülmektedir. Aşağıda katılımcı ifadelerinden örnekler bulunmaktadır.

K-1: “Benim ocuğumun daha öyle becerisi yok. Biraz yardım edelim.”derdi.

K-3: “Ben yavaş yavaş dev yapmasıyla ilgili onu alıştırırım.”der.

K-7: “Kendi elimi onun üzerinden çekmeye çalışırım, denerim en azından.”derdi.

K-9: Annem bana “devlerini kendin yapabilirsin.”derdi. Ben zaten kendim yapıyorum.

K-13: “Peki hocam, deneriz. En azından yavaş yavaş bizden vazgeçirmeye çalışırız.”derdi.

K-14: Annem başını sallardı ve “Haklısınız hocam, biz de kursa göndermeyi düşünüyoruz zaten.”derdi.

K-15: *Annem öğretmene “Kendi ödevlerini kendisinin yapmasına yardım ederim. Teşekkür ederim.” derdi.*

K-27: *“Hocam tek başına ders çalıştıramıyorum. Hemen bırakıyor, illa tepesinde dikileceğiz.” derdi.*

K-29: *“Artık ödevlerini kendin yapmaya başla. Hocalarından şikâyet geliyor.” derdi*

K-35: *Annem “Ona yardım ediyorum ama zamanla bırakacağım.” derdi.*

K-39: *Onun bana yardım etmesinin önemli olduğunu ve onun benimle ilgilenmesi gerektiğini söylerdi.*

K-45: *Annem bırakacağını söylerdi ama ben ders çalışırken yine de yanımda kalırdı.*

K-46: *“Çabalıyoruz hocam ama olmuyor.” derdi.*

Hikâyenin 3.ve son sorusu **Böyle bir durumda gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?** sorusuna katılımcıların yanıtlarından elde edilen kategoriler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Cevaplar	f	%
Durumu değiştirmek için gerekeni yapacağını söylerdi.	25	49,01
Bana güvendiğini gösterirdi.	5	9,8
Benim becerimin olmadığını düşünürdü.	3	5,8
Beni anneme yönlendirirdi.	1	1,9
Benimle bu konuda konuşurdu, beni sorgulardı ve bana kızabilirdi.	7	13,7
Bana yardım etmeye devam ederdi.	3	5,8

Tablo:4.18: 6. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Yanıtlara göz atıldığında katılımcılar, annelerinde olduğu gibi çoğunlukla babalarının da durumu düzeltmek için bir şey yapacaklarını veya yapacaklarını söyleyeceklerini ifade etmişlerdir. Annelerdeki değerlendirmeden farklı olarak katılımcıların az kısmı babalarının kendilerine kızıp, kendilerine şüpheli bir tutumla yaklaşp sorgulayacaklarını ifade etmişlerdir. Aşağıda katılımcı ifadelerinden bazılarına yer verilmiştir.

K-1: “Kendin elinden geleni yapmaya çalış. Elinden gelen bu kadar.” derdi.

K-3: “Haklısınız. Bunun için ne gerekiyorsa yaparız.” derdi.

K-7: “Ödevlerini ben yaptırmadığım için benimle alakası yok ama eşimle elimizden geleni yaparız.” derdi.

K-13: “Biz olmadan ödev yapabilir elbette ama biz böyle bir sorumluluğu onun üzerine hiç bırakmadık. Bunu denediğimiz zaman başarılı olacağımıza inanıyorum.” derdi.

K-16: “Neden işlerini kendin yapamıyorsun?” derdi.

K-21: Böyle söylemez ama bana yaptırmaya çalışır. Yapamazsam kendisi yapmaz ama bana nasıl yapılacağını söyler ben de yaparım.

K-26: Babam “Bundan sonra her akşam ders çalışacağız.” derdi.

K-29: “Ödevlerini kendin yapmaya çalış.” der.

K-35: “Hocam, ona yardım ediyorum ama genellikle kendi yapmaya çalışıyor.” der.

K-37: Babam bana kızar ve “kuzenin her şeyi biliyor ama!” gibi şeyler söylerdi.

K-39: Öğretmenime sadece bana yardım ettiğini ve dersinin daha iyi olması için çabaladığını söyler.

K-45: “Kızım sen artık işlerini kendin yapabilirsin ki zaten işlerim var, seninle ilgilenemem her dakika.” der.

K-48: “Git annen yardım etsin.” der.

K-49: “Benim çocuğumun ödev yaptığını hiç görmedim.” der.

4.1.7. 7. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

Bu hikâyeyle, zarar görme/hastalanmaya karşı dayanıksızlık şemasıyla ilintili verilen ebeveyn ifadesi aracılığıyla, katılımcıların ifadeye ilişkin duygu ve düşünceleri ve varsayımsal olaya ilişkin olası ebeveyn değerlendirmelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Aşağıda hikâyeye ve ona ait sorulara yer verilmiştir.

Siz okula yürüyerek gitmektesiniz. Anneniz havalar çok soğuk olmasa bile sabah evden çıkarken montunuzu giymenizi istemektedir. Siz bir gün annenize arkadaşlarınızın hiçbirinin mont giymediğini ve sizin de giymeyeceğinizi söylemeniz üzerine anneniz size “Başkasının çocuğundan bana ne! Diğer arkadaşların üşümüyor olabilir ama sen çok kolay üşüyen bir çocuksun. Hemencecik hastalanıverirsin.” dedi.

- a. **Anneniz size bu şekilde tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?**
- b. **Böyle bir durumda gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**
- c. **Böyle bir durumda gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**

Katılımcıların ilk sırada yer alan **Anneniz size bu şekilde tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?** sorusuna, duygu ve düşüncelerini içeren cevapları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Cevaplar	f	%
Annemin haklı olduğunu düşünürdüm.	15	29,4
Annemin benim iyiliğimi istediğini düşünürdüm.	8	15,6
Annemin beni çocuk yerine koyduğunu düşünürdüm.	4	7,8
Annemin beni önemsedini düşünürdüm.	3	5,8
Benim yaşlılarımdan farklı olduğumu düşünürdüm.	2	3,9
Anneme kızardım.	8	15,6
Üzülürdüm.	6	11,7
Annemin beni zorlamasından hoşlanmazdım.	3	5,8
Kendimi sağlıklı hissedirdim.	1	1,9

Tablo:4.19: 7. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Yanıtlar analiz edildiğinde katılımcıların çoğunlukla annelerinin haklı olduğunu ve annelerinin bir bildiğinin olacağına dair onlara güvendikleri görülmektedir. Bazı katılımcılar annelerinin bu tutumunu kendilerinin iyiliğini istemek şeklinde değerlendirmekte, bazı katılımcılar ise bu tutuma öfke, üzüme ve kırgınlık duyguları beslemektedir. Aşağıda katılımcıların ifadelerinden örneklere yer verilmiştir.

K-1: Benim diğer çocuklar gibi olmadığımı ve annemin sert bir anne olduğunu düşünürdüm. Anneme kızardım.

K-3: Anneme hak veririm ama arkadaşlarımdan hiç biri neden giymiyor da ben giyiyorum diye düşünürdüm. Annem beni zorladığı için üzülürdüm.

K-5: Ben gerçekten kolay hastalanan bir çocuğum ve annemin sözünü dinlerdim.

K-7: Ben anneme bu konuda katılırdım çünkü annem gerçekten benimle ilgilenen bir kadın ve ne zaman ne olacağını bilir.

K-28: Annemin bana hala bebek gibi davrandığını düşünür, bu durumdan rahatsız olurdum.

K-32: Bir şey demem. Anneler her zaman haklıdır.

K-50: Annemin benim üzerime fazla düşmesi, beni sıkması, benim de canımı sıkarak ve anneme karşı gelirim.

Hikâyenin ikinci sorusu olan **Böyle bir durumda gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**'na katılımcıların verdikleri yanıtlara göre oluşturulan kategorilerin yer aldığı tablo, aşağıda sunulmuştur.

Cevaplar	f	%
Hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verir.	16	31,3
Hastalanırsam bakmayacağını söyler.	10	19,6
“Biz başkası değiliz, biz farklıyız.”der.	9	17,6
Tedbirli olmak gerektiğini vurgular.	8	15,6
Benden kendisinin sorumlu olduğunu söyler.	4	7,8
Kararı bana bırakır.	4	7,8

Tablo:4.20: 7. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Yanıtlara bakıldığında katılımcıların annelerinin hikâyedeki tepkiyle paralel bir tepki vereceği yanıtlar arasında daha fazla olasıdır. Verilen diğer yanıtlar yüzdelik ağırlık sıralamasına göre; çocuk hastalandığı zaman anne bakmamakla tehdit etmekte, kendisini başkasıyla kıyaslamaması gerektiği ve kendisinin farklı olduğunu vurgulamakta ve tedbirli davranmak gerektiği yanıtları yer almaktadır. Aşağıda katılımcı ifadelerinden bazı örneklerle yer verilmiştir.

K-1: “Sen onlara bakma, bizim yaşamımız farklı.”derdi.

K-7: Ben kızardım. Benim cevabımı hesaba katsa iş hallolur diye düşünürdüm.

K-9: “Sen küçükken de çabuk hastalanan bir bebektin, şimdi de öylesin. Yanına montunu almazsan hastalanacaksın.”derdi.

K-11: “Herkes giymese bile senin giymen lazım.”derdi.

K-12: “Sen arkadaşlarına bakma, kendine bak.”derdi.

K-15: Bu olay bizim evde her sabah olur ve annem de aynı tepkiyi verir.

K-16: “Çok istiyorsan giymeyebilirsiniz.”derdi.

K-17: “Sen herkes değilsin, hemen hastalanabilirsin.”derdi ve kaşlarını çatardı.

K-18: Çok ısrar edersem “Ne halin varsa gör! Hasta olduğun zaman benim yanıma gelme.”der.

K-31: Annem hafif sinirli bir şekilde “Üşürsün, bak hastalanırsın. Bu sefer sana bakmam.”der.

K-45: “Sen başkası değilsin. Sen hasta olunca çilesini ben çekiyorum.”derdi.

Hikâyenin son sorusu **Böyle bir durumda gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**’na katılımcıların verdikleri yanıtlardan meydana getirilen kategoriler, aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Cevaplar

f %

Hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verir.	10	19,6
Tedbirli olmak gerektiğini vurgular.	10	19,6
“Biz başkası değiliz, biz farklıyız, sen kendini düşün.”der.	3	5,8
Bana kızardı.	8	15,6
Annemin sözünü dinlemem gerektiğini söyler.	7	13,7
Kararı bana bırakır.	4	7,8
Beni doktorla tehdit eder.	2	3,9

Tablo:4.21: 7. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Babaların olası tepkilerine bakıldığında annelerin tepkileriyle yaklaşık olduğu görülmektedir. Annelerden farklı olarak babaların tepkilerini katılımcılar, babalarının kendilerine kızacaklarını, annelerine destek çıkacaklarını ve kendilerini doktora götürmekle tehdit edeceklerini belirtmişlerdir. Aşağıda, katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

K-7: Babam “Giy çabuk üzerine onu!” diye bağırır, tehdit ederdi.

K-8: “Tamam oğlum, giyme ama hasta olursan iğneyi yersin.”derdi.

K-16: Artık büyüdüğümü, neleri yapıp neleri yapmamam gerektiğini bildiğimi söylerdi.

K-17: “Kendini herkesle kıyaslama.”derdi ve kızardı.

K-19: Babam benim iyiliğimi düşünür fakat benim montumu giymediğimi görünce ısrar etmez. Ders çıkarmamı ve hatamı görmemi ister.

K-23: “Üff be kızım! Giy işte şunu.”derdi.

K-26: Kızardı ve “Annemi dinlemelisin.”derdi.

K-29: “Hastalanırsan ben o zaman sorarım sana.”derdi.

K-31: Babam “Ne giymek istiyorsan onu giy.”derdi.

K-33: Babam annemin sözünü dinlememi söylerdi.

K-37: Beni sıkı sıkı giydirir ve bana kızar.

K-38: “Üşürsün tatlım.”derdi.

K-42: Babam bana “Giyme o zaman. Hastalanınca sana bakan kim kızım?”derdi.

K-50: Karışmazdı. Annemin dediği olurdu.

4.1.8. 8. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

Bu hikâyede, iç içe geçme/gelişmemiş benlik şemasıyla ilişkili verilen ebeveyn ifadesine, katılımcıların duygu ve düşüncelerini belirtmeleri, ayrıca örnek duruma kendi anne-babalarının verecekleri olası tepkileri tahmin ederek belirlenmesi amaçlanmıştır. Aşağıda hikâye ve ona ait sorular yer almaktadır.

Siz annenizle her şeyi paylaşır, okuldan geldiğinizde annenize okulda neler yaptığınızı ve neler olduğunu en küçük detayına kadar anlatırsınız. Bir gün okulda en yakın üç arkadaşınız şaka yapmak amacıyla arkadaşlarının sıralarına küçük notlar yazıp bırakmışlardır. Bu şakayı birkaç kez tekrarlayınca sınıf içinde bazı kişilerin arasında problem çıkmış, sınıf öğretmeni bunu yapanların bir an önce ortaya çıkmalarını söylemiştir. Arkadaşlarınız korktukları için size hiç kimseye hiçbir şey söylememeniz için söz verdirmişlerdir. Eve gittiğinizde annenize “Anne, bugün okulda ne oldu biliyor musun? Aslında arkadaşım kimseye söyleme diye bana söz verdirdi ama ben sana anlatacağım.”diyerek bütün olan biteni annenize anlattınız. Bu durum karşısında anneniz “İşte böyle bana her şeyi anlatman gerekir ve öğretmenine de bence her şeyi anlatmalısın.”dedi.

a. Anneniz size böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?

b. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

c. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Hikâyenin ilk sırasında yer alan **Anneniz size böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?** sorusuna katılımcıların yanıtları aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Cevaplar	f	%
Anneme hak verirdim.	23	45,09
Annemin yanlış davrandığını düşünürdüm.	7	13,7
İspiyoncu olmamam gerektiğini düşünürdüm.	7	13,7
Annemin bana güvendiğini düşünürdüm.	2	3,9
Annemle arkadaşlarımın arasında kaldığımı düşünürdüm.	2	3,9
Yükü üstümden attığım için rahatlardım.	3	5,8
Üzülürdüm	2	3,9

Tablo:4.22: 8. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Verilen yanıtlara bakıldığında katılımcıların yarısına yakını annelerinin hikâyedeki tepkisini haklı olarak değerlendirmekte, %13,7'lik bir kısmı annesinin yanlış davrandığını ve düşündüğünü ifade etmektedir. Ayrıca öğretmenlerine ve anne-babalarına arkadaşlarının sırlarını vermeleri durumunda kendilerini ispiyoncu olarak değerlendiren ve arkadaşlarıyla aralarının bozulmasından endişe eden katılımcı oranı %13,7'dir. Aşağıda katılımcılardan alınan ifadelere yer verilmiştir.

K-1: Bu yolun daha iyi olacağını düşünürdüm. Bir yandan arkadaşlarımın bana küseceğini düşünerek üzülürdüm, bir yandan da bu yükü üstümden attığım için rahatlardım.

K-3: Ben ispiyoncu olmamam gerektiğini düşünürdüm.

K-4: Annemin yanlış davrandığını düşünürdüm.

K-7: Ben bu cevabı gereksiz bulurdum çünkü insanların anlatmak istemediği şeyler olabilir.

K-13: Anneme hak verir, bu dertten kurtulduğum için rahatlardım.

K-14: Kararsız kalırdım fakat annemin her zaman doğru konuştuğunu düşünüp öğretmenime söylerdim.

K-21: Anneme hak veririm. Doğruyu öğretmenlerime de anlatmanın mantıklı olduğunu, anneme danıştığım için bir kez daha bana doğru yolu gösterdiği için onun ne kadar anlayışlı biri olduğunu düşünürdüm.

K-24: Her zaman olanları anneme anlatmam gerektiğini düşünürüm.

K-28: Annem her zaman benim iyiliğimi düşündüğünden onun dediklerini yapmam gerekir diye düşünürdüm.

K-29: Bir daha okulda olanları anneme anlatmazdım ve sözümü tutardım.

K-34: Annemin beni uyarması gerektiğini, annemin doğru bir davranışta bulunmadığını düşünürdüm.

K-37: Annemin bana önem verdiğini düşünüp mutlu olurdum.

Hikâyenin ikinci sorusu olan **Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**'ye katılımcıların yanıtları, aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Cevaplar	f	%
“Bana her şeyi anlatmalısın.”derdi	19	37,2
“Öğretmenine söylemelisin.”derdi.	19	37,2
“Söz verdiysen söylememen gerekir.”ve “Özel konuları ve her şeyi anlatmamalısın.”derdi.	17	33,3
Öğretmenimle kendisi konuşurdu.	3	5,8
Umursamazdı/İlgilenmezdi	1	1,9
Arkadaşlarımla bana kızardı.	1	1,9

Tablo:4.23: 8. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Verilen yanıtlar irdelendiğinde katılımcıların ifade ettiği varsayımsal olaya ilişkin anne tepkilerinin çoğunlukla çocuklarının her şeyi kendileriyle veya otoriteyle paylaşımlarını istedikleri ve bekledikleri görülmektedir. Katılımcıların %23,5’i annelerinin verilen sözde durulması gerektiğini söyleyeceklerini belirtmişlerdir. Aşağıda katılımcı ifadelerinden bazılarına yer verilmiştir.

K-1: “Arkadaşların sana söyleme dediyse bence bana söylememeliydin. Yoksa arkadaşlarınla aran bozulur.”derdi.

K-7: Annem bana “Kızım senin yaptıklarını anlatmandan bıktım.”derdi.

K-14: “Bana her şeyi anlatman beni mutlu ediyor ve bence bu olayı öğretmenine anlatmalısın.”diyerek bana cesaret verirdi.

K-17: Ona her şeyi anlatmam gerektiğini ve öğretmenime yalan söylememem gerektiğini söylerdi. Bana kızardı.

K-26: Öğretmenime her şeyi söylememi söylerdi.

K-28: “Bana bunları anlatarak çok iyi bir şey yaptın kızım.”derdi ve beni bu olay için kutlardı.

K-29: “Okulda söz vermişsin, niye bana anlatıyorsun?” diye bana kızardı.

K-31: Annem “Hep böyle dürüst ol olur mu oğlum!” derdi ve beni öperdi mutlu bir şekilde.

K-39: Arkadaşlarımın sırrını söylediğim için kızar ve arkadaşlarımı ikna etmemi isteyerek öğretmenimize hatamız için özür dilememizi isterdi.

K-40: Aynı tepkiyi verirdi ve biraz kızardı.

K-42: Bana arkadaşıma söz verdiğimi ve bunu kendisinden başka kimseye söylememem gerektiğini söylerdi.

K-46: “Bana ne!” derdi.

Hikâyenin son basamakta yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?** sorusuna, katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Cevaplar	f	%
“Bana her şeyi anlatmalısın.”derdi	11	21,5
“Öğretmenine söylemelisin.”derdi.	19	37,2
“Söz verdiysen söylememen gerekir.”ve “Özel konuları ve her şeyi anlatmamalısın.”derdi.	14	27,4
Öğretmenimle kendisi konuşurdu.	5	9,8
Umursamazdı/İlgilenmezdi	5	9,8
Kararı bana bırakır.	1	1,9

Tablo:4.24: 8. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Verilen yanıtlara göz atıldığında katılımcı görüşlerine göre babaların da anneler gibi çocuklarının kendilerine veya bir otoriteye her şeyi anlatmalarını istemektedirler. Bunun yanı sıra %15,3'lük bir kısım babalarının verilen sözde durmaları yönünde çocuklarını yönlendireceklerini ve %11,7'lik kısmı da özel konuların herkesle paylaşılmaması gerektiğine vurgu yapacaklarını düşünmektedir. Aşağıda katılımcılardan bazılarının ifadelerine yer verilmiştir.

K-1: "Ben öğretmene gidip söylerim. Bir daha böyle bir şey olmasın." derdi.

K-7: Babam "Kızım senin özel şeylerin olacaktır. Bunları kimseye anlatma sakın." diye beni uyarırdı.

K-8: Konuyla ilgilenmezdi.

K-11: "Ben karışmam kızım, aranızda halledin." derdi.

K-13: Babam kesinlikle ertesi gün öğretmenime her şeyi anlatmam gerektiğini söylerdi.

K-15: Babam da benzer tepkiler verirdi fakat babam sinirlenirdi.

K-16: Sırları saklamam gerektiğini söylerdi.

K-23: Babamdan çekiniyorum ve onun beni anlamayacağını düşünüyorum. Bu yüzden babama söylemezdim.

K-24: Babama anlatmam çünkü korkuyorum ve beni dinlemez, benimle ilgilenmez.

K-28: "Kızım sen bunları anlatarak bize gerçekleri söyledin, seni tebrik ederim." der ve gülümserdi.

K-35: Babam "Sır kimseye söylenmez oğlum." derdi.

K-41: Babam o arkadaşlarımla arkadaşlık yapmama kızardı.

K-49: "Arkadaşlarını doğru seçmelisin." derdi.

4.1.9. 9. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

9. Hikâye; yanıtında, başarısızlık şemasıyla ilişkili ebeveyn ifadesi karşısında, katılımcıların düşünce ve duygularını tasvir edecekleri ve varsayımsal olaya kendi anne-babalarının olası tepkilerini belirtecekleri sorulara dayanmaktadır. Aşağıda söz konusu hikâye ve hikâyeye ait sorular yer almaktadır.

Matematik dersinde başarınız çok iyi düzeyde değildir. Sene sonunda karnenizde matematik notunuzun 2 olduğunu gören anneniz size “Bütün bir yıl boyunca haftada üç saat matematikten özel ders almana, senin için aldığım o kadar test kitabına ve verdiğimiz o kadar emeğe rağmen hala notunun düşük olduğuna inanamıyorum. Ne yaparsak yapalım başaramıyorsun.” demiştir.

- a. **Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?**
- b. **Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**
- c. **Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**

Hikâyenin ilk basamakta yer alan **Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?** sorusuna, katılımcıların duygu ve düşüncelerinden oluşan yanıtlarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Cevaplar	f	%
Üzülürüm	27	52,9
Kendimi başarısız hissederim.	8	15,6
Kendime kızarım	4	7,8
Anneme kızarım	3	5,8
Emeklerinin karşılığını veremediğim için kendimi suçlarım ve utanırım	4	7,8
Telafi etmem gerektiğini düşünürüm.	9	17,6
Anneme hak veririm	5	9,8
Annemi hayal kırıklığına uğrattığımı düşünürüm	4	7,8
Annemin bana haksızlık ettiğini düşünürüm.	2	3,9
Umursamam.	2	3,9
Annemin yaptıklarını yüzüme çarptığını düşünürüm.	1	1,9
Annemin beni sevmediğini düşünürüm	1	1,9

Tablo:4.25: 9. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Yanıtlara göz atıldığında katılımcıların yarısından fazlası hikâyedeki anne tepkisi karşısında üzüntü duyacaklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların düşünce bazında en çok yüzdelik değere sahip düşünceleri hatalarını telafi etmek, başarılarını artırma için çok çalışmak olmuştur. Aşağıda katılımcı ifadelerine yer verilmektedir.

K-1: Annemin benim için uğraştığını ama benim yapamadığımı düşünürdüm. Kendimi başarısız hissederdim ve üzülürdüm.

K-3: Kendimi hiçbir şey bilmeyen, beceriksiz gibi hissedirim. Annemin haklı olduğunu düşünürüm.

K-5: Anneme sinirlenip başaracağımı söyledim.

K-11: Kendimi suçlu hissedirdim.

K-13: Üzülürdüm ve annemin haksız olduğunu düşünürdüm.

K-14: Odama çekilip ağlardım ve salak birisi olduğumu düşünürdüm.

K-16: Matematiğimin kötü olduğunu, ne yaparsam yapayım düzeltemeyeceğimi düşünürdüm.

K-19: Ben annemin benim için bu kadar uğraştığını görüyorum fakat fazla üstüme geldiği için biraz üzülürdüm ve bundan sonra daha iyilerini yapmaya çalışırdım.

K-23: Üzülürdüm ve diğer işlerde ve derslerde başarımın nasıl olduğunu düşünürdüm.

K-24: Annemleri hayal kırıklığına uğrattığımı düşünürdüm.

K-26: Ağlardım ve benim diğerlerinden ne farkımın olduğunu düşünürdüm.

K-28: Çok üzülür, annemlerin emeklerine saygı duymadığımı düşünürdüm.

K-33: Üzülürüm ve daha çok çalışmaya başlardım.

K-39: Denememe rağmen düzeltemediğim ve bana sert çıktığı için kalbim kırılırdı.

K-44: Üzülürüm ve anneme kızarım. Annemin yaptıklarını gözüme soktuğunu düşünürüm.

K-49: Kendimi akılsız hissedirdim.

Hikâyenin ikinci sorusuna oluşturan **Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**'ye katılımcıların yanıtlarından meydana getirilen kategoriler, aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Cevaplar	f	%
Daha çok çalışmam gerektiğini söylerdi.	12	23,5
Hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verirdi, kızardı, aşağılardı.	24	47,05
Beni teselli ederdi ve cesaretlendirmeye çalışırdı.	9	17,6
Beni suçlardı.	6	11,7
Gelecekteki başarısızlığa karşı tehdit ve ceza yöntemini kullanırdı.	3	5,8
Sıkı kurallar koyar, planlama yapardı.	2	3,9
Başarısızlık nedenlerini araştırmaya çalışırdı.	2	3,9
Çok üzülürdü.	2	3,9

Tablo:4.26: 9. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Verilen yanıtlar incelendiğinde annelerinin başarısızlık karşısında olası tepkilerinin kızarak çocuğu aşağılamak ve çocuğa hakaret etmek ve başarısızlığa tahammül göstermeyerek çocuğun telafi etmesini beklemek olduğu görülmektedir. Aşağıda katılımcı görüşlerinden bazılarına yer verilmiştir.

K-1: “Daha çok çalışmalısın. Çalışmazsan ve yapamazsan seni döverim.”derdi.

K-3: Annem kızardı. Çok sıkı kurallar koyardı. Birlikte çalışma planı hazırlardık.

K-6: “Biz senin için her şeyi yapıyoruz. Sen de derslerini düzelt.”derdi.

K-7: “Kızım bu notları alarak hem benim gözümde hem de öğretmeninin gözünde düşersin.” derdi.

K-9: “Sana bir sürü test kitabı alıyorum. Hem okuldaki derslerin hem seçmeli derslerin var. Bir de kursta görüyorsun bu dersi. Nasıl başaramıyorsun ki?” derdi.

K-11: “Bütün emeklerimi ziyan ettin.” derdi.

K-14: “Hadi çalışmayıp da 2 düşseydi o zaman kızardım ama çok çalışıyorsun. Nerede sorun anlamıyorum ki?” derdi.

K-15: Annem ders konusunda çok hassastır ve böyle bir olay olsa bağırır çağırır ve beni dövebilirdi.

K-17: Benim için çok çaba harcadığını ve benim gayret göstermediğimi söylerdi. Çıldırırdı.

K-18: Çıldırır ve bana çok kızar. “Ne yaparsak yapalım senin okumakta gözün yok.” derdi.

K-21: Zaten onun tepki vermesine gerek kalmazdı, ben üzülürdüm. O çok abartmazdı, beni teselli etmeye çalışırdı.

K-22: Annem koluyla masamı tanınmaz hale getirirdi. “2 almak ha!” diyerek yorganlarımı fırlatıp bazayı yumruklardı. “...mı yırtıyorum ders çalışın diye.” der. Sonra midesinde gaz sıkışması olur, gece bağıra çağıra yatarız.

K-24: Annem “Yazıklar olsun! Sana onca emek verdik, sonuç hiçbir şey!” derdi.

K-28: Annem “Kızım, sen matematikte çok başarılı olmak istemediğin için notların düşük.” der ve kızardı.

K-32: Annem çok çok çok üzülür, konuşamaz hale gelir. Migreni tutar ve benim yüzümde hastanelik olurdu.

K-45: “Çok çalışmalısın. Eğer okumayacaksan söyle de paralarımızı boşa harcamayalım.”derdi.

K-49: “Biz seni boşuna okutuyoruz.”derdi.

Hikâyeye ait üçüncü ve son olan **Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuna katılımcıların görüşlerinden elde edilen kategoriler aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Cevaplar	f	%
Daha çok çalışmam gerektiğini söylerdi.	13	25,4
Hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verirdi, kızardı, aşağılardı.	19	37,2
Beni teselli ederdi ve cesaretlendirmeye çalışırdı.	16	31,3
Beni suçlardı.	2	3,9
Gelecekteki başarısızlığa karşı tehdit ve ceza yöntemini kullanırdı	3	5,8
Sıkı kurallar koyar, planlama yapardı.	1	1,9
Başarısızlık nedenlerini araştırmaya çalışırdı.	4	7,8

Tablo:4.27: 9. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Verilen yanıtlar incelendiğinde babaların başarısızlık durumunda olası tepkileri, annelerinden tepkileriyle çoğunlukla örtüşmektedir. Babalar da anneler gibi başarısızlık durumunda, çocuklarına kızıp onları aşağılamakta ve daha çok çalışmaya vurgu yapacakları ifade edilmektedir. Katılımcı görüşlerine göre, babaların annelere nazaran daha çok çocuklarını cesaretlendirecekleri algısı bulunmaktadır. Aşağıda katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

K-3: “Senin üzen bir olay mı oldu, öğretmenle bir sorun mu var?”diye sorardı.

K-7: “İstediğin her şeyi bu notu alarak kaybettin.”derdi.

K-11: “Bu kadar çabamıza rağmen senin notun düşükse bu senin sorunun.”derdi.

K-13: Babam kızar “Böyle bir not almayı sana yakıştıramadım. Daha çok çalışmalısın.”derdi.

K-14: “Annene katılıyorum. Sorunun nerede olduğunu bulsak gerisi gelir, hallederiz.”derdi.

K-18: Eğer çalışıyorsam “Ben senin çalıştığını görüyorum.”derdi ve kızmazdı.

K-21: Üzülmememi, önemli olanın bir daha aynı hatayı yapmamak olduğunu ve matematiğe çok çalışarak 5 düşürebileceğimi söylerdi.

K-22: “Aferin!”der. Daha da öfkelenirse döver. “..... çocukları, bizyırtalım ders çalışın diye, siz oyun oynayın.”derdi.

K-26: Bağırırdı. “Hep derslerin kötü, bir kere de iyi not al. Senden utanıyorum!”derdi.

K-29: Yaz tatilinde her gün test çözmemi isterdi ve bilgisayarını satardı.

K-32: Alev topuna döner ve ağzına geleni sayardı.

K-49: “Sana verdiğimiz emekler boş.”derdi.

4.1.10. 10. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

Bu hikâyede, haklılık/büyüklemeçilik şemasıyla ilgili ebeveyn ifadesine ilişkin katılımcıların duygu ve düşünceleriyle, hikâyede yer alan duruma, katılımcıların gözünden ebeveynlerinin olası tepkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Aşağıda söz konusu hikâye ve hikâyeye ait sorular yer almaktadır.

Sınıf arkadaşlarınızla iyi geçinme konusunda sıkıntı yaşamaktasınız. Bir gün anneniz sınıf arkadaşlarınızla ilgili ne düşündüğünüzü sormuş, siz de

hepsinin çocuk gibi olduğunu, bu yüzden onlarla anlaşılamadığınızı, zaten onların da sizin yanınıza gelmediklerini söylediniz. Bunun üzerine anneniz **“Canım benim! Sen hem çok olgun bir çocuksun hem de derslerinde oldukça başarılısın. Bu yüzden onlar seni kıskanıyor olabilirler. Başkalarının senin hakkında ne düşündüğü önemli değil.”**demiştir.

- a. **Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?**
- b. **Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**
- c. **Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**

İlk sırada yer alan **Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?**sorusuna, katılımcıların duygu ve düşüncelerini içeren yanıtlar, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Mutlu olurdum.	13	25,4

Üzülürdüm.	5	9,8
Kendime güvenim artar.	5	9,8
Kendimi başarılı hissedirim.	2	3,9
Anneme hak verirdim.	11	21,5
Annemin haksız olduğunu, düşüncesinin kötü/yanlış olduğunu düşünürdüm.	11	21,5
Annemin benim arkamda olduğunu düşünürdüm.	5	9,8

Tablo:4.28: 10. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Yanıtlar analiz edildiğinde, katılımcılar hikâyede geçen olaya ilişkin anne tepkisini değerlendirirken en çok olumlu olarak değerlendirmişlerdir. Katılımcı görüşlerinde düşünce bazında en çok tercih edilen annelerinin haklı olduğu, duygusal anlamda en çok tercih edilen mutluluk yanıtı olmuştur. Aşağıda katılımcı görüşlerinden bazı örneklerle yer verilmiştir.

K-1: Annemin haklı olduğunu ve üzülmemem gerektiğini düşünürdüm. Kendime güven hissedirdim.

K-3: Annemin yanlış düşündüğünü düşünürdüm. Annemin empati kurmasını isterdim.

K-5: Annem benim arkamda duruyor diye sevinirdim.

K-11: Kendimi iyi hissedirdim.

K-13: Annemin haksız olduğunu ve sorunun bende de olabileceğini düşünürdüm.

K-14: Kendimle gururlanırdım. Gerçekten başarılı biri olduğumu düşünürdüm.

K-17: Mutlu hissederdim. Annemin bana motivasyon vermeye çalıştığını düşünürdüm.

K-19: Ben annemin bu dediğine biraz kızarım çünkü arkadaşlarımla beni hiçbir zaman kıskanmayacağını düşünüyorum.

K-21: Annemin bana yardımcı olmadığını düşünüp üzgün hissederdim.

K-23: Gururlanır ve aynı zamanda üzüldüm annem nasıl böyle düşünür diye.

K-31: Mutlu olurum ve asla başarıyı kaybetmemem gerektiğini düşünürdüm.

K-46: Kendimi önemli hissederdim.

K-50: Çok şanslı olduğumu düşünürüm çünkü annem arkamda.

İkinci sırada yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?** sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
İletişim kurmanın ve empatik düşünmenin önemli olduğunu söylerdi.	24	47,05
Hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verirdi.	17	33,3
Arkadaşlarımı umursamamamı söylerdi ve beni teselli ederdi.	9	17,6
Beni suçlardı.	1	1,9

Tablo:4.29: 10. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Yanıtlara bakıldığında katılımcı görüşlerine göre ebeveynler en çok iletişim kurmanın önemini, konuşarak problemlerin çözülebileceğini söylemektedirler. İkinci sırada ise ebeveynlerin en çok olası tepkisi hikâyede annenin tepkisiyle paralellik göstermektedir. Aşağıda katılımcı görüşlerinden bir takım örneklerle yer verilmiştir.

K-1: “Sen onları kafayı takma ve onları iyice kışkandır. Onları kendine çekebilmek için çalış, onlar zaten sana gelir.”derdi.

K-5: Annem benim arkadaşla ihtiyacım olmadığını söylerdi.

K-7: Annem “Seni kışkanıyorlar kızım. Sen biraz da aklını kullan.”derdi.

K-11: “Sen onların ne düşündüğüne bakma.”derdi.

K-13: “Belki de sorun sendedir. Hiçbirinin seninle anlaşamaması garip değil mi?”derdi.

K-18: “Başkalarının ne düşündüğü önemli değil. Sen böyle devam et.”derdi.

K-19: Annem asla arkadaşlarımla beni kışkandığını söylemezdi. “Arkadaşlar arasında böyle şeyler olur.”derdi.

K-20: Annem neden küstüğümüzü sorardı.

K-21: Sorunun nedenini araştırırdım derdi.

K-31: “Herkesle anlaşabileceksin diye bir kaide yok. Zaten derslerin de iyi.”derdi.

K-42: Biraz da sorunu kendimde aramamı, eğer davranışlarımı değiştirmesem daha çok kişiyle anlaşamayacağımı söylerdi.

K-45: “Seni kışkanıyorlar. Sen başarısız olursan sana gülerler.”derdi.

K-49: “Sorun sendedir.”derdi.

Hikâyeye ait üçüncü sıradaki **Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuna katılımcıların yanıtlarından meydana getirilen kategoriler, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Cevaplar

f

%

İletişim kurmanın ve empatik düşünmenin önemli olduğunu söylerdi.	18	35,2
Hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verirdi.	10	19,6
Arkadaşlarımı umursamamamı söylerdi ve beni teselli ederdi.	15	29,4
Umursamazdı	5	9,8
Beni suçlardı.	1	1,9
Herkesin eşit olduğunu söylerdi.	1	1,9

Tablo: 4.30: 10. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Verilen yanıtlar analiz edildiğinde, katılımcı görüşlerine göre babaların tepkilerinin annelerin tepkileriyle büyük ölçüde örtüştüğü, yüzdelik değerlerde farklılıklar olduğu görülmektedir. Hikâyedeki olaya ilişkin babaların en çok verdiği tepkilerin de iletişimin önemini vurgulamak, arkasından da hikâyedeki ebeveyn tepkisiyle benzer tepki vermek olduğu görülmektedir. Aşağıda katılımcı görüşlerinden örneklerle yer verilmiştir.

K-5: Babam da benim arkadaşla ihtiyacım olmadığını söylerdi.

K-7: Babam “Sen çok iyi niyetli bir kızsın. Birazcık insanlara göre davran, onların hatasını gör.”derdi.

K-9: Arkadaşlarımla konuşup özür dilemem gerektiğini söylerdi.

K-11: “Sen onları boş ver, kendine bak.”derdi.

K-15: “Bir daha böyle bir şey duymayayım. Arkadaşlığını kes o çocuklarla.”derdi.

K-16: “Sosyal olacaksın.”derdi.

K-18: “Arkadaşlar pek önemli değil. Kendini düşün, ödevlerini zamanında yap ve çalış.”derdi.

K-21: “Acaba onları istemedi üzdün mü?”derdi.

K-22: “Onlarla iyi geçinmelisin çünkü onlar senin arkadaşın.”derdi.

K-31: “Herkesle anlaşamazsın. Bakarsın başka sınıftakilerle arkadaş olursun.”derdi.

K-35: Babam “Ne utanıyorsun! Sen de insansın onlar da insan!”derdi.

K-37: “Doğru dürüst arkadaş bul kendine!”derdi.

K-39: “Onlara çocuk diyorsun, sen de daha çocuksun ve böyle davranmamalısın.”derdi.

K-43: “Bence bu konuları annenle paylaş, ben anlamam.”derdi.

K-45: “Senin arkadaşına ihtiyacın yok. Nasılsa birkaç saat birlikte oluyorsunuz. Ayrıca birkaç sene sonra hiçbirini görmeyeceksin.”derdi.

K-49: “Sorun sendedir.”derdi.

K-50: “Bu kadar abartma.”derdi.

4.1.11. 11. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

Bu hikâyede, yetersiz öz-denetim/öz-disiplin şemasıyla ilgili ebeveyn ifadesine ilişkin katılımcıların duygu ve düşünceleriyle, hikâyede yer alan duruma, katılımcıların gözünden ebeveynlerinin olası tepkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Aşağıda söz konusu hikâye ve hikâyeye ait sorular yer almaktadır.

Uzun zamandır ailenizden son model bir cep telefonu istiyorsunuz. Bir gün okuldan eve gelip ailenize sınıftan bir arkadaşınızın babasının ona telefon aldığını, sizin telefonunuz olmadığı için çok üzüldüğünüzü söylediniz. Sizi bu

kadar üzgün gören babanız “Haydi hazırlan. Madem bu kadar çok istiyorsun, biz de gidip alırız o telefonu. Sen üzülme yeter!” demiştir.

a. Babanız size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?

b. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

c. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Hikâyenin ilk sırada yer alan **Babanız size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?** sorusuna katılımcıların duygu ve düşüncelerini içeren yanıtlar, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Çok sevinirim.	48	94,1
Babamın çok iyi bir baba olduğunu düşünürüm.	5	9,8
Babamın bana değer verdiğini düşünürüm.	4	7,8
Dünyanın en şanslı insanı olduğumu düşünürüm.	2	3,9
Telefonun benim için gereksiz olduğunu düşünürdüm.	1	1,9

Tablo:4.31: 11. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Yanıtlar incelendiğinde öğrencilerin örnek olayda geçen duruma oldukça sevindikleri ve durumu oldukça olumlu karşıladıkları görülmektedir. Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

K-1: Çok sevinirim. Babamın çok iyi bir baba olduğunu düşünürüm.

K-3: Sevinirim ama ihtiyaç sahibi insanlar varken bana telefon almaması gerektiğini düşünürüm.

K-7: Çok sevinirim tabi ki. Böyle iyi niyetli babamın olmasından gurur duyardım.

K-14: Sevinçten havaya uçardım. Dünyanın en şanslı kızı olduğumu düşünürdüm.

K-17: Çok mutlu olurdum. Beni sevdiklerini düşünürdüm.

K-18: Sevinirim. Havalara uçarım.

K-21: Mutlu olurum. Dünyanın en iyi babası olduğunu düşünürüm.

K-28: Babamın benim üzülmemem için her şeyi yaptığını düşünüp çok mutlu olurdum.

İkinci sırada yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Telefon için yaşımın küçük olduğunu, alamayacağını söylerdi.	16	31,3
Ödül olarak telefon alabileceğini söylerdi.	11	21,5
Hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verir.	5	9,8
Alabileceğini söyler.	5	9,8
Alamayacağını söyler.	5	9,8
Kendimi kimseyle kıyaslamamam gerektiğini söyler.	4	7,8

Tablo:4.32: 11. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Kategorilerdeki yanıtlar incelendiğinde katılımcıların görüşlerine göre, babalar telefon isteğine olumsuz bakmakta, telefon için erken olduğunu söylemektedirler. En

çok değer alan diğer yanıt ise ebeveynlerin telefonu ödül olarak ödül olarak alacağını söylemiştir. Aşağıda katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

K-2: “Boş konuşma, alırız.”derdi.

K-3: “Kızım sen onlar gibi değilsin ama bu durum seni gerçekten üzüyorsa alırız.”derdi.

K-5: Babam kabul ederdi çünkü babam biriyle küs olunca hep böyle yapar.

K-6: Babamın gerçekte tepkisi “Takdir alırsan alırım.”derdi.

K-7: Babam “Senin yaşın daha küçük. Alınmayacak dediysek alınmayacak.”derdi.

K-10: “Telefonunla sokakta oynarken seni biri bıçaklayıp elinden alabilir.”derdi.

K-18: “Sana bunları almak zorunda değilim.”derdi.

K-20: “Kızım sen karnende takdir getir, alalım.”derdi.

K-22: “Gerek yok.”der ve konuyu kapatır.

K-24: “Zamanı geldiğinde alırız.”derdi.

K-29: “Takdir alırsan telefonu alırım.”derdi.

K-31: “Karnen iyi gelirse alırım, senden değerli değil.”derdi.

K-37: Babam bana kızar ve “Para mı basıyorum ben?”der ve telefon filan almaz.

K-41: Babam hemen almaz sürpriz yapardı.

K-48: “Ne yapacaksın sen telefonu? Otur dersine çalış.”derdi.

K-49: “Ay kızım! Üzülme haydi alalım.”derdi.

Üçüncü sırada yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?** sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Telefon için yaşımın küçük olduğunu, alamayacağını söylerdi.	14	27,4
Ödül olarak telefon alabileceğini söylerdi.	10	19,6
Hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verir.	2	3,9
Alabileceğini söyler.	7	13,7
Alamayacağını söyler.	8	15,6
Kendimi kimseyle kıyaslamamam gerektiğini söyler.	4	7,8
Para biriktirip kendim alabileceğimi söylerdi.	2	3,9
“Baban karar versin.”derdi.	2	3,9

Tablo:4.33: 11. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcıların görüşlerine göre annelerin hikâyedeki olaya verecekleri tepkiler, babalarla hemen hemen aynıdır fakat bazı katılımcıların anneleri, çalışmadıkları için tek başına karar verememekte, çocuğu babasına yönlendirmektedir. Aşağıda katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

K-2: “Ben sana alırım kızım, sen üzülme yeter ki.”derdi.

K-12: “Derslerinde başarılı olursan söz alacağım.”derdi.

K-13: Annem yaşımın çok küçük olduğunu ve henüz alamayacağını söylerdi.

K-15: Annem para kazanmadığı için babama yönlendirirdi fakat annem yeni telefon almama bile kızdı, bu yüzden annem sinirlenebilirdi.

K-17: “Hayır alamayız.”derdi, kızardı.

K-20: Annem “Daha sonra alırız.”derdi. Annem beni sevdiği için para verip biriktirmemi ve kendim almamı söylerdi.

K-22: “Ne olacak! Herkese alındıysa sana da mı alınacak?”derdi.

K-27: Az daha sabretmemi, daha sonra daha iyisini alacaklarını söylerdi.

K-35: Notlarımı bakar, hak edersem alırdı.

K-38: “Babana söyleyelim, akşam birlikte çıkıp alırız.”derdi.

K-40: “Sen daha küçüksün.”derdi.

K-42: Annem “Hem de son model ha!”derdi ve bir düşük modelini almamızı, buna da şükretmemizi söylerdi.

K-45: “Tamam ama notların düşerse alırım elinden.”derdi.

K-50: “Hayır! Ne işi varmış telefonla?”derdi.

4.1.12. 12. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

Bu hikâyede, boyun eğicilik şemasıyla ilgili ebeveyn ifadesine ilişkin katılımcıların duygu ve düşünceleriyle, hikâyede yer alan duruma, katılımcıların gözünden ebeveynlerinin olası tepkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Aşağıda söz konusu hikâye ve hikâyeye ait sorular yer almaktadır.

Bir gün annenizle ayakkabı almak için alışverişe çıktınız. Girdiğiniz bir mağazada satış görevlisi iki farklı ayakkabının bu senenin modası olduğunu söyledi ve size iki tane seçenek sundu. Ayakkabıları elinize alarak uzun uzun incelediniz. Annenizin ayakkabıları denemeniz gerektiğini söylemesi üzerine ayakkabıları denediniz. Karar vermekte çok zorlandığınız için annenizin fikriniz almak istediniz. Anneniz “Bence kırmızı olana daha güzel.”dedi. Siz “Mavi olan bana daha çok yakışmadı mı?”demeniz üzerine anneniz, size “Sana hangisinin güzel olduğunu söyledim. Emin ol kırmızı daha güzel, onu alalım.” demiştir.

a. **Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?**

b. **Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**

c. **Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**

Hikâyenin ilk sırada yer alan **Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?** sorusuna katılımcıların duygu ve düşüncelerini içeren yanıtlar, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Annemin bir bildiği vardır diye düşünürdüm.	14	27,4
Benim zevkimin/seçimlerimin kötü olduğunu düşünürdüm.	5	9,8
Annemin seçimini beğenmek zorunda olduğumu düşünürdüm.	8	15,6
Annemin beni/fikirlerimi umursamadığını düşünürdüm.	4	7,8
Annemi üzmemem gerektiğini düşünürdüm.	3	5,8
Üzülürüm	11	21,5
Annemi umursamam	4	7,8
Anneme sinirlenirdim.	3	5,8

Tablo:4.34: 12. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Veriler yanıtlar incelendiğinde yanıtların oranına göre en çok katılımcıların annelerine ve annelerinin fikirlerine güvendikleri, bir yandan da annelerinin hikâyedeki tepkisine üzüldükleri görülmektedir. Aşağıda katılımcı ifadelerinin bir kısmına yer verilmiştir.

K-1: Benim seçimimin kötü olduğunu, annemin seçimini beğenmem gerektiğini düşünürdüm. Benim seçimimi annem beğenmediği için üzülürdüm.

K-4: Benim fikirlerimi umursamadığını düşünürdüm.

K-5: Annemin sözünü dinleyip onun istediğini alırdım.

K-6: Annemle fikirlerimi paylaşıp öyle seçim yapmayı düşünürdüm.

K-7: Çok sinirlenirdim. O ayakkabıyı benim giyeceğimi hatırlatmak isterdim.

K-10: Annemin dediği ayakkabıyı alırdım çünkü annem daha iyisini beğenir.

K-13: “Senin zevkine güveniyorum ama sert bir tepki vermen beni biraz kırdı.” der ve üzülürdüm.

K-14: Annemi kırmamak için evet derdim ama mavi renktekini alamadım diye üzülürdüm.

K-16: Onun benim için iyisini istediğini bilirdim ve kırmızıyı alırdım.

K-19: Annemin fikirlerime saygı duymadığını düşünürdüm.

K-20: Annem sanki kendine alıyormuş gibi benden alıp ertesi gün giyerdi.

K-21: Kararsız kalırdım. Annemin üstümde baskı kurduğunu düşünürdüm.

K-22: Annem kırılmasın diye kırmızıyı alırdım.

K-33: Annemin zevki güzel olduğu için onun dediğini yapmaya karar verirdim.

K-37: Seçtiğim ayakkabıyı alamadığım için üzülürdüm.

K-39: Annemin fikri önemli olduğu için onun dediğini alırdım.

K-51: Benim yerime karar verdiği için kızarım ve üzülürüm.

İkinci sırada yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Sadece fikrini söylerdi, istediğimi almamı söylerdi.	44	86,2
“Bence benim istediğimi al.”derdi.	5	9,8

Tablo:4.35: 12. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Verilen yanıtlara göre sadece iki kategori oluşmakta ve katılımcıların çok büyük bir kısmı annelerinin kendi fikirlerine ve seçimlerine saygı gösterdiği görülmektedir. Aşağıda katılımcı görüşlerine yer verilmektedir.

K-3: “Bunu ben giymeyeceğim, sen giyeceksin. Bu yüzden sen hangisini istiyorsan onu al.”derdi.

K-9: “Sen neyi beğendiysen onu al ama bence kırmızı olan daha güzel.”derdi.

K-17: Annem hikâyedeki tepkinin aynısını verirdi.

K-21: Baskı kırardı. Kendi beğendiğini almamı söylerdi.

K-34: Benim beğendiğimi beğenmese bile beğendiğimi almamı söylerdi.

K-45: “Bence bu daha güzel ama sen bilirsin. Giyecek olan sensin.”derdi.

K-49: Annem bana karışamaz. Benim istediğimi almasını söylerim.

Üçüncü ve son sırada yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
----------	---	---

Sadece fikrini söylerdi, istediğimi almamı söylerdi.	36	70,5
“Bence benim istediğimi al.”derdi.	4	7,8
Karışmazdı.	4	7,8
“İkisini de alalım.”derdi.	3	5,8

Tablo:4.36: 12. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcı görüşlerine göre babaların tepkisi de anneler gibi çocuklarının istek ve kararlarına büyük çoğunlukla saygı gösterdikleri, annelerden farklı olarak babaların az bir kısmının hiç fikir beyan etmedikleri veya her ikisini de alabilme fırsatını çocuklarına sağlayacakları görülmektedir. Aşağıda katılımcıların ifadeleri bulunmaktadır.

K-1: “Sen kendi seçimini kendin yap, ikisini de alabilirsin.”derdi.

K-9: “Sen hangisini istiyorsan onu alalım. Sonuçta ayakkabıyı giyecek olan sensin.”derdi.

K-18: Ben babamı kıramazdım ve babam ne isterse onu alırdım. Babam bana hangisini alacağımı gösterirdi.

K-21: Bilmediğini, ben hangisini beğendiysen onu almam gerektiğini söylerdi. Sinir bozucu bir tepki vermiş olurdu yani.

K-22: Kırmızıyı aldırırdı.

K-31: “Senin beğendiğin emin ol ki daha güzeldir.”derdi.

K-32: Annemle babam ayrı olduğu için babamın haberi bile olmazdı.

K-46: “Kızım bu renk çok cırtlak, siyah olanı al.”derdi.

K-47: Tepki vermez “He he!”der geçerdi.

4.1.13. 13. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

Bu hikâyede, fedakârlık şemasıyla ilgili ebeveyn ifadesine ilişkin katılımcıların duygu ve düşünceleriyle, hikâyede yer alan duruma, katılımcıların gözünden ebeveynlerinin olası tepkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Aşağıda söz konusu hikâye ve hikâyeye ait sorular yer almaktadır.

Siz 9 yaşınızdayken görme engelli bir kardeşiniz dünyaya geldi. Anneniz, kardeşiniz Ömer’in engelli olmasını bir türlü kabul edememiş ve bu duruma çok üzülmüştür. Annenizin üzülmesini istemediğiniz için kardeşinizle özel olarak ilgilenmeye ve zaman içinde bundan keyif almaya başladınız. Bu süreçte ise annenizin size pek çok kez “Ben Ömer’le yeterince ilgilenemiyorum. Hem nasıl ilgilenebilirim beni bekleyen onca iş varken? Sen kardeşinle ilgilenerek çok iyi bir evlat ve abla olduğunu ispatlıyorsun. Bu fedakârlıkların benim için çok önemli!”dediğini hatırlamaktasınız.

- a. **Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?**
- b. **Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**
- c. **Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**

Hikâyenin ilk sırada yer alan **Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?** sorusuna katılımcıların duygu ve düşüncelerini içeren yanıtlar, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Mutlu olurdum.	20	39,2
Gururlanırdım.	12	23,5
Üzülürüm/Kırlırım.	10	19,6
Anneme kızardım.	4	7,8
Annemin iyi bir anne olmadığını ve kardeşimi istemediğini, işleri bahane ettiğini düşünürüm.	5	9,8
Fedakârlık etmem gerektiğini düşünürüm.	2	3,9
Yetenekli/becerikli olduğumu düşünürüm.	1	1,9
Anneme hak verirdim.	1	1,9

Tablo:4.37: 13. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Verilen yanıtlara göz atıldığında katılımcıların hikâyedeki durum karşısında mutlu oldukları ve kendileriyle gurur duydukları anlaşılmaktadır. Değerlendirmelerin çoğunlukla duygusal bazda olduğu görülmektedir. Aşağıda katılımcıların ifadelerinden bazılarına yer verilmektedir.

K-1: Benim kardeşime daha iyi baktığımı düşünüp mutlu olurdum.

K-3: Annemin ben fedakârca davrandığım için iyi bir evlat olduğumu düşünmesi çok kırıcıdır. Beni buna göre değerlendirmesi hoş değil.

K-4: Çocuğunu istemediğini düşünürdüm. Ne de olsa onun çocuğu! Bir anne çocuğu ne olursa olsun onu istemeli, ona bakmalı.

K-6: Annemin ev işlerini bahane ettiğini düşünürdüm.

K-7: Anneme kızardım. Benim engelli bir kardeşim varsa onun ilgilenmesi lazım. Kardeşim için üzülürüm.

K-11: Annemin kardeşimi sevmediğini düşünürdüm.

K-13: Çok mutlu olurdum ve kendimle gurur duyardım.

K-14: Mutlu hissederdim ve iyi bir abla olduğumu düşünürdüm.

K-17: Çok mutlu olurdum. Beni de kardeşimi de çok sevdiğini düşünürdüm.

K-21: Fedakârlık etmem, kardeşime yardımcı olmam gerektiğini düşünürdüm.

K-26: Annemin destek olması gerekirken böyle yapmasına çok kızardım.

K-37: Kendimle gurur duyardım ama annemin de kardeşimle ilgilenmesini sağlardım.

K-38: Üzülürüm, ağlarım ve kardeşime bakmaya devam ederim.

K-39: Bana güvendiği için çok mutlu olurdum.

K-40: Anneme kızardım kardeşim işten daha önemli diye.

K-43: Beni, kendiişlerinde yararlı bulduğu için sevinirdim ve gerçekten yardım ettiğimi düşünürdüm.

K-47: Üzülürdüm ve “Lütfen bana ayıracağın zamanı ona ayır çünkü o küçük ve onun sevgiye daha çok ihtiyacı var.”derdim.

K-51: İlgilendiğim için bana böyle yapıyorsa darılırdım.

İkinci sırada yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Hikâyedeki gibi benden fazla sorumluluk beklerdi.	11	21,5
Benden ağabeylik/ablalık sorumluluğu beklerdi.	12	23,5
Beni takdir ederdi ve bana teşekkür ederdi.	22	43,1
Annem asla böyle davranmazdı.	5	9,8

Tablo:4.38: 13. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Verilen yanıtlara göre katılımcıların yarıya yakını, annelerinin kendilerini olası böyle bir durumda kendilerini takdir edeceklerini düşünmektedir. Ayrıca annelerin katılımcılardan, olması gereken düzeyden fazla sorumlulukla, olması gereken/normal düzeyde sorumluluk beklentisi içinde olacak ebeveynlerin hemen hemen eşit sayıda olduğu görülmektedir. Aşağıda katılımcıların ifadelerinden bazı örneklerle yer verilmiştir.

K-1: “Sen onu daha çok eğlendirmelisin çünkü sana daha yakın.”derdi.

K-3: Beni tebrik ederdi fakat metindeki gibi “Bundan dolayı iyi bir evlatsın.”derdi.

K-5: “Kardeşinle ilgilendiğin için teşekkür ederim. Ben işlerimden dolayı ilgilenemiyorum. Bu yüzden sana olan güvenim arttı.”derdi.

K-7: Annem “Kardeşin benim için çok önemli çünkü onun bir engeli var.”derdi.

K-8: Ben kız değilim, o yüzden bir şey diyemem.

K-9: “Seni çok seviyorum. Çok güzel bir ablasın.”derdi.

K-13: “Seninle gurur duyuyorum. Kardeşin engelli olmasına rağmen ondan asla utanmıyorsun. Teşekkür ederim.”derdi.

K-21: *Annem ona ilgi gösteriri. Özrünü dile getirmez hatta her alanda onun özrünü yok sayardı. Ona yardım ettiğim için beni tebrik eder, hoşuma gidecek şeyler söylerdi.*

K-28: *“Kızım sen çok iyi bir abla ve çok iyi bir çocuksun. Bana yardım ettiğin için teşekkür ederim.”derdi.*

K-33: *Benim annem çok mutlu olurdu. Bana daha çok ilgi göstermeye başlardı.*

K-36: *Onun ve kardeşimin benimle gurur duyduğunu söylerdi.*

K-37: *“Seni çok seviyorum. Senin derslerinle ilgilenmen lazım.”derdi.*

K-38: *“Kızım sen çok iyi bir ablasın. Aynı annesiymiş gibi bakıyorsun. Çok sağol benim güzel bebeğim.”derdi.*

K-40: *Annem kardeşimle ne olursa olsun ilgilenirdi.*

Üçüncü ve son sırada yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Hikâyedeki gibi benden fazla sorumluluk beklerdi.	7	13,7
Benden ağabeylik/ablalık sorumluluğu beklerdi.	6	11,7
Beni takdir ederdi ve bana teşekkür ederdi.	24	47,05
Babam asla böyle davranmazdı.	2	3,9
Kardeşimle ilgilenmeye çalışırdı.	2	3,9
Umursamaz.	3	5,8

Tablo:4.39: 13. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcı görüşlerine göre babaların da anneler gibi çocuklarının fedakârlıklarına teşekkür ettikleri ve takdirle yaklaştıkları, babaların çocuklardan sorumluluk bekleme oranının annelere göre daha az olduğu görülmektedir. Aşağıda bazı katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

K-1: “Sen bakmazsan külahları değişiriz.”derdi.

K-5: Babam sevinir, “Aferin sana! Kardeşinle çok iyi ilgileniyorsun.”derdi.

K-7: Babam “Siz ikiniz de aynısınız ama kardeşinle daha fazla ilgilenmemiz gerekir.”derdi.

K-9: “Senin çok iyi bir evlat olduğunu düşünüyorum. Her zaman böyle ol!”derdi.

K-13: “Sen gerçekten çok iyi bir ablasın. Seninle gurur duyuyorum. Ablalık görevini çok iyi üstleniyorsun.”derdi.

K-15: Babam çok mutlu olurdu ve bana yardım ederdi.

K-20: Babam işlerini bir tarafa bırakır, onunla ilgilenir ve oynardı.

K-26: Babamla ilgili bir şey diyemeyeceğim.

K-31: “Oğlum, annene kardeşin konusunda destek olman gerekiyor. Senin çok olgun birisi olduğunu biliyorum.”derdi.

K-42: Benimle gurur duyardı. Babamın gözünde daha büyük bir yere sahip olurdum.

K-46: Anneme çocuğa bakmadığı için bağıırırdı.

K-50: İyi ve hayırlı bir evlat olduğumu söylerdi.

4.1.14. 14. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

Bu hikâyede, onay arayıcılık/kabul arayıcılık şemasıyla ilgili ebeveyn ifadesine ilişkin katılımcıların duygu ve düşünceleriyle, hikâyede yer alan duruma,

katılımcıların gözünden ebeveynlerinin olası tepkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Aşağıda söz konusu hikâye ve hikâyeye ait sorular yer almaktadır.

Kolunuza dövme yaptırmak istiyorsunuz çünkü yakın arkadaşlarınızı koluna dövme yaptırdığını gördünüz ve sizin de çok hoşunuza gitti. Ailenize haber vermeden kolunuza küçük bir dövme yaptırdınız fakat babanız durumu fark ettiğinde kıyameti kopardı. Babanız size “El âlem ne der biliyor musun sen? Ben kimseye Muzaffer Bey’in çocuğu özenip orasına burasına dövme yaptırmış dedirtmem. Yarın bu işin çözümüne bak.”demiştir.

- a. Babanız size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- b. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- c. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Hikâyenin ilk sırada yer alan **Babanız size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?** sorusuna katılımcıların duygu ve düşüncelerini içeren yanıtlar, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Üzülürüm/kırılırim.	26	50,9
Sinirlenirim.	6	11,7
Babama hak verirdim.	9	17,6
Babamdan gizli işler yapmamam gerektiğini düşünüp pişman olurum.	5	9,8
Babamın beni gerçekten sevmediğini düşünürdüm.	3	5,8
Babamın el âlemi fazla düşündüğünü düşünürdüm.	5	9,8
Tek başıma karar verebileceğimi düşünüp babama karşı çıkardım.	2	3,9
Babamın fazla tepki verdiğini düşünürdüm.	2	3,9

Tablo:4.40: 14. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcı görüşlerine göre örnek olayda baba tepkisi karşısında katılımcıların yarısı üzüleceklerini ve kırılacaklarını belirtmekte, az bir kısmı babasına hak vermekte, daha da az bir kısmı bu duruma sinirlenmektedir. Aşağıda katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

K-4: Beni düşünmediğini, el alemi düşündüğünü düşünürdüm.

K-13: “Bana el alem karışamaz, ben özgür bir kızım.” derdim.

K-14: Hiçbir zaman isteklerime olumlu bakmadıklarını düşünürdüm.

K-16: Üzülürdüm ve babamın beni gerçekten sevmediğini düşünürdüm.

K-17: Utanırdım. Haklı olduğunu düşünürdüm.

K-19: Üzülürdüm ve babamdan gizli böyle bir şey yaptığım için kendime kızardım.

K-23: Benim kendi başıma karar verebileceğimi söyledim ve sinirlenirdim.

K-24: Beni hiç dinlemeden bağırıp çağırdığı için kırılırdım.

K-26: Evden kaçırdım ve bir gün eve gelmezdim.

K-30: Üzülürdüm ve dövmeyle sildirirdim.

K-34: Babamın el alem için böyle demesi beni üzerdi. Beni düşündüğü için deseydi sevinirdim.

K-41: Evden bir an önce kurtulup kaçmak isterdim.

K-48: Onun hep kendini düşündüğünü düşünürdüm.

K-50: Babamın doğru söylediğini düşünürdüm.

K-51: Ağlarım, üzülürüm kararına saygı duymadığı için. El alemi önemli gördüğü için kızardım.

İkinci sırada yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Kızardı	34	66,6
Davranışın yanlış olduğunu anlatıp, hatamı düzeltmemi isterdi.	9	17,6
Hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verirdi.	7	13,7
Dövmenin kalmasına izin verirdi.	5	9,8
Hayal kırıklığına uğrar.	1	1,9

Tablo:4.41: 14. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcı görüşlerine göre örnek olaya gerçek babaların yarıdan fazlası tepkisi çocuk gizli iş yaptığı için veya dövme yaptırmanın yanlış olduğunu düşündüğü için kızarak tepkisini göstermekte, az bir kısmı ise davranışın neden yanlış olduğunu anlatmaktadır. Aşağıda katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

K-2: *“Bu ne? Çok ayıp, bunu görmeyeceğim!” derdi.*

K-3: *“Bizden habersin neden böyle bir şey yaptın?” derdi ve çözüm yolu aramaya başlardı.*

K-4: *“Çok yanlış yaptığımı, başkalarına özenmememi söylerdi.*

K-7: *“Kızım neden bana sormadan bir şeyler yapıyorsun?” derdi.*

K-8: *“Oğlum, onun yerine ben sana döverek dövme yaparım. Yarın onun icabına bak.” derdi.*

K-9: *“Bunu yapmamamı beklerdim.” derdi.*

K-13: *“Bizden habersiz yaptırman bir hata ama olan olmuş. Bir daha bizden habersiz bir şey yapmazsan mutlu oluruz.” derdi.*

K-15: *Babam çok fazla sinirlenir, bağırır, çağırır ve beki de dövebilir.*

K-20: *Babam kızmaz, izin verirdi.*

K-21: *Sinirlenirdi. Sonra “Vücut senin vücudun, ne yaparsan yap. Bana ne!” derdi.*

K-22: *Kolumu keserdi herhalde.*

K-23: *“Dövmeyi çıkartmak için yarın gidiyoruz.” derdi.*

K-26: *Çok kızardı, kavga ederdik. “Yarın o dövme silinmiş olacak.” derdi.*

K-32: *“Fazla para vermediysen sorun değil.” derdi.*

K-34: *Babam kızardı. “Hemen o dövmeyi sildireceksin.” diye bağırırdı.*

K-36: Babam gerçekten kıyameti koparırdı. Aşırı kızardı, ağlamaktan ölürdüm herhalde.

K-38: “Kızım o dövme senin bünyen için çok zararlı. Tekrar yapma.”derdi.

K-43: Bağırır, çağırır. Yüzüme bile bakmaz.

K-51: Kızardı ama iş işten geçtiği için kabullenirdi.

Üçüncü ve son sırada yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Kızardı	30	58,8
Davranışın yanlış olduğunu anlatıp, hatamı düzeltmemi isterdi.	13	25,4
Hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verirdi.	4	7,8
Dövmenin kalmasına izin verirdi.	8	15,6
Umursamazdı.	1	1,9

Tablo:4.42: 14. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcı görüşlerine göre annelerin de tepkisi babalarla örtüşmekte, onlar da en çok çocuklarına kızmaktadırlar. Yalnız annelerin babalardan biraz daha fazlası çocuklarına davranışın neden yanlış olduğunu konuşmayı tercih etmektedirler. Aşağıda katılımcı görüşlerine yer verilmektedir.

K-3: Annem kızardı. “Habersiz böyle şeyler yapmaman gerekiyor.”derdi.

K-5: Annem çok fazla kızardı ve dövmenin haram olduğunu söylerdi.

K-7: Annem bana acayip şekilde kızardı, kelimelerle anlatılamayacak şekilde.

K-8: “Hemen sildir o dövmeysi.”derdi.

K-15: Annem bu durumlarda babamdan daha hassastır. Bağırır ama fazla değil. Dövmeyi çıkartmamı ister.

K-16: En kısa sürede dövmeysi sildirirdi.

K-20: Annem de kızmaz, izin verirdi.

K-23: “Nasıl böyle bir şey yaparsın?”derdi.

K-33: Annem bir daha böyle şeyler yapmam gerektiğini, bana dövmenin zararlarını anlatırdı.

K-36: Annem çok şaşırırdı ve babamdan saklamaya çalışırdı.

K-43: Bana günah olduğunu söyler. O da yüzüme bile bakmaz.

K-50: Hiçbir şey yapmazdı.

4.1.15. 15. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

Bu hikâyede, karamsarlık/köttümserlik şemasıyla ilgili ebeveyn ifadesine ilişkin katılımcıların duygu ve düşünceleriyle, hikâyede yer alan duruma, katılımcıların gözünden ebeveynlerinin olası tepkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Aşağıda söz konusu hikâye ve hikâyeye ait sorular yer almaktadır.

Babanızın işleri bir süredir iyi durumda değildir. Bu durumdan oldukça endişelenen anneniz dantel örüp satmaya başlamıştır. Fazla sipariş aldığı bir gün sizden kendisine yardım etmenizi istemiştir. Annenizle birlikte verilen siparişleri tamamlamaya çalışırken annenize “Anneciğim, sen bunlarla neden bu kadar çok uğraşıyorsun? Babamın işlerinin bir süredir iyi olmadığının farkındayım ama durumumuz çok kötü değil.”dediniz. Anneniz ise size “Yavrum, durumumuz şimdi çok kötü değil ama kötü günler de gelecek. Ben o zaman aç kalmayalım diye uğraşıyorum. Ben gidişatı görebiliyorum. Önce babanın işleri duracak, sonra alacaklılar kapıya dayanacak, sonra eve haciz gelecek. Ya evsiz eşyasız

kalacağız ya da hep oradan oraya kaçmak zorunda olacağız. Siz farkında değilsiniz, gülüp eğleniyorsunuz ama bizde bu şans varken her şey bizi bulur.” demiştir.

a. Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?

b. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

c. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Hikâyenin ilk sırada yer alan **Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?** sorusuna katılımcıların duygu ve düşüncelerini içeren yanıtlar, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Üzülürdüm.	20	39,2
Kötü günlerin yakında olduğunu düşünürüm, korkarım/gelecekte endişe duyarım.	21	41,1
Benim de bir şeyler yapmam gerektiğini düşünür, sorumlu hissedirim.	9	17,6
Annemin umutsuz ve şükürsüz olduğunu düşünürdüm.	3	5,8
Annemi gösterdiği çabadan dolayı takdir ederdim.	3	5,8

Tablo:4.43: 15. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcılar, hikâyedeki anne tepkisi karşısında üzülecekleri, gelecekte endişe duyacakları ve kötü günlerin yakında geleceği beklentisi ve kendilerinin de maddi durumu düzeltmek için bir şeyler yapma zorunluluğu hissedecekleri görülmektedir. Aşağıda katılımcı görüşlerinden bazı örneklerle yer verilmiştir.

K-1: Kötü günler gelecek diye korkarım.

K-3: Annem haklı olabilir ama halimize şükretmesini isterdim.

K-6: Çok üzülürdüm ve fakir olduğumuzu düşünürdüm.

K-8: Üzülürdüm ve annemin haklı olduğunu düşünürdüm.

K-11: Çok ama çok üzülürdüm ve artık annemin umudunu kaybettiğini düşünürdüm.

K-14: Endişelenirdim ve onu haklı bulurdum.

K-16: Endişelenirdim ve anneme elimden geldiğince yardım etmeye çalışırdım.

K-27: Geceleri uyumayıp bir işe girmem gerektiğini düşünürdüm.

K-28: Durumumuza üzülürdüm ve annemin çok düşünceli olduğunu düşünürdüm.

K-34: Anneme hak verirdim ve durumumuza üzülürdüm.

K-37: Çok üzülürüm ve anneme “Bence şükretmelisin ve dua etmelisin.” derdim.

K-39: Endişelenir, üzülür ve elimden geleni yapardım. Her şeyin kötü olacağını düşünürdüm.

K-42: Annemi anlardım, üzülürdüm ve onunla gurur duyardım.

K-46: Büyüyünce bizim kötü olmamıza sebep olanlardan intikam almam gerektiğini düşünürdüm.

K-50: Sıkıntıya girerdim. Annemin ne kadar iyi ve kıymetli olduğunu tekrar görmüş olurdum.

İkinci sırada yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Umutsuzca konuşur ve davranır.	22	43,1
İşler düzelene kadar temkinli olmak gerektiğini söyler.	17	33,3
Elinden geleni yapardı ve umutlu konuşurdu.	11	21,5
Benim bunları düşünmememi söylerdi.	4	7,8
Beni takdir ederdi.	1	1,9

Tablo:4.44: 15. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcı görüşlerine göre örnek duruma karşı annelerinin olası verecekleri en çok tepki umutsuzluk ve geleceğe dair güvensizlik, tedbirli olmak gerekliliği olmaktadır. Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

K-2: “Dua et. Ben gayretle çabalarım. Siz de bizim çabamızı görün.” der.

K-6: Ailecek her işin üstesinden gelebileceğimizi, ümidimizi kaybetmememiz gerektiğini söylerdi.

K-9: “Babanın işleri iyiye gitmiyor. Ben de bu yüzden bu işi yapıyorum. Ona destek olmak için.” derdi.

K-11: “Durumumuz iyi bile olsa para biriktirmemiz lazım. Zor günlerimiz de gelebilir.” derdi.

K-13: Böyle bir durumda benim annem de aynı tepkiyi verirdi. Bizim iyiliğimiz için elinden geleni yapmaya da devam ederdi.

K-14: “Kötü günler gelmesin diye yapıyoruz ya bunları kuzum.” derdi.

K-19: Annem “Şu anda babanızın işleri kötü olabilir ve gün gelir daha da kötü olabilir.”derdi.

K-21: Benim annem de böyle davranırdı. Ona yardımcı olmam ve aileyi motive etmemiz gerektiğini söylerdi.

K-27: Ne olursa olsun bunları takmamamı ve derslerime bakmamı söylerdi.

K-28: Annem “Bana yardımcı olduğun için çok teşekkür ederim. Kötü günler için para biriktirmeliyiz.”derdi ve gülümserdi.

K-34: Annem de aynı tepkiyi verirdi ama “Evsiz, eşyasız kalacağız.”ifadesinden sonraki şeyleri söylemezdi.

K-35: “Ben geleceği düşünüp sizi nasıl eğitirim, onun derdindeyim.”derdi.

K-36: “Yavrum, gelecekte ne olacağını bilemiyoruz.”derdi.

K-37: Annem çalışmaz her gün Allah’a şükrederdi.

K-38: “Bir gün eve haciz gelirse zor durumda kalmayalım.”derdi.

K-43: “Babanın maddi durumu çok kötü değil, sen bunları düşünme.”derdi.

Üçüncü sırada yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Umutsuzca konuşur ve davranır.	8	15,6
İşler düzelene kadar temkinli olmak gerektiğini söyler.	8	15,6
Elinden geleni yapardı ve umutlu konuşurdu.	15	29,4
Benim bunları düşünmememi söylerdi.	1	1,9
Beni takdir ederdi.	5	9,8
Benimle bu konuyu konuşmazdı, bana düzgün cevap vermezdi.	3	5,8

Tablo:4.45: 15. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcıların görüşüne göre babaları örnek olay karşısında en çok çaba göstermekte ve umutlu konuşma yapmakta, daha sonraki tepkiler ise umutsuzluk ve umutsuzluğu yansıtmak ve temkinli olmak gerektiği vurgusudur. Aşağıda katılımcı görüşlerinden bazılarına yer verilmiştir.

K-1: “Sen soru sorarak şu anda işimi yapmamı engelliyorsun.”derdi.

K-2: “Kızım sizin için ekmek parası kazanıyoruz. Görün bunları!”derdi.

K-4: Annemin elinden geldiği kadar yardım etmesini söylerdi. Annemi zor durumda bırakmazdı.

K-13: Böyle bir durumda babam işlerini düzeltmek için çabalardı ve benim derslerime çok çalışıp onun gibi olmamam gerektiğini söylerdi.

K-16: “Her şeye hazırlıklı olmalıyız.”derdi.

K-21: “Sen derslerine çalış, biz hallederiz.”derdi. Bana çaktırmamaya çalışırdı.

K-23: Babam daha dikkatli harcama yapmamız gerektiğini söylerdi.

K-26: Babam anneme evde oturup bana bakmasını söylerdi.

K-28: Babam “Senin gibi bir kızım olduğu için gurur duyuyorum. Anlayışlı olup annene yardım ettiğin için seni kutluyorum.” der ve beni öperdi.

K-31: “Bize para kazanmamızda yardımcı olmalısın.” derdi.

K-34: Babam bu konuyu benimle konuşmaz, ben konuşmak istersem de konuyu değiştirirdi.

K-37: Babam ek iş yaparak bu açığı kapatmaya çalışırdı.

K-39: Babam durumumuzu iyi gibi göstermeye çalışırdı çünkü biz çok endişeleniriz.

K-43: “Bu konulara sen girme. Sen gezmene bak.” derdi.

K-46: Babam çalışırdı ve zamanı gelince bize bunu yapanlardan intikam alırdı.

4.1.16. 16. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

Bu hikâyede duyguların bastırılması şemasıyla ilgili ebeveyn ifadesine ilişkin katılımcıların duygu ve düşünceleriyle, hikâyede yer alan duruma, katılımcıların gözünden ebeveynlerinin olası tepkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Aşağıda söz konusu hikâye ve hikâyeye ait sorular yer almaktadır.

En yakın arkadaşınız Birsen, bir gün size sizinle artık arkadaş olmak istemediğini söyledi. Bu durum karşısında çok üzıldünüz ve ağlayarak eve gittiniz. Ne olduğunu soran annenize olanları anlattınız ve buna dayanamayacağınızı, Birsen’i çok sevdiğinizi söylediniz. Bu durumda anneniz size “Ağlamayı bırak artık. Ne demek dayanamam? Şimdi üzülüyorsun ama yarın bu üzüntün geçtiğinde o kadar da önemli bir şey olmadığını anlarsın. Mesela ben hiç kimse için çok üzülmem, çünkü başka biri için bu kadar üzülme bana mantıksız geliyor. Daha düne kadar hayatında Birsen mi vardı? Sen de böyle düşünürsen mantıksız olduğunu anlarsın.” dedi.

a. Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?

b. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

c. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Hikâyenin ilk sırada yer alan **Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?** sorusuna katılımcıların duygu ve düşüncelerini içeren yanıtlar, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Annemin haklı olduğunu düşünürdüm.	22	43,1
Anlaşılmadığımı hissederdim.	12	23,5
Anneme kızardım.	6	11,7
Annemin bana destek olduğunu düşünürüm.	5	9,8
Üzülürdüm.	5	9,8
Annemin fikirlerinin yanlış olduğunu düşünürdüm.	4	7,8
Mutlu olurdum.	2	3,9
“Kendime başka arkadaşlar bulmalıyım.” diye düşünürdüm.	1	1,9

Tablo:4.46: 16. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcılar, hikâyedeki annenin tepkisi karşısında en çok annelerini haklı bulmuşlar, daha sonra ise anneleri tarafından anlaşılmama duygusu yaşayacaklarını belirtmişlerdir. Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmektedir.

K-1: Kendime başka arkadaş bulmam gerektiğini düşünürdüm. Mutlu olurdum çünkü annemin bana destek olduğunu düşünürdüm.

K-3: Annemin beni anlamadığını düşünürdüm. Üzülürdüm ve kırılırdım.

K-5: Annemin sözünü dinlemem gerektiğini düşünürdüm.

K-7: Anneme ilk başta kızardım fakat sonra anneme katılırdım.

K-9: Onun yanından giderim çünkü beni anlamadığını düşünürdüm.

K-11: Annemin haklı olduğunu düşünürdüm.

K-14: Gözyaşlarımı silerdim ve onun haklı olduğunu düşünüp Birsen'i unutacağımı söyledim.

K-18: Annemin beni sevdiğini ve bana değer verdiğini anlardım çünkü o her zaman doğru söyler.

K-21: Sinirlenirdim. Bana doğru fikirler vermediğini düşünürdüm.

K-23: Onun böyle bir şey yaşamadığını düşünürdüm.

K-25: Onun doğruyu söylediğini düşünüp kendimi daha iyi hissederdim.

K-28: Annemin böyle bir tepki vermesine çok kızardım ve arkadaşlarımı önemsemediğini düşünürdüm.

K-34: Annem beni düşündüğü için sevinirdim ama annemin başkalarıyla ilgili bu şekilde düşünmesi beni üzerti.

K-37: Aslında annemin benim için üzülüp üzülmeyeceğini kafamda sorgulardım. Annemin bu sözünden sonra cesaretli hissederdim.

K-50: Doğru söylediğini, aslında Birsen'in benim gibi birini kaybettiğini düşünürdüm.

İkinci sırada yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Arkadaş seçiminin önemli olduğunu ve başka arkadaş bulmamı söylerdi.	13	25,4
Duygusal destek verir ve beni teselli ederdi.	10	19,6
Arkadaşımla konuşmamı söylerdi, iletişimin önemli olduğunu vurgulardı.	9	17,6
Hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verirdi.	8	15,6
Duygularımı/duyguları hafife alırdı.	8	15,6
Arkadaşlıklara önem verilmemesi gerektiğini söylerdi.	4	7,8
Sorunun bende olabileceğini ve kendimi sorgulamamı söylerdi.	1	1,9

Tablo:4.47: 16. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcı görüşlerine göre hikâyedeki örnek durum karşısında en çok çocuklarını başka arkadaş bulmaya teşvik ettiklerini, ikinci sırada duygusal destek vermeye çalıştıklarını, üçüncü sırada ise iletişimin önemli olduğunu belirtmektedirler. Aşağıda katılımcı görüşlerinden bir kısmına yer verilmektedir.

K-3: “Arkadaşınla konuşup halledebilirsin fakat bu kadar çok ağlamamı istemiyorum çünkü ağlamana dayanamıyorum.”derdi.

K-5: Annem kızardı. Arkadaşlara çok değer verilmemesi gerektiğini söylerdi.

K-7: Annem “Bir arkadaşın için bu kadar ağlama. Başka arkadaş bulabilirsin.”derdi.

K-9: Arkadaşımla konuşmam gerektiğini ve neden benimle arkadaş olmak istemediğini sormamı söylerdi.

K-11: “Artık üzülme kızım, elbet bir gün barışırsınız.”derdi.

K-14: “Ağlama kızım! Daha bir sürü arkadaşın olacak ve Birsen’i unutursun zamanla.”derdi ve beni teselli ederdi.

K-15: Annem böyle konularda boş vermemi söylerdi.

K-19: Annem bana ondan özür dilememi ve bir hediye almamı söylerdi ama ortada hiçbir şey yokken küstüyse, onun için üzülmememi söylerdi.

K-20: “Demek ki arkadaşın seni hiç sevmemiş, seni hep satmış. Bunlara hiç ağlanır mı?”derdi.

K-21: Beni teselli edecek tepkiler verir. “Üzülme, barışırsınız.”derdi.

K-23: Önce arkadaşıma neden böyle söylediğini sormamı isterdi.

K-24: Annem, her şeyin gelip geçici olduğunu, bu kadar üzülmemem gerektiğini söylerdi.

K-25: “Birkaç sene sonra bana –Birsen kim?- dersin.”derdi.

K-29: “Arkadaşın seninle arkadaş olmak istemiyorsa, bence onu zamanla unutmaya çalış.”derdi.

K-33: Annem hatamın ne olduğunu düşünmemi ister, aramızı düzeltmek için elinden geleni yapardı.

K-35: “Neden ağlıyorsun? Başkaları senin için ağlar mı?”derdi.

K-37: Annem bana hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verirdi.

K-40: Okula gelip arkadaşımınla konuşurdu ama zorlamazdı.

K-43: “Üzülme, o olmazsa başka biri olur. Alışırsın.”derdi.

K-48: “Bunları kafana takma. Bunlar geçici şeyler. Üzülme!”derdi.

Üçüncü sırada yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Arkadaş seçiminin önemli olduğunu ve başka arkadaş bulmamı söylerdi.	5	9,8
Duygusal destek verir ve beni teselli ederdi.	8	15,6
Arkadaşımla konuşmamı söylerdi, iletişimin önemli olduğunu vurgulardı.	7	13,7
Hikâyedeki tepkiyle aynı tepkiyi verirdi.	5	9,8
Duygularımı/duyguları hafife alırdı.	10	19,6
Arkadaşlıklara önem verilmemesi gerektiğini söylerdi.	5	9,8
Sorunun bende olabileceğini ve kendimi sorgulamamı söylerdi.	4	7,8

Tablo:4.48: 16. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcı görüşlerine göre babaların hikâyedeki örnek olaya verecekleri en çok tepki, duyguları küçümsemek/hafife almak, daha sonraki tepkileri duygusal destek vermek ve çocuklarını teselli etmek, bir sonraki de iletişimin önemini ve çocuğunun arkadaşıyla konuşarak problemini halletmesi gerektiğini vurgulamak olarak sıralanmaktadır. Aşağıda katılımcıların ifadelerinden örnekler sunulmuştur.

K-3: “Üzülme! Arkadaşınla sorununu halledebilirsin. Senin hatan var mı? Neden durup dururken arkadaşın böyle bir şey söyledi sana?”derdi.

K-5: “Üzülme! Yarın dostunla düşman, düşmanınla dost olursun.”derdi.

K-7: “Kızım, bir daha bunun için ağlarsan gerçekten küserim.”derdi.

K-13: “Onu çok sevdiğini ve arkadaşlığını böyle bitirmemen gerektiğini sorman gerek.”derdi.

K-14: “Ona değmez. Kendi tercihi. Yeni arkadaşlıklar edin.”derdi.

K-16: “Bunun için bu kadar üzülmemelisin.”derdi.

K-17: Aramızın bir iki gün sonra düzeleceğini söyler ve moral verirdi.

K-19: “Kimse için bu kadar üzülmeye değmez.”derdi.

K-20: “Senle arkadaş olup da sonra olmak isteyen arkadaşından hayır gelmez.”derdi.

K-22: “Ne yapayım?”derdi.

K-23: Arkadaşlığımızın nasıl olduğunu sorup çözüm arardı.

K-25: “Sonra geçer.”derdi.

K-33: Babam aramızda halletmemizi söylerdi, karışmazdı.

K-35: “Başkaları seni, senin onları düşündüğün kadar düşünür mü?”derdi.

K-37: Babam bana kızardı ve bu olayı hocama söylememi isterdi.

K-39: “O seni kaybetmiş bence. Eminim ki sen mükemmel bir arkadaş olmuştundur.”derdi.

K-41: Babam bir arkadaş için ağlamama kızar.

K-43: “Sen üzülürsen ben dayanamam. Boşver!”derdi.

4.1.17. 17. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

Bu hikâyede yüksek standartlar/aşırı eleştiricilik şemasıyla ilgili ebeveyn ifadesine ilişkin katılımcıların duygu ve düşünceleriyle, hikâyede yer alan duruma,

katılımcıların gözünden ebeveynlerinin olası tepkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Aşağıda söz konusu hikâye ve hikâyeye ait sorular yer almaktadır.

Siz derslerinizde oldukça başarılı bir öğrencisiniz. Her zaman ödevlerinizi düzenli olarak yapmakta, aldığınız tüm sorumlulukları başarıyla yerine getirmektesiniz ve bu özelliğinizden dolayı okulda herkesin takdirini toplamaktasınız. Bir gün okul çapında yapılan bir sınavda 2. oldunuz ve sınav sonuç kâğıdını görünce öfkeyle yırtıp attınız. Akşam eve geldiğinizde babanızın sınav sonucunu sorması üzerine ikinci olduğunuzu, birinciliği sizin hak ettiğinizi söylediniz. Babanız da size “Şunu bilmelisin ki ikinci olmayı sana yakıştıramadım. Her zaman en önde olmalısın.”dedi.

- a. Babanız size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- b. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- c. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Hikâyenin ilk sırada yer alan **Babanız size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?** sorusuna katılımcıların duygu ve düşüncelerini içeren yanıtlar, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Üzülürdüm/kırılırdım.	18	35,2
Kızardım.	11	21,5
Hırslanırdım.	4	7,8
Kendimi yetersiz hissedirdim ve utanırdım.	2	3,9
Babamın fikrinin yanlış olduğunu düşünürdüm.	8	15,6
Daha çok çalışıp telafi etmem gerektiğini düşünürdüm.	4	7,8
Emeklerimin boşa gittiğini ve boşa uğraştığımı düşünürdüm	3	5,8
Babamın beni önemsemediğini ve beni olduğum gibi kabul etmediğini düşünürdüm.	2	3,9

Tablo:4.49: 17. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Yanıtlar analiz edildiğinde katılımcılar hikâyedeki babanın verdiği tepkiyi duygusal olarak en çok üzülp kırılma ve babalarına öfkelenme olarak; düşünce bazında ise en çok babalarının fikirlerini yanlış bularak babalarını yadırgamak olarak değerlendirmişlerdir. Aşağıda söz konusu soruya katılımcıların verdikleri yanıtlardan örneklerle yer verilmiştir.

K-7: Babama kızardım. Derslerin ne kadar zor olduğunu ve ikinci olmanın da iyi olduğunu söyledim.

K-9: Kendimi suçlarım. Aynı zamanda depresyona bile girebilirim.

K-11: “Artık ben hiç birinci olamam.” diye düşünürdüm.

K-13: Babamın haksız olduğunu düşünür ve bu şekilde başarılı olunamayacağını, bazen yenilgileri kabullenmem gerektiğini söyledim.

K-14: Ona kızardım. “Her zaman birinci olamam.” derdim.

K-19: Babamın dediği biraz garibime gider. Çok başarılı olabilirim ama ikinci olmak dünyanın sonu değil. Başka sınavda birinci olabilirim.

K-23: Üzülürdüm ve aynı zamanda gururlanırdım babam beni birinciliğe layık gördü diye.

K-25: Daha da sinirlenir birinci olanı dövmek isterdim.

K-30: Babama kızardım ikinci olmuşum neyi beğenemiyor diye.

K-32: Çok çok kırılıyorum. Ne kadar çok çalışsam da ailemi memnun edemediğimi düşünürüm.

K-33: Bunu duyunca utanırım ve daha çok çalışırım.

K-34: Babama kızardım çünkü beni teselli edebilirdi.

K-37: Hep önde olmak biraz ukalaca bir davranış diye düşünürdüm ve kendimi tuhaf hissedirdim.

K-42: Daha çok çalışırdım. Elimden gelenin en iyisini yapardım.

K-50: Benden çok şey beklediğini, ödüllendireceği yerde benim daha da çok moralimi bozduğunu düşünürdüm.

K-51: İkinci olduğuma şükretmeli. Beni ezdiği için üzülürdüm.

İkinci sırada yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
“Her zaman önde olamazsın.”derdi	30	58,8
“Bir daha ki sefere /çalışırsan yaparsın.”derdi.	17	33,3
“Her zaman önde olmalısın. Keşke yapabilsen.”derdi.	3	5,8
Başarısız olduğumu belirtirdi.	2	3,9

Tablo:4.50: 17. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcıların görüşlerine göre babaların olası tepkilerinden en fazlası her zaman önde olunamayacağı, kazanmanın da kaybetmenin de olduğu vurgusudur. Babaların tepkilerinden ikinci sırada ise çalışmaya vurgu yaparak emek gösterilirse başarılı olunabileceği yer almaktadır. Aşağıda katılımcıların ikinci soruya verdikleri yanıtlardan bazı örneklerle yer verilmiştir.

K-3: “İkinci olmuşsun, bu sana yetmez mi? Bana yetiyor da.”derdi.

K-4: “Dikkatsiz olabilirsin, hiç sorun değil. İkincilik de güzel. Birinci olsan daha iyi olurdu ama sorun değil.”derdi.

K-6: İkinci olmanın güzel bir şey olduğunu, bir daha böyle bir sınav olduğunda daha çok çalışmam gerektiğini söylerdi.

K-8: “Oğlum, sağlık olsun. Yine yüksek almışsın, aferin sana.”derdi.

K-13: “İkinci olmak tembel olmak değildir. Bazen her şeyi kabullenmek en doğrusudur. Sonuçta bu puanı sen alıyorsun.”derdi.

K-16: “Başka bir sınavda birinci olursun. Hem her zaman önde olamazsın.”derdi.

K-19: Babam bana “Elinden geleni sen yapmışsındır, ben sana inanıyorum.”derdi.

K-21: *Olumlu bir tepki verir, beni teselli ederdi. “Üzülme! İkincilik de o kadar kötü değil. Önemli olan bundan sonra daha dikkatli olup yanlış yaptıklarından ders çıkarmaktır.”derdi.*

K-22: *“Oğlum seni birileri geçebilir. Kabullenmek olgunluktur.”derdi.*

K-24: *Babam “Her şeyde daima birinci olmalısın.”derdi.*

K-28: *“Kızım sen tekrar birinci olabilirsin. İkinci oldun diye pes etmemelisin.”derdi.*

K-34: *Babam beni teselli eder, “Hayatta senden daha başarılı biri olmayacak diye bir şey yok, her zaman sen birinci olacaksın diye de bir şey yok. Bir sonraki sınavda sen birinci olursun.”derdi.*

K-35: *“Sen akıllısın ve senin başarını biz görüyoruz.”derdi.*

K-37: *Babam da aynı şeyleri söyler ve “Neden birinci olmadın?”derdi.*

K-38: *“İkinci olman çok güzel bir şey. Tebrik ederim.”derdi.*

K-49: *“Neden bu kadar düştün?”derdi.*

Hikâyenin üçüncü sırada yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
“Her zaman önde olamazsın.”derdi.	27	52,9
“Bir daha ki sefere /çalışırsan yaparsın.”derdi.	18	35,2
“Her zaman önde olmalısın. Keşke yapabilsen.”derdi.	3	5,8
Başarısız olduğumu belirtirdi.	2	3,9
Kızardı.	2	3,9

Tablo:4.51: 17. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcı görüşlerine göre annelerin aynı duruma verdikleri tepkiler babaların tepkileriyle büyük ölçüde uyuşmakla birlikte annelerin çok az bir kısmı çocuklarına bu durumdan ötürü kızmaktadır. Aşağıda katılımcıların ifadelerinden bazılarına yer verilmiştir.

K-1: “Başaramamışsın. Bir daha ki sefere başarısın inşallah.”derdi.

K-7: “Keşke birinci olsaydın!”derdi.

K-9: “Daha fazla çalışırsan birinci olabilirsin.”derdi.

K-11: “Hep birinci olacaksın diye bir şey yok. Olsun kızım, boş ver. Diğerlerinden daha çok çalışırsın ve birinci olursun.”derdi.

K-16: “İkinci olman hiçbir şeyi değiştirmez ve sen yine de çok başarılısın.”derdi.

K-17: Annem de aynısını tepkiyi verirdi ve kızardı.

K-20: Annem bana kızardı. “Niye birinciliği kaçırdın?”derdi.

K-24: “Olsun yavrum, bir dahaki sınava daha çok çalışırsın.”derdi.

K-27: “Birinci olabilirdin ama ikincilik de kötü değil.”derdi.

K-35: “Biz senin başarı durumunu biliyoruz. Sen her şeyi başarırısın.”derdi.

K-39: Düzeltmemi isterdi.

4.1.18. 18. Hikâyeden Elde Edilen Bulgular

Bu hikâyede cezalandırıcılık şemasıyla ilgili ebeveyn ifadesine ilişkin katılımcıların duygu ve düşünceleriyle, hikâyede yer alan duruma, katılımcıların gözünden ebeveynlerinin olası tepkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Aşağıda söz konusu hikâye ve hikâyeye ait sorular yer almaktadır.

Kendinizden beş yaş küçük kardeşinizle sık sık kavga ediyorsunuz. Babanız evde birtakım kurallar olduğunu ve kurallara uymayanların ceza alacağını daha önce size ve kardeşinize söyledi. Bir gün yine kardeşinizle kavga ettiniz ve kardeşiniz de babanıza sizin onunla kavga ettiğinizi söyledi. Bunun üzerine babanız size “Seni daha önce uvarmışım. Sen ise sürekli aynı hatayı tekrarlıyorsun. Her hatanın bir cezası vardır.”dedi. Bunun üzerine siz itiraz etmek istediniz fakat babanız sizi susturarak “Bu evin kuralları var, seni affetmem mümkün değil.”diye cevap verdi.

- a. Babanız size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- b. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- c. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Hikâyenin ilk sırada yer alan **Babanız size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?** sorusuna katılımcıların duygu ve düşüncelerini içeren yanıtlar, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Üzülürdüm/kırılırdım.	23	45,09
Kızardım.	15	29,4
Kendimi savunmasız hissedirdim, korkardım.	2	3,9
Pişmanlık duyardım.	1	1,9
Bana haksızlık yaptığını düşünürdüm.	10	19,6
Babamın haklı olduğunu düşünürdüm.	3	5,8
Babamın çok kuralcı, katı olduğunu düşünürdüm.	2	3,9

Tablo:4.52: 18. Hikâyenin 1. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcıların yanıtları değerlendirildiğinde, katılımcıların bu duruma duygusal tepkilerinin çoğunlukla üzüntü, kırgınlık ve öfke olduğu; düşünsel olarak da en çok bu durumu kendilerine haksızlık olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Aşağıda katılımcıların ifadelerinden bir kısmına yer verilmiştir.

K-3: Bana haksızlık yaptığını düşünürdüm ve öfkelenirdim.

K-4: Babamın yaptığının yanlış olduğunu ve her insanın hata yapabileceğini düşünürdüm.

K-6: Babamla bir daha konuşmazdım, odamdan dışarı çıkmazdım, yemeğe bile gitmek istemezdim ve ağlardım.

K-7: Babama kızardım. Benim de konuşma hakkımın olduğunu söyledim.

K-16: Kardeşimi benden çok sevdiğini düşünürdüm.

K-18: Çok üzülürüm. Kardeşimi tekrar döverdim.

K-19: Babamın dediğine çok kızarım çünkü kardeşim yalan söylemiştir.

K-21: Sinirlenirdim. Sonuçta tek suçlu ben olmadığımı, beni susturmadan dinlemesi gerektiğini düşünürdüm.

K-23: Babamın adaletli olduğunu düşünürdüm.

K-29: Bir daha kardeşimle konuşmam ve onu tekrar döverdim.

K-31: Ağlardım ve babamdan özür dilerdim.

K-38: Affetmesi için yalvarıp bir daha olmayacağını söyledim.

K-46: Babama gıcık olurdum ve “Ne kuralı?” diye düşünürdüm.

İkinci sırada yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?** sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Kurallara uyma konusunda katı davranırdı.	19	37,2
Kızardı ve benden anlayış beklerdi.	13	25,4
Cezayı bir dahaki sefere ertelerdi.	9	17,6
Sorunu dinler ve çözüm bulmaya çalışırdı.	5	9,8
Bizi dinlemeden yargıladı.	3	5,8
Babam bize kıyamadığı için hiçbir şey yapmazdı.	1	1,9

Tablo:4.53: 18. Hikâyenin 2. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcı görüşlerine göre gerçekte babalar da en çok kurallar konusunda katı davranmakta ve büyük çocuktan kardeşe anlayış göstermesini beklemektedir. Daha

sonraki tepkileri ise cezayı bir sonraki hataya ertelemek olduğu gör÷lmektedir. Katılımcıların yanıtlarından bir kısmına aşağıda yer verilmektedir.

K-1: “Bu evin kurallarına sen de her zaman uyacaksın.”derdi.

K-2: “Sizi bir daha uyarmayacağım.”derdi.

K-3: “İkiniz de aynı derecede suçlusunuz.”derdi ve ikimize de ceza verirdi.

K4: “Her insan hata yapar. Daha dikkatli olmalısın.”derdi.

K-6: Bir hafta televizyonu ve interneti yasaklardı.

K-7: Babam bunun gibi bir şey derdi. “Kızım kardeşini kışkırtıyorsun. Sonra o seni dövünce sen haklı oluyorsun.”derdi.

K-10: “Hep kavga ediyorsun kardeşinle. Bir gün de kavga etme.”derdi.

K-13: “Bu evin kuralları var ve herkesin bu kurallara uyması gerekiyor. Beni dinleyeceğinizden eminim.”derdi.

K-14: “Kimin hatalı olduğunu bilmiyorum. Bundan sonra kim hatalıysa onun çok sevdiği bir şeyi kısıtlayacağım.”derdi.

K-19: Babam bir daha böyle bir şeyi tekrarlamamamı söyler ve beni affederdi.

K-20: Babam kurallar koymazdı. Babam beni severdi.

K-22: Babama göre evin değil kendi kuralları vardır. Ablam ve ben tartışmışsak ikimizi de odamıza gönderirdi ve ben yine korkardım.

K-23: “Sanki bir şey var! Kardeş değil düşmanlar sanki.”der ve ikimizle de konuşmaz.

K-25: Kardeşim haylaz olduğu için annem de babam da hiç beni suçlamaz.

K-28: Babam “Sen büyüksün kızım. Bu yüzden kardeşini alttan almalısın.”derdi.

K-33: *Babam önce kardeşimi, sonra beni dinler. Kimin haklı olduğunu anlamaya çalışır. Birbirimizden özür dilememizi isterdi.*

K-34: *“Seni kaç kez uyardım. Sen hala yapmaya, benim sözümü dinlememeye devam ediyorsun.”diyerek bana kızardı.*

K-42: *Babam bana bir hafta bilgisayar oynamama cezası verirdi ve odama gitmemi söylerdi.*

K-49: *“Seni hayatta affetmem.”derdi.*

K-50: *Genel olarak beni suçlardı. İyi bir abla olmadığımı, büyüklüğümü bilmediğimi söylerdi.*

Üçüncü sırada yer alan **Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Cevaplar	f	%
Kurallara uyma konusunda katı davranırdı.	14	27,4
Kızardı ve benden anlayış beklerdi.	9	17,6
Cezayı bir daha ki sefere ertelerdi.	14	27,4
Sorunu dinler ve çözüm bulmaya çalışırdı.	7	13,7
Bizi dinlemeden yargıladı.	1	1,9
Sadece kavgayı sonlandırmamızı isterdi.	3	5,8

Tablo:4.54: 18. Hikâyenin 3. Sorusuna verilen yanıtlar ve yüzdelik değerleri

Katılımcı görüşlerine göre hikâyedeki olaya verilecek anne tepkisi en çok kurallara uyma konusunda katı davranma ve cezayı bir sonraki sefere erteleme olduğu görülmektedir. Aşağıda katılımcıların görüşlerinden bazı örneklere yer verilmektedir.

K-5: *Annem hemen ceza vermeyip bir şans daha verirdi. “Kardeşinle iyi geçin ve onunla düzgün oyna.” derdi.*

K-7: *Annem kardeşimi de beni de dinlerdi ve haklıyı seçerdi.*

K-8: *“Oğlum bu son oldu, artık cezayı hak ettin.” derdi.*

K-10: *“Susun artık, kavga etmeyin!” derdi.*

K-12: *“Evin kurallarına uy ve kardeşinle bir daha kavga etme.” derdi.*

K-13: *“Kurallara uyersanız aile içinde büyük sorunlar ortaya çıkmaz.” derdi.*

K-16: *“Kavga ederseniz ikiniz de ceza alırsınız.” derdi.*

K-18: *Annem bağırıp çağırır. Sonra siniri geçer ve bir şey yapmaz.*

K-20: *Annem eve kural koyardı. Odaya kilitleme cezası verirdi.*

K-21: *Bıkmış bir tavırla tepki verirdi. “Yine mi kavga ediyorsunuz? Sizi babanıza söyleyeceğim.” derdi veya kendisi uygun bir ceza verirdi.*

K-23: *“Hepiniz başka odalara dağılın!” derdi.*

K-31: *Annem “İnsanların birbirleriyle kavga etmelerine hiç gerek yoktur. Siz de kavga etmek yerine konuşabilirsiniz.” derdi.*

K-35: *“Bir daha yapma, yaparsan ceza veririm.” derdi.*

K-38: *“Kardeşinle kavga etmeyi bırakmalısın. O daha çok küçük.” derdi.*

K-42: *Annem kardeşime ve bana eşit davranır, ikimize de aynı cezayı verirdi.*

K-50: *Bir türlü iyi bir abla olamadığımı söyler, beni suçlardı. “Allah sana senden beter çocuk versin.” diye beddua ederdi.*

4.2. İLK ANILARA İLİŞKİN BULGULAR

Aşağıda Ankara ili Keçiören ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi bir ortaokulda eğitim gören öğrencilerle gerçekleştirilen uygulamadan elde edilen görüşlere yer verilmiştir.

4.2.1. Terk Edilme/İstikrarsızlık Şemasıyla İlişkili Anılar

Verilen yanıtlara bakıldığında, 13 katılımcının ilk anılarının terk edilme/istikrarsızlık şemasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Anneyle ilgili anılardan 9, babayla ilgili anılardan 5'inin bu şemayla ilişkili olduğu görülmektedir. Katılımcıların anılarına bakıldığında çoğunlukla bir yakının ölümü, hastalık, kaybolma, kaza geçirme, anne veya babanın ilgisizliği, babanın aileden uzakta çalışması, boşanma gibi konularla ilgili anılar olduğu belirlenmiştir. Aşağıda katılımcıların ilk anılardan bazılarına yer verilmiştir.

K-5: Annemle dedemin öldüğü gün mezarlığa gitmiştik. Orada nenem beni ağlatmıştı. Ben üzülüm. Aradan bir gün geçti, engelli olan İrem ablam öldü. Onun arkasından nenem öldü. Amcam da soba zehirlenmesinden öldü. Bir haftada hepsi öldü. Annem de iyi olmam için beni pikniğe götürdü, oyun parkına götürdü ama benim bir haftada dört cenaze taşımam geçmedi ve hala duruyor. Annem bana "sıkıntı yapma kızım, olur böyle şeyler." dedi. Ben de anneme "Nasıl olur anne bir haftada dört cenaze taşımak?" dedim. Bunun acısı çok kötü. Hele nenem ellerimden tutardı yumuşak yumuşak...

K-9: 6-7 yaşlarındaydım. Babamın ikinci evliliği olduğunu ve annemin ikinci olduğunu öğrendim. Annem ve babam kavga etmiş, annem hava almaya çıkmıştı. Babam o sırada benden kağıt-kalem istedi. Başlık olarak anlaşmalı boşanma yazdı ve sonra devamını getirdi. Kardeşim ve benim gözümde yaş kalmamıştı. Akşam annem geldi. Babam valizini toplayıp merak etmememizi, bizi sık sık görmeye geleceğini söyledi. Allah'tan böyle bir boşanma olmadı ve ertesi sabah ben okula gitmeden babam sitenin başında beni görmeye gelmiş. İyi dersler dileyip benim gitmemi bekledi.

K-51: Annemle alışveriş merkezine gitmiştik. Ben oyuncaklara daldım. Sonra anneme bakındım. Annemi göremeyince telaşlanmışım. Annemi aramaya başladım. Bir kadını anneme benzetip “anne!” diyerek kolundan tutmuştum fakat annem değilmiş. Epey utanmışım. Sonra annemi görmüştüm. Yanına gidip anlatmışım.

4.2.2. Güvensizlik/Kötüye Kullanılma Şemasıyla İlişkili Anılar

Verilen yanıtlara bakıldığında, 13 katılımcının ilk anılarının güvensizlik/kötüye kullanılma şemasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Anneyle ilgili anılardan 8, babayla ilgili anılardan 6’sının bu şemayla ilişkili olduğu görülmektedir. Katılımcıların anılarına bakıldığında çoğunlukla fiziksel şiddete uğrama, verilen sözlerin tutulmaması, ebeveynin çocuğa yalan söylemesi veya doğruları saklaması gibi konularla ilgili anılar olduğu belirlenmiştir. Aşağıda katılımcıların söz konusu şemayla ilgili anılarından bir kaçına yer verilmiştir.

K-3: Babam annemin sözünü dinlemediğim için bana çok kızdı. Beni terlikle dövdü. Yüzümün yan tarafı çok kanadı. Babam evden çıkıp başka bir yere gitti. Annem benimle ilgilendi. Babam eve elinde oyuncakla geldi. Ben de çok sevindim. Babam benden özür diledi.

K-23: 3-4 yaşlarındaydım. Annemle birlikte evdeydik. Uyumuş, uyanmışım. Kardeşimin nerede olduğunu sordum. Annem bana “Baban çöpe attı.” dedi. Ben şaşırdım, hem de çok. Daha sonra “Hayır atmadı, şaka yapıyorsun.” dedim. Annem mutfığa gitti. Biraz zaman geçtikten sonra babam ve kardeşim geldi. Anneme “Hani babam çöpe atmıştı.” dedim. Annem “Niye atmadın?” dedi babama. Babam “Atmaya kıyamadım.” dedi gülümseyerek. Daha sonra babama “Gerçekten nereye gittiniz?” diye sordum. Babam “Babaannendeydik.” dedi.

K-32: Bana kendi telefonunu hediye etti. Yeni telefon almayacağını söyledi. Beni kandırdı ve kendine yeni bir telefon aldı.

4.2.3. Duygusal Yoksunluk Şemasıyla İlişkili Anılar

Bu şemaya ilişkin verilen yanıtlara bakıldığında 25 katılımcının ilk anılarının duygusal yoksunluk şemasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Anneyle ilgili

anılardan 15, babayla ilgili anılardan 11'inin bu şemayla ilişkili olduğu görülmektedir. Katılımcıların anılarına bakıldığında çoğunlukla anne veya babanın duygusal olarak uzak durması, duyguların anlaşılmaması, teşhis koyma, yeterli bakım ve ilginin gösterilmemesi, dinlememe, ebeveynin yanlış anlayarak veya dinlemeyerek çocuğa fiziksel şiddet uygulaması gibi konularla ilgili anılar olduğu belirlenmiştir. Aşağıda katılımcıların söz konusu şemayla ilgili anılarından bir kaçına yer verilmiştir.

K-4: Babamla bahçedeydik. Gelecekte söz ediyorduk. O bana “Sana bir yıl sonra farklı bir telefon alacağım.” dedi. Ben “Beni neden sadece telefon istiyormuş gibi görüyorsun.” dedim. o da bana “Yok kızım! Ben öyle demek istemedim. Sadece sen mutlu ol diye öyle söyledim.” dedi ama ben kendimi önemsenmiyormuş gibi hissettim.

K-36: Küçükken mahallede kaybolmuştum. Annemler de beni aramışlar ve bulamamışlar. Sonra yakın bir akraba beni bulmuş ve eve getirmişti. Sonra annem beni döverek “Neredeydin sen?” demişti. Duygularımı hatırlamıyorum ama ağladığımı ve canımın yandığını hatırlıyorum.

C-21: Annemle çayıra pikniğe gitmiştik. Oyun oynayıp beraber yemek yiyorduk. Annem genelde sevdiğini pek göstermez. Sadece gelecekte bahsediyorduk. Ben de ona gelecekte meslek sahibi olunca yanıma alacağımı söylüyorum. Çok eğlenceli bir gün geçirmiştik. Annemi kendime yakın hissettiğim tek gündü.

K-51: Ben doğunca annem beni istememiş ve bana babaannemler bakmış. 3 yaşında iki bacağım birden kırılmış. Doktorlar sakat kaldı demişler. Uzun süre geceleri çok ağlamışım ve uyumamışım. Buna rağmen annem beni merak edip de bir kere bile bakmamış. 6 yaşına kadar babaannem beni bir şekilde yürütmüş ve ben okula başlamıştım. Eski evimiz gecekonduydu. Okula giderken her gün ayakkabılarımı dışarı atardı ve beni harçlık vermeden gönderirdi. Ben bağcıklarını bağlayamazdım ve ağlardım. Her seferinde amcamın karısı çıkıp benim ayakkabılarımı bağlardı ve harçlık verirdi. Ben küçükken annelik görmedim. İçimde geçmişe dair hala bir kin var ama yine de anneme kıyamam. Üzülmemesi için her şeyi yaparım. Annem işine gelirse,

benimle bir işi varsa bana iyi davranır. İş yoksa hep benimle kavga eder. Annemi sevmiyorum ama seviyormuş gibi gözükme zorundayım. Ne de olsa o annem.

4.2.4. Kusurluluk/Utanç Şemasıyla İlişkili Anılar

Bu şemaya ilişkin verilen yanıtlara bakıldığında 4 katılımcının ilk anılarının kusurluluk/utanç şemasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Anneyle ilgili anılardan 4, babayla ilgili anılardan 1'inin bu şemayla ilişkili olduğu görülmektedir. Katılımcıların anılarına bakıldığında çoğunlukla aşağılanma, beğenilmeme, kıyaslanma ve çocuğun suçluluk duygusu yaşaması gibi konularla ilgili anılar olduğu belirlenmiştir. Aşağıda katılımcıların söz konusu şemayla ilgili anılarından bir kaçına yer verilmiştir.

K-1: Babamla onun babalar günü aklıma geliyor. Aynı giysileri giyip eğleniyorduk. Babam mutlu oldu. Genellikle babama çok kırıcı sözlerim aklıma geliyor. Bazen bu nedenden arkadaşlarıyla kalıp eve gelmiyor. Şimdi anladım ve çok üzgünüm. Babamı çok yıprattım diye üzülüyorum.

K-27: Annemle aramız kötü çünkü derslerimde başarısız olduğum için bana kötü davranıyor. Notlarıma baktığı zaman bana “Sen okumazsın, sen adam olmazsın. Eğer sınıfta kalırsan direk çalışmaya gideceksin. Seni okutmayacağım. O zaman anlarsın okulun önemini.” diyerek benim moralimi bozuyor. Sürekli kuzenimi örnek gösterip beni aşağılıyor. “Keşke sen benim oğlum olmasan da Mustafa (kuzenim) benim oğlum olsa.” diyor. Küçük kardeşlerimi benden daha çok seviyor. Onları hep kayırıyor, benimle hiç ilgilenmiyor.

4.2.5. Bağımlılık/Yetersizlik Şemasıyla İlişkili Anılar

Bu şemaya ilişkin verilen yanıtlara bakıldığında 2 katılımcının ilk anılarının bağımlılık/yetersizlik şemasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Bu şemaya ait babayla ilgili anılara rastlanmazken iki anının da anneyle ilgili olduğu görülmektedir. Katılımcıların anılarına bakıldığında çocuğun her şeyine karışılıp müdahale edilmesi, çocuğun ebeveynlerinden birisiyle ilişkisinin iyi olmaması ve diğerinin çocuğu

koruması gibi konularla ilgili anılar olduğu belirlenmiştir. Aşağıda katılımcıların söz konusu şemayla ilgili anılarından bir kaçına yer verilmiştir.

K-18: Ben annemle çok iyi anlaşıyorum. Onunla pek çok şeyi birlikte yaparız. Yalnız annem her gün hangi kıyafetime giyeceğime karar veriyor ve ben de bu duruma çok sinirleniyorum. Bazen birbirimize küsüyoruz ama bir gün sonra barışıyoruz.

K-47: Ben 7. Sınıfta köyde okuyordum. Cumartesi günleri hep annemle dağda yürüyüş yapardık. Bir gün annem Kars'a annesinin yanına gideceğini, her şeyin bana emanet olduğunu söyledi. Anneme gitme sebebini sorsam da söylemedi. Babamla hiç iyi anlaşamadığımız için ben çok korktum. Eve gidince odama çekilip ağladım. Belki de babamla arasında bir sorun olduğu için gittiğini düşündüm. Ben annem olmazsa gerçekten yaşayamam. Zaman zaman kalbini kırsam da o benim hayattaki en değerli varlığım.

4.2.6. Zarar Görme Veya Hastalanmaya Karşı Dayanıksızlık Şemasıyla İlişkili Anılar

Bu şemaya ilişkin verilen yanıtlara bakıldığında 7 katılımcının ilk anılarının zarar görme veya hastalanmaya karşı dayanıksızlık şemasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Anneyle ilgili anılardan 6, babayla ilgili anılardan 4'ünün bu şemayla ilişkili olduğu görülmektedir. Katılımcıların anılarına bakıldığında çoğunlukla ebeveynin kötü bir şey olacak kaygısı/korkusu, bir yakınının veya kendisinin kaza geçirmesi, ufak yaralanmalar gibi konularla ilgili anılar olduğu belirlenmiştir. Aşağıda katılımcıların söz konusu şemayla ilgili anılarından bir kaçına yer verilmiştir.

K-17: Ben evdeyken birden telefon geldi anneme. Babam eve dönerken ona araba çarpmış. Annem halalarımınla birlikte hastaneye gitti. Ben kardeşimle evde yalnız kalmıştım. Kardeşim uyurken ben evde ne kadar dua biliyorsam hepsini okudum. O zaman küçüktüm. Annem halamlara durumu söylerken ben de orada duymuştum. İlk duyduğumda o kadar korktum ki ağlamaktan gözlerim şişmişti. Ertesi gün babamı eve getirdiler. Kolunda alçı vardı. Babama dedim ki "Babacığım dün kimse bana bir şey anlatmadı ama ben duydum. Sen iyi misin?" dedim. O da bana "Korkma kızım, sadece

kolum kırıldı. Merak edilecek bir şey yok.”diyerek kazanın nasıl olduğunu anlattı. O zaman babamla aramda daha güçlü bir bağ olduğunu hissettim. Onu hep korumam gerektiğini hissettim. Artık babama karşı şefkat duygum daha da arttı. Babamla bir yere giderken ben babamdan daha çok temkinli davranıyorum.

K-50: Anneme beraber Gaziantep’e gitmiştik. Sanırım o gün ilk uçağa bindiğimiz gündü. İkimiz de çok korkuyorduk. Annem benden daha telaşlı bir yapıya sahip olduğundan ben sürekli onu sakinleştiriyordum. Bindik uçağa, indik. Bir güzel gezdik, yemek yedik. O gün çok güzel, çok mutlu bir günümüdü.

4.2.7. İç İçe Geçme/Gelişmemiş Benlik Şemasıyla İlişkili Anılar

Bu şemaya ilişkin verilen yanıtlara bakıldığında yalnızca 1 katılımcının ilk anılarının iç içe geçme/gelişmemiş benlik şemasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Anneyle ilgili anılardan 1, babayla ilgili anılardan 1’inin bu şemayla ilişkili olduğu görülmektedir. Katılımcının anılarına bakıldığında ebeveynin normalden fazla sorumluluk alması, çocuğa taşınması için ya hiç ya da çok az sorumluluk verilmesi gibi konularla ilgili anılar olduğu belirlenmiştir. Aşağıda katılımcıların söz konusu şemayla ilgili anılarından bir kaçına yer verilmiştir.

K-35: Bir hafta boyunca çalıştıktan sonra dersane sınavına girdim. Sınav sonucum telefona geldi. Normaldeki sıralamamdan daha düşük sıralamam vardı. Annem bu duruma benden daha çok üzülmişti. O günün gecesinde hiç uyumayıp kendisini iyi bir anne olmamakla suçladı. Bir gün sonra onu karşıma aldım ve benim başarısızlığımın onun suçu olmadığını açıkladım. O da bundan sonra daha çok başarılı olmam için elinden geleni yapacağını söyledi. Anneme söz verdim ve diğer sınavda 130 kişiden 18. Oldum. Annem bu sefer çok sevindi. Annemin benim için yaptıklarını ödeyemem.

4.2.8. Başarısızlık Şemasıyla İlişkili Anılar

Bu şemaya ilişkin verilen yanıtlara bakıldığında 10 katılımcının ilk anılarının başarısızlık şemasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Anneyle ilgili anılardan 7, babayla ilgili anılardan 4’ünün bu şemayla ilişkili olduğu görülmektedir.

Katılımcıların anılarına bakıldığında çoğunlukla ilk başarısızlıklarda olumsuz ve büyük tepkilerin verilmesi, çocuğun cesaretlendirilmemesi, derslerdeki başarısızlıklara sadece kızarak tepki verilmesi, ders çalışma konusunda çok nasihat verilmesi ve çokça hatırlatma yapılması gibi konularla ilgili anılar olduğu belirlenmiştir. Aşağıda katılımcıların söz konusu şemayla ilgili anılarından bir kaçına yer verilmiştir.

K-6: Annemle ele alınır hiç anım olmadı. Aklıma gelen tek şey annemle babamın ayrılması, annemin bize bakabilmek için kırk takla atması ve benim bunlara rağmen hala anneme layık bir çocuk olamamam, okula adam akıllı devam edememem.

K-16: İstanbul'a giderken okuma konusu açıldı. Annem aralıksız 3,5 saat okumanın öneminden bahsetti. Ben bir şey demedim, sustum. Kendimi çok kötü hissettim.

K-22: Babamla bir gün memleketimiz olan Çubuk'a gitmiştik. Orada kuzenimin düğünü vardı. Düğünden bir hafta önceden oraya gitmiştik. Bir akşam benimle yaşıt olan kuzenim İlayda, salonda ders çalışıyordu. Bense o hafta düğün olacağı için derslerimi yanıma almamıştım. Bunu gören babam beni mutfak balkonunda sıkıştırarak "O neden çalışıyor da sen çalışmıyorsun! O neden derslerinde başarılı da sen başarısızsın." diyerek beni azarlayıp aşağıladı.

4.2.9. Haklılık/Büyüklenmecilik Şemasıyla İlişkili Anılar

Bu şemaya ilişkin verilen yanıtlara bakıldığında 2 katılımcının ilk anılarının haklılık/büyüklenmecilik şemasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Anneyle ilgili anılara rastlanmazken, babayla ilgili 2 anının bu şemayla ilişkili olduğu görülmektedir. Katılımcıların anılarına bakıldığında, çocuğu her şartta savunmak, cinsiyet ayrımı yapmak, çocuğa özgürlüğü fazla vermek gibi konularla ilgili anılar olduğu belirlenmiştir. Aşağıda katılımcıların söz konusu şemayla ilgili anılarından bir kaçına yer verilmiştir.

K-12: Babamı çok severim. Annemle babam ayrılırlar hiç düşünmem babamı seçerim. Babamla da çok anımız yok aslında. Onunla gezmeyi severim. Boş zamanında

bana araba sürmeyi öğretir. Her defasında, her ne olursa olsun, her konuda beni savunur, haklı veya haksız olmam fark etmez. Üstüme çok düşmez dersler konusunda. “Okursan da kendine okumazsan da kendine.” der ve sarılır.

K-26: Dışarıdan geç gelmiştim. Annem çok kızmıştı. Babam “Bir şey olmaz, erkek adam o.” diyerek beni korumuştur. Önceden babamı çok sevmezdim ama bu olaydan sonra hep sevmeye başladım.

4.2.10. Yetersiz Öz-Denetim/Öz-Disiplin Şemasıyla İlişkili Anılar

Bu şemaya ilişkin verilen yanıtlara bakıldığında 6 katılımcının ilk anılarının yetersiz öz-denetim/öz-disiplin şemasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Anneyle ilgili anılardan 3, babayla ilgili anılardan 3’ünün bu şemayla ilişkili olduğu görülmektedir. Katılımcıların anılarına bakıldığında çoğunlukla, çocukla konuşulan konulara sınır getirilmemesi, çocuğun alması gereken sorumluluğu ebeveynin taşıması, düzen-disiplin içine girememe/istekleri erteleyememe gibi konularla ilgili anılar olduğu belirlenmiştir. Aşağıda katılımcıların söz konusu şemayla ilgili anılarından bir kaçına yer verilmiştir.

K-11: Babamla birlikte karı-kız muhabbeti yapıyoruz. Babam kadını dikizliyor, ben de kızını. Babamla bunları yaparken çok eğleniyoruz.

K-20: Askeri lise sınavına girerken annem giriş kâğıdı yerine kayıt kâğıdını getirmişti okula. Sonra internet kafeden giriş kâğıdını çıkartmaya gittiler. Annem geç kaldım diye ağlamıştı. Ben de annem ağladığı için bağırıyordum. Sınavı onun yüzünden çözemedim.

K-30: Odamda ders çalışırken arkadaşşıma mesaj atmak için telefonu elime aldığımda annem geldi. Benim ders çalışmadığımı, sevgilimin olduğunu, onuna konuştuğumu zannetti. Böyle bir şey olmadığını kendisine anlatsam da anlamak istemiyor. Aslında bu dönem derslerim çok düştü. Bunun sebebi de çok sevdiğim birisinin olması. Annem de biliyor, ben bir şeyi kafaya takarsam çok fazla onu düşünürüm ve diğer şeyler umurumda olmaz. Bu duygularımın dengesini hiçbir zaman eşitleyemediğim için kaybettim, kaybetmeye de devam ediyorum.

4.2.11. Boyun Eğicilik Şemasıyla İlişkili Anılar

Bu şemaya ilişkin verilen yanıtlara bakıldığında 6 katılımcının ilk anılarının boyun eğicilik şemasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Anneyle ilgili anılardan 3, babayla ilgili anılardan 3'ünün bu şemayla ilişkili olduğu görülmektedir. Katılımcıların anılarına bakıldığında çoğunlukla, çocuğa söz dinlemediği için fiziksel şiddet uygulanması, başkasını kaybetme korkusu veya sevgisini kazanma çabası, çocuğu sevgiyle tehdit etme, çocuğun anne-babasının sözünü dinlemediği için başına kötü şeylerin geleceğini düşünmesi gibi konularla ilgili anılar olduğu belirlenmiştir. Aşağıda katılımcıların söz konusu şemayla ilgili anılarından bir kaçına yer verilmiştir.

K-10: Bir gün ailecek piknikteydik. Oturduğumuz çardağın yanında ağabeyler vardı. O ağabeyler çok kötü şeyler yapıp küfür ediyorlardı. Annem ve ben bu konuşmaları duyunca, annem çok sinirlenmişti. O ağabeyler annemi dinlememişti. Annem onlar duymadan "Sen büyüyünce onlar gibi olma. Yoksa seni eskisi gibi sevmem." demişti. O günden sonra hiç kötü bir şey yapmadım. Benim için çok iyi bir anı oldu.

K-15: 10 yaşındaydım. Babam, ben ve kardeşim Kızılay'a gittik. Babamla Kızılay'dan bana gitar alacaktık. Dükkâna girince ilk önce kemanlara baktık. Ben beğenmedim. Sonra gitarlara baktık. Ben birini beğendim fakat babam başka bir tane daha gösterdi. Ben babamın gösterdiğini beğenmedim çünkü parmağımı acıttı. Ben istememiştim ama babamın söylediğini aldık.

4.2.12. Fedakârlık Şemasıyla İlişkili Anılar

Bu şemaya ilişkin verilen yanıtlara bakıldığında yalnızca 1 katılımcının ilk anılarının fedakârlık şemasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Söz konusu katılımcının ilk anısı da babasına ait anıdır. Katılımcının anısına bakıldığında başkaları üzülmemesi diye çaba göstermeyle ilgili anı olduğu belirlenmiştir. Aşağıda söz konusu anıya yer verilmiştir.

K-5: Ağabeyimler beni bir kere kıskanmıştı. Annemle babam bana çok güzel bir doğum günü partisi hazırlamıştı. Ağabeyimler beni kıskanınca ben de para

biriktirmeye çalıştım ve tam iki yüz lira biriktirip, Sancak ağabeyime ve Bahadır ağabeyime doğum günü kutladım. Benim canım babam olmasaydı, bu fikirlerin hiçbiri aklımın ucundan geçmezdi.

4.2.13. Onay Arayıcılık/Kabul Arayıcılık Şemasıyla İlişkili Anılar

Bu şemaya ilişkin verilen yanıtlara bakıldığında yalnızca 1 katılımcının ilk anılarının onay arayıcılık/kabul arayıcılık şemasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Katılımcının hem annesiyle hem babasıyla ilgili anısının bu şemayla ilişkili olduğu belirlenmiştir. Katılımcının anılarına bakıldığında çocuğun değerinin dersler, başarı vb. şeylerle ölçülmesi, çocuğu şartlı sevmeye gibi konularla ilgili anılar olduğu belirlenmiştir. Aşağıda katılımcının söz konusu şemayla ilgili anılarından bir tanesine yer verilmiştir.

K-10: Okul zamanıydı. Üçüncü sınavlar başlayacaktı ve ben ders çalışıyordum. Babam takdir alırsam bana istediğim hediye alacaktı. Hem de öğretmenlerime karşı iyi bir insan olacaktım. Bunun için çok çabaladım ve sonunda takdir almayı başardım. Hem heyecanlı hem de mutluydum.

4.2.14. Karamsarlık/Kötümserlik Şemasıyla İlişkili Anılar

Bu şemaya ilişkin verilen yanıtlara bakıldığında sadece 1 katılımcının annesiyle ilgili ilk anısının karamsarlık/kötümserlik şemasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Katılımcının anısına bakıldığında, kaza geçirme/bir felaket yaşamaya gibi konularla ilgili anı olduğu belirlenmiştir. Aşağıda katılımcının söz konusu şemayla ilgili anısına yer verilmiştir.

K-29: Ben küçükken annem, babam, ben, dedem ve halam arabadaydık. Işıklarda bekliyorduk. O sırada yola çıkan kamyon bizi görmedi ve çarptı. Camlar patladı. Yüzüm kan içindeydi. Ben korkudan gözlerimi yumduğum için hiçbir şey göremiyordum. Sadece “Anne!” diye ağlıyordum. Kamyon şoförü beni hastaneye götürdü. Annemle babam da beni kanlar içinde görünce çok korkmuşlar. Ben o zamanlar 5 yaşındaydım ama hala dün gibi hatırlıyorum. Kör olma noktasından döndüm. Ameliyat oldum. Burnum sarılı bir şekilde ameliyattan çıktım. Aradan 11

sene geçmesine rağmen hala gözlerimi kısıtışında o izler belli oluyor. Ne hafızamdan ne de yüzümden o izler silinmeyecek.

4.2.15. Duyguların Bastırılması Şemasıyla İlişkili Anılar

Bu şemaya ilişkin verilen yanıtlara bakıldığında 6 katılımcının ilk anılarının duyguların bastırılması şemasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Anneyle ilgili anılardan 3, babayla ilgili anılardan 3'ünün bu şemayla ilişkili olduğu görülmektedir. Katılımcıların anılarına bakıldığında çoğunlukla, duyguların önemsiz olduğu vurgusu, çocuğun kendisini savunmasına izin verilmemesi, çocuğun üzülmemesi için durumu yok saymak, üstünü kapatmak, kriz anlarında çocuğun duygularını yansıtmamasına izin verilmemesi, ağlama davranışına erkeklik vurgusu yaparak karşı çıkma gibi konularla ilgili anılar olduğu belirlenmiştir. Aşağıda katılımcıların söz konusu şemayla ilgili anılarından bir kaçına yer verilmiştir.

K-17: Annem ve ben misafirliğe gitmiştik. Ben orada oyun oynuyordum ve bir çocuk daha geldi. Birlikte oyun oynarken o çocuk bana vurdu ve ben ağladım. Annem bana “Erkek adam ağlamaz.” dedi. Ben de ağlamadım.

K-28: Babam annemle kavga ettiği zaman ben de babama tepki veriyorum. Haklı olduğum zaman savunduğumda bana “Büyüklerine karşılık verme.” diyor. Babamın bana ve ablama davranış tarzı çok kötü olduğu için bende bir değeri yok.

K-34: Ben 4. Sınıfa giderken babam beni arabayla okula bırakıyordu. Bir gün okula giderken arkamızdan bir araba çarptı ve epey büyük bir kaza yaşandı. Ben ağlamaya başladım. Babam “Ağlama!” diye bağıırıyordu. Ben çok korkmuştum.

4.2.16. Yüksek Standartlar/Aşırı Eleştiricilik Şemasıyla İlişkili Anılar

Bu şemaya ilişkin verilen yanıtlara bakıldığında 2 katılımcının ilk anılarının yüksek standartlar/aşırı eleştiricilik şemasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Anneyle ilgili anılardan 1, babayla ilgili anılardan 1'inin bu şemayla ilişkili olduğu görülmektedir. Katılımcıların anılarına bakıldığında, çocuklara fazlaca ders, başarı vurgusu yapılması, çocuğun başarısına fazla duygusal tepki verme gibi konularla ilgili

anılar olduğu belirlenmiştir. Aşağıda katılımcıların söz konusu şemayla ilgili anılarından birine yer verilmiştir.

K-2: Babamla genellikle ailecek piknik yapmaya gideriz. Mangal yapıp yeriz. Kar yağdığı zaman Kayseri 'ye gidip dağdan kayarız ama derse gelince beni ders diye bezdirir. Genellikle anım hep ders konusunda olur.

4.2.17. Cezalandırıcılık Şemasıyla İlişkili Anılar

Bu şemaya ilişkin verilen yanıtlara bakıldığında 2 katılımcının ilk anılarının cezalandırıcılık şemasıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Anneyle ilgili anılardan 1, babayla ilgili anılardan 1'inin bu şemayla ilişkili olduğu görülmektedir. Katılımcıların anılarına bakıldığında, yapılan hatalarda ilk adım olarak yasak koyma, çocuğa fazla kızma, bağırma gibi konularla ilgili anılar olduğu belirlenmiştir. Aşağıda katılımcıların söz konusu şemayla ilgili anılarına yer verilmiştir.

K-12: Babam bana araba sürmeyi öğretiyordu. Ben acemi olarak az çok sürüyordum. Sonra yanlışlıkla gaza çok basmışım. Arabayı taşa çarptım ve arabanın ön tamponu düştü. Ben çok üzüldüm ve babam bana çok kızdı. Bir daha bana araba sürdürmedi.

K-15: Ben küçüktüm. Annem namaz kılmıştı. Koltukta tespih çekiyordu. Ben annemin yanına gittim. Annemin benimle tam ne konuştuğunu hatırlamıyorum ama sanırım büyüyünce namaz kılmam ve Allah'a inanmamla ilgili bir şeyler söylüyordu. Annem çoğu zaman bana çok ama çok kızar, ben de sinirlenip kendimi ısıtırırım.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde “Kısa Hikâyeler” ve “İlk Anılar” uygulamalarından elde edilen bulgular, kuramsal çerçeve ışığında tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5.1. TERK EDİLME ŞEMASIYLA İLİŞKİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI

Terk edilme şemasıyla ilgili kısa hikâyeden elde edilen bulgulara göre katılımcılar, çoğunlukla annelerinin kendilerini aslında terk etmeyeceğine inandıklarını fakat böyle bir şeye inanmasalar bile annelerinin hikâyedeki gibi bir tepki vermeleri ve bu şekilde düşünmesi karşısında üzüleceklerini belirtmişlerdir. İlk anı uygulamasında terk edilme şemasıyla ilgili olabileceği düşünülen anıların, bir yakının kaybı, boşanma, hastalık, küçükken kaybolma vb. temalı anılar olduğu görülmektedir. Katılımcıların geçmişte benzer yaşantıya veya yaşantının olasılığına maruz kalmış olmaları, terk edilmeye ilgili kaygıyı daha çok hissettiklerini göstermektedir. Bu durumda terk edilme şemasıyla ilgili söylenen sözlerden ziyade davranışın ve yaşantının daha çok önemsendiği söylenebilir. Davranış değişikliğinde ve öğrenmede sözden çok yaşantıların, deneyimlerin ve davranışların önemi pek çok defa vurgulanmıştır (Yavuzer, 2015; MacKenzie, 2014; Özer, 2008). Ayrıca bağlanma kuramında ayrılık anksiyetesinde vurgulanan; uzun süre bakım verenin ilgi göstermemesi, kayıp (ölüm, uzun süren hastalıklar vs.) gibi yaşantılarla bebeğin annenin bakımından yoksun kalması ve neticede kaygılı-kararsız veya kaçınmacı bağlanma biçimi göstermesidir (Bowlby, 1969). Bu bağlamda bağlanma teorisiyle terk edilme şemasının örtüştüğü söylenebilir. Çünkü terk edilme şemasında da benzer yaşantılar sonucunda benzer kaygı durumu görülebilmektedir (Young, 2013).

5.2. GÜVENSİZLİK/KÖTÜYE KULLANILMA ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI

Bu şemayla ilgili hikâyedeki anne tepkisini, katılımcılar haklı bir tepki olarak ve bu tepkiyi kendilerini sevme ve değer verme olarak değerlendirmiş, gerçek anne

tepkilerinin de bu tepkiyle örtüşebileceğini belirtmişlerdir. Katılımcılar, belki annelerinin bu ve benzeri tepkilerinin yıllar içinde tekrarlanması, belki de kendi yaşantıları sonucu insanların güvenilirmez, herkesin kendisini kandırabileceği, kullanabileceği, istismar edebileceği şüphesini oluşturmaktadır. Bu da çocuğun dünyasında, dünyanın güvenilirmez bir yer olduğu algısını oluşturabilmektedir. Araştırmaya katılan katılımcıların yarıya yakını bu ve benzer şekilde tepki verse de diğer yarısı genelleme yapmayarak, tüm insanların değil, bazı insanların güvenilirmez olabileceğini söylemişlerdir. Hatta bir katılımcının “*Annemin insanları genellemesi beni üzerdi.*” ifadesi katılımcıların yarısının, bir otomatik düşünce biçimi olan aşırı genelleme düşünce biçimine henüz sahip olmadığını da gösterebilir. Ayrıca dünyayı ve tüm insanları güvenilirmez bulmayan insanların temel güven duygularının diğerlerine göre daha sağlıklı olduğu, insanlara karşı daha pozitif ve gerçekçi bir düşünme biçimi geliştirdikleri söylenebilir. Bağlanmanın temelinde temel güven duygusu yer aldığından (Bowlby, 1969), bu durum da bizlere bağlanma kuramını ve güvenli bağlanmayı hatırlatmaktadır. Bu insanların anneleriyle güvenli bağlanma geliştirdikleri, temel güven duygusuna sahip oldukları düşünülebilir.

İlk anı uygulamasında güvensizlik/kötüye kullanılma şemasıyla ilişkili olduğu düşünülen anıların, fiziksel şiddet, yalan söylemek, gerçekleri saklamak vb. konulu anılar olduğu görülmektedir. Bu anılarda çocuk, haksızlığa uğramakta veya babasından/annesinden haksız yere veya sebebini bilmeksizin fiziksel istismara uğramakta, kandırılmaktadır. Bu anılarda yer alan ve güven duygusunu sarsabilecek olan durum; çocuk her an tehlike altındadır çünkü zarar, çocuğa en yakınlarından gelmektedir. Bu durumun, çocuğun temel güven duygusunu sarsabileceği ve kimseye güven olmayacağı inancına yol açabileceği söylenebilir. Bu konuyla ilgili Kartal ve Bilgin (2009), psikolojik saldırganlık ile sık karşılaşan kişinin kendine güveninin azaldığını, aşağılık duyguları geliştirdiğini, heyecanını yitirdiğini, kaygı ve duygusal acıların meydana geldiğini; kişide depresyon, çaresizlik duyguları, yalnızlık mutsuzluk, güvensizlik, uzaklaşma, kaçma isteği oluştuğunu belirtmektedirler. Ayrıca çocuğa uygulanan fiziksel şiddet, çocuğun psiko-sosyal gelişimini, benlik saygısını olumsuz yönde etkilemekte ve çocuğun şiddeti kanıksamasına, duygusal anlamda hasara uğramasına yol açabilmektedir (Kulaksızoğlu, 1998). Çocuğa yönelik

psikolojik şiddetin (sözel ve duygusal şiddet) de (yalan söylemek, gerçekleri saklamak) fiziksel şiddetteki gibi çocuğun kendine ve diğerlerine karşı güven duygusunu zedelemekte ve zaman içerisinde şiddet karşılıklı davranışa dönüşebilmektedir (Aktaran: Follingstad, 2007; Macnab, 2004)

5.3. DUYGUSAL YOKSUNLUK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI

Duygusal yoksunluk şemasında üç tür yoksunluktan bahsedilir: bakım, empati ve koruma yoksunluğu (Young vd., 2013). Bakım yoksunluğu, dikkat, sıcaklık, arkadaşlık yoksunluğu olsa da bu kategorinin içine çocuğun temizlik ve bakım gibi ihtiyaçlarının giderilmesi de yerleştirilebilir. Bu şemayla ilgili kısa hikâyede yer alan anne tepkisi, bakım yoksunluğuyla ilgilidir. Katılımcıların anne tepkisini değerlendirmelerine bakıldığında, katılımcıların yarısı annelerinin haklı olduğunu düşündüklerini, kendilerinin annelerine haksızlık ettiklerini, bu durum karşısında üzüldüklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı ise annesine sitem ettiği için suçluluk duygusu hissettiği görülmektedir. Gerçekte anne ve babaların örnek olay karşısında verdikleri tepkilere bakıldığında; çoğunlukla anne, ihtiyaçları karşılayan, baba ise ihtiyaçları karşılasa da çoğunlukla sorumluluğu anneye atan, çocuğu başından savan, ilgilenmeyen veya çocuğu suçlayıcı davranan tepkiler vermektedir. Bu durumda babaların farklı sorumluluklar aldığı, çocuğun kıyafetlerini yıkama sorumluluğunu anneye bıraktığı için katılımcıların ifadelerinin bu yönde olduğu söylenebilir. Ayrıca annelerin babalara göre çocuğun ihtiyaçlarına daha duyarlı, daha çok bakım veren, ilgi gösteren olduğu da söylenebilir.

İlk anı uygulamasına bakıldığında ise anıların duygusal anlamda uzak durma, duyguların anlaşılabilmesi, yeterli bakım ve ilginin gösterilmemesi, olumsuz iletişim yollarının kullanılması vb. konulu anılar olduğu görülmektedir. Katılımcıların anılarında en çok rastlanan yoksunluğun empati yoksunluğu olduğu, anne ve babaların olumlu ve doğru iletişim yollarını kullanmadıkları, çocuklarının olay veya durum karşısında hissettikleri veya hissedebilecekleri duyguları anlayamadıkları veya duyguları dikkate almadan davrandıkları görülmektedir. Örneğin bir katılımcının “*Ben kaybolmuştum. Bir yakınımız beni buldu ve eve götürdü. Annem beni görünce*

dövmüştü.”ifadesi, kaybolduğu için muhtemelen korkan bir çocuğun duygusal ihtiyacının giderilmemesi, anlaşılmaması ve hatta kaybolduğu için fiziksel istismara uğraması, şiddetli bir duygusal yoksunluğun/empati yoksunluğunun mevcudiyetini göstermektedir. Ayrıca kısa hikayeler uygulamasından farklı olarak, duygusal yoksunlukla ilgili anneyle geçen anıların babayla geçen anılardan daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durumda katılımcıların anılarına göre çocukların, anneleriyle babalarına göre biraz daha fazla duygusal yoksunluk yaşadığı söylenebilir.

Duygusal yoksunluk şemasıyla ilgili, bu araştırmada elde edilen bulgular olan; çocuğun duygusal anlamda anlaşılmaması, çocukla yaşanan duygusal uzaklık, çocukla kurulan olumsuz iletişimin, çocuğa yeterli ilgi ve bakımın gösterilmemesi, çocukların pasif kişilik özelliklerine sahip olması, kendine güven eksikliği ve antisosyal davranışlar gösterme, normal zihinsel kapasiteye sahip olmalarına rağmen öğrenme güçlüğü ve dikkat dağınıklığı gibi sorunlar; özellikle okul öncesi dönemde parmak emme, ısırma, idrar ve dışkı kaçırma, yeme bozuklukları, aşırı pasiflik, aşırı içe kapanma, her şeye boyun eğme, mantıksız isteklerde bulunma, uyku bozuklukları, kaygı, fobiler, obsesyonlar, nevrotik reaksiyonlar görülebilmektedir (Arıkan, 1988; Özdemir, 1989; Segal ve Iverson, 1990; Kars, 1996; Horton ve Cruise, 2001). Duygusal ihmalde ise yeterli duygusal destek sağlamamak, ilgi ve sevgi göstermemek ve çocuğun şiddetle karşı karşıya kalmasına izin vermek yer alır ve benzer etkiler duygusal ihmalde de görülebilmektedir (Aktaran: Şakır-Selimbaoğlu, 2011).

5.4. KUSURLULUK/UTANÇ ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI

Kusurluluk/utanç şemasıyla ilgili kısa hikâye uygulamasında katılımcıların örnek ebeveyn tepkisine karşı üzüntü, öfke, utanç duygularını hissedecekleri, ebeveyn tarafından anlaşılmadığı ve kendisini tanımadığı, ebeveynin fikrini değiştirmek için çok çalışması gerektiği düşüncelerine sahip olacakları görülmektedir. Katılımcıların ifadelerine bakıldığında ise örnek ebeveyn tepkisine karşı çıkma, isyan etme, değişim için çaba gösterme, umutsuzluk gibi tepkiler verdikleri görülmektedir. Gerçekte anne babaların verecekleri tepkiler ise; eksik bilgiyi ebeveynin tamamlaması, eksik bilgiyi çocuğun tamamlamasını isteme, kızma, eleştirme, yargılama şeklinde tepkilerdir.

Katılımcıların şemayla ilgili ilk anılarına bakıldığında anıların, ebeveynin çocuğu aşığılması, beğenmemesi, başkalarıyla kıyaslaması, çocuğun suçluluk duygusuna engel olmaması konulu anılar olduğu görölmektedir. Katılımcıların kusurluluk şemasıyla ilgili anneleriyle anılarının babalarıyla olan anılarından daha fazla olduğu görölmektedir.

Anne-babaların çocuğa eksik bilgi veya hata karşısında kızıp eleştirmeleri veya başkalarıyla kıyaslamaları, aşığılmaları; ya çocuğun kendisini kusurlu, yanlış, problemli olarak algılamasına sebep olabileceği ya da çocuğun ebeveyne karşı isyan, öfke duygularına kapılıp karşı çıkabileceği ve ebeveyn-çocuk arasında çatışmaya yol açacağı söylenebilir (Alşan, 2015). Thomas Gordon (2015) çocuklarla bu şekilde iletişime geçmenin çocuklara, diğeri iletişim hatalarından daha çok kendilerini yetersiz küçölmüş, aptal, değersiz ve kötü hissettirdiklerini, çocuğun benlik kavramının ebeveynin değeriendirmeleriyle şekillendiğı için, ebeveyn çocuğu yargılarken çocuğun da kendisini yargıladığıını belirtmektedir. Bu durum otomatik düşünce biçimlerinden *kişiselleştirme* düşünce biçimini çağırıştırabilir. Kişiselleştirme düşünce biçiminde aynı kusurluluk şemasında olduğu gibi kişi, olumsuz bir olay olduğunda, bunun kendileriyle, kendi kusurlarıyla ilgili olduğunu düşünmektedir (Türkçapar vd., 2011). Aynı zamanda ebeveynin değeriendirmelerini benliğinin değeriendirmesi olarak kabul eden çocuk, olumsuzlukların sebebinin kendi kişiliğinden, benliğinden kaynaklandığını düşünebilir. Yani durumu kişiselleştirebilir.

5.5. SOSYAL İZOLASYON/YABANCILAŞMA ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI

Bu şemayla ilgili kısa hikâyede verilen ebeveyn tepkisiyle ilgili katılımcılar, örnek olay karşısında babalarının kibirli olduğunu düşündüklerini, üzüntü ve öfke duygusu hissettiklerini belirtmişlerdir. Gerçek anne-baba tepkilerine bakıldığında ise katılımcıların ebeveynlerinin sosyal izolasyon şemasına uyabilecek bir tepki vermedikleri görölmektedir. İlk anı uygulamasında da sosyal izolasyon şemasıyla ilgili hiçbir anıya rastlanmamıştır. Bu durum, katılımcı grubun ve ebeveynlerinin hiçbirinin sosyal izolasyon/yabancılaşma şemasına uygun davranmadıkları ve çocuklarına bu şekilde tepki vermedikleri şeklinde açıklanabilir. Araştırmada bu şemaya

rastlanmamasının bir diğerk sebebi olarak da katılımcı grubun spesifik/azınlık gruptan seçilmemiş olması söylenebilir. Belli gruplarla veya azınlık gruplarıyla bu şema üzerinde çalışılrsa, farklı sonuçlar elde edinilebileceğı düşünölmektedir.

5.6. BAĞIMLILIK/YETERSİZLİK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI

Bağımlılık/yetersizlik şemasıyla ilgili kısa hikâye uygulamasından elde edilen bulgulara bakıldığında, katılımcıların örnek ebeveyn tepkisi karşısında üzüntü, küçömsenme, utanma gibi duygulara kapılabilecekleri, beceriksiz olduğunu düşünme ve ebeveynin fikrini değıştirmek için çaba göstermek gerektiğı düşöncesine sahip oldukları görölmektedir. Katılımcılar, gerçekte anne-babalarının olası tepkilerinin; durumu değıştirmek için ebeveynlerinin elinden geleni yapacağını söylemesi ve kızıp çocuğı suçlama olarak değerdendirilmişlerdir. İlk anı uygulamasına bakıldığında ise şemayla ilgili sadece iki anıya rastlanmakta, söz konusu anıların da çocuğun pek çok alanına müdahale edilmesi ve çocuğun bir ebeveynine karşı duygusal anlamda uzak olması ve diğerk ebeveynin ona karşı çocuğı koruması konulu anılar olduğu görölmektedir. Bütün bu bulgular, ebeveynlerin çocuğun alması gereken sorumluluğı bir türlü çocuğı bırakmamasının, çocuklarına sürekli olarak müdahalede bulunmalarının, kendileri olmadan çocukların sorumluluklarını yerine getireceklerine inanmadıklarının, bir ebeveyninden korumak adına çocuğun kendisine daha yakın olmasının, çocuğun bağımlı hale gelmesine ve yaşamda kendi ayakları üzerinde duran, sorunlarla baş edebilen bireyler olmalarının önünde engel teşkil etmesine sebep olacağı düşünölmektedir. Sorumluluk duygusunun çocuklara kazandırılmasının şansa bırakılmaması, bunun eğitiminin evde ve okulda verilmesinin çok önemli olduğu, çünkü biryaşam becerisi olarak sorumluluğun, çocukların yaşam boyu başarılı olmalarında ve öz disiplin kazanmalarında etken olduğu; sorumluluk sahibi bireylerin daha yardımsever, hoşgörölü ve paylaşımcı oldukları belirtilmektedir (Aktaran: Taşdemir ve Dağıstan, 2014; Fukuyama, 1998; Sürücü, 2007; Kesici, 2008).

5.7. ZARAR GÖRME VEYA HASTALANMAYA KARŞI DAYANIKSIZLIK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI

Bu şemayla ilgili kısa hikâyede yer alan ebeveyn tepkisi karşısında katılımcılar, en çok ebeveyne hak verme, ebeveyn tarafından önemsendiklerini düşünme, daha sonra ise ebeveynin tepkisini fazla müdahale ve kendisini çocuk yerine koyma düşünceleri, kızma ve üzülmeye duygularıyla tepki göstermektedir. Gerçek anne-baba tepkisini de hikâyeye paralel tepki verdikleri, tedbirli olmanın önemli olduğunu vurguladıkları görülmektedir. İlk anı uygulamasında katılımcıların, ebeveynin kötü bir şey olacak kaygısı, bir yakınının veya katılımcının kendisinin kaza geçirmesi ve ufak yaralanmalar konulu anılarının bu şemayla ilgili olduğu düşünülmektedir. Bulgulara göre annelerin babalara göre daha korumacı oldukları ve katılımcılar tarafından bu korumacılığın olumlu olarak değerlendirildiği görülmektedir. Alisinanoğlu (1995)'nin araştırmasında demokratik ebeveyn tutumu puanıyla koruyucu ebeveyn ego durumu puanı arasında pozitif bir ilişkinin olması, Soygüt ve diğerlerinin (2008) ebeveynlik biçimlerinin değerlendirilmesine dair araştırmalarında aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik biçiminin işlevsel bir ebeveynlik tarzı olarak algılandığını belirtmeleri, mevcut bulguları destekler niteliktedir. Yalnız kaygı bulaşıcı bir duygu olduğundan çocuğun çevresindeki kaygılı insanların (anne-baba veya öğretmeni gibi otorite figürlerinin) varlığı ve bunların çocuk tarafından algılanması veya özdeşim kurulmasıyla gelişebilmektedir (Alisinanoğlu ve Ulutaş, Caps vd., 1996; Aslan vd., 1998).

5.8. İÇ İÇE GEÇME/GELİŞMEMİŞ BENLİK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI

Bu şema alanıyla ilgili kısa hikâyedeki ebeveyn tepkisine katılımcıların değerlendirmeleri; -katılımcıların yarıdan fazlası- ebeveynlerine hak verme ve olan biten her şey ya da pek çok şeyi onlarla paylaşmaları gerektiği, -az bir kısmı- ise ebeveynlerinin yanlış düşündüğü ve her şeyi özellikle de söz verildiyse başkalarına söylememeleri gerektiği şeklindedir. Katılımcı ifadelerine göre gerçekte de ebeveynlerin büyük bir kısmı, çocuklarının benzer bir durumu, kendileriyle veya öğretmeniyle paylaşmaları gerektiğini düşünmektedirler. Bu durum verilen sözlerin

tutulmasından ziyade otorite kabul edilen kişilerin bilgi sahibi olmasına ve kontrolü ellerinde tutmalarına daha çok önem verdiklerini gösterebilir. İlk anılar uygulamasında iç içe geçme/gelişmemiş benlikle ilgili olabilecek anılara çok fazla rastlanmamış, bir katılımcının hem annesiyle hem de babasıyla anılarının bu şema alanıyla ilgili olabileceği görülmüştür. Katılımcının anılarının; ebeveynin normalden fazla sorumluluk alması ve çocuğa taşınması için ya hiç sorumluluk verilmemesi ya da çok az sorumluluk verilmesi konulu anılar olduğu görülmektedir. Sorumluluk duygusu çocuğun gelişiminin pek çok alanında çok önemli bir yer teşkil etmektedir Sorumluluk duygusunun kazanılması en başta benlik saygısını artırmaktadır. Kendi kararlarını alabilen, yaşına uygun öz-bakım becerilerini yerine getirebilen, hareketlerine katı sınırlar getirilmeyen, kişiliğine saygı gösterildiğini gören ve özgürce kendisini ifade edebilen çocuk, kendisini değerli ve önemli hissetmektedir (Yavuzer, 2015; Kesici, 2007b). Özerk, bağımsız benlik geliştirebilmiş ergen ve yetişkinlerin uyum, iyilik durumları, bağlanma biçimleri, özsaygı gelişimi, akademik yeterlik gibi çok farklı değişkenlerle incelenmiş ve sağlıklı bağımsız benlik gelişimin oldukça önemli olduğu sonucuna varılmıştır (Allen vd., 1994; Allen vd., 1996; Lamborn ve Steinberg, 1993).

5.9. BAŞARISIZLIK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI

Başarısızlık şemasıyla ilgili hikâyedeki ebeveyn tepkisi karşısında katılımcıların yarıdan fazlasının üzüldüğü, kendilerini başarısız hissettiği, ebeveynlerine karşı mahcup hissettikleri ve hatalarını telafi etmek zorunda hissettikleri görülmektedir. Gerçekte de katılımcılar, ebeveynlerinin benzer tepkileri vereceklerine, kızma, hakaret etme ve aşağılama davranışlarında bulunacaklarına, ardından çok çalışmaya vurgu ve cesaretlendirme tepkilerini vereceklerine inanmaktadır. İlk anı uygulamasında da –hikâyedeki tepkilere benzer olarak- katılımcıların anılarının, ilk başarısızlıkta olumsuz ve büyük tepkiler verme, derslerdeki başarısızlıklara sadece kızarak tepki verme, ders çalışma konusunda çokça nasihat verme ve hatırlatma yapma konulu anılar yer almaktadır.

Ebeveynin çocuğa fazla başarı vurgusu ve başarılı olması için çocuğun ihtiyaçlarını görmezden gelmesi, çocukla ebeveyni arasında iletişim problemlerine yol

açmaktadır (Kesici, 2007c). Ebeveynin çocuğa sürekli başarılı olması gerektiğini söylemesi, çocuğu başarısızlığı karşısında aşağılaması, çocuğa kızması ve belki hakaret etmesi, çocuğun kendisine yönelik başarılı olduğu ölçüde değerli olduğu inancını geliştirmesine neden olacağı düşünülmektedir. Değer görmek için başarının peşinden koşan birey, ömrünü bu uğurda geçirmektedir veya tam tersi olarak umutsuzluğa kapılarak yaşamda kendisini aşmak için çaba harcamaktan kaçınmaktadır. Başarısızlık şemasına sahip birey kendisini aşma çabasında olursa, bu hiçbir zaman bitmeyecektir çünkü hiçbir zaman elde ettiği başarı ona yeterli gelmeyecek, her zaman daha fazla başarı isteyecektir. Bu bireyler, elde ettikleri başarıları görmezler ve daima başarısızlığa odaklanırlar. Bu da *küçültme/küçümseme* otomatik düşünce biçimini çağrıştırmaktadır. Bu düşünce biçiminde de birey başarılarını küçültmekte, başarısızlıklarını büyültmektedir (Türkçapar vd., 2011).

5.10. HAKLILIK/BÜYÜKLENMECİLİK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI

Haklılık/büyükleme şemasıyla ilgili hikâyedeki ebeveyn tepkisini katılımcılar olumlu olarak değerlendirmektedir. Katılımcılar, ebeveyn tepkisi karşısında en çok mutlu olacaklarını ve ebeveynlerinin haklı olduğunu belirtmekte, ikinci olarak ise ebeveynlerinin haksız olduğunu ve yanlış düşündüğünü dile getirmektedirler. Gerçekte anne-baba tepkilerine bakıldığında ise iletişim ve empatik düşünmenin önemini vurgulayan ebeveynler çoğunlukta olsa da –aralarında çok fark olmaksızın- hikâyedeki tepkiye benzer tepki verdiklerini ve diğerlerini umursamamaları gerektiği vurgusu yer almaktadır. Bu tepkilerin, başkalarını umursamama, diğerlerini ikinci plana atma ve kendine önceliği verme gibi düşünce ve davranışlara yol açabileceği; bu durumun, bireyin her zaman kendisini haklı görmesine ve sosyal ilişkilerinin bozulmasına sebep olabileceği düşünülmektedir. İlk anı uygulamasındaki anılara bakıldığında ise; çocuğun her şartta savunulduğu, cinsiyet ayrımı yapıldığı (erkekliğin vurgulandığı), çocuğa fazla özgürlük verildiği anıların yer aldığı görülmektedir. Kendilerine bu anılardaki biçimde davranan anne-babaların çocukları tarafından daha çok sevildiği, çocukların bu ebeveynlerinin yanında durdukları ve çocukların anne-babalarının bu tavırlarından çok mutlu oldukları

görülmektedir. Çocuğun anne-babasının bu tür yaklaşımlarından mutlu olmasının oldukça doğal olduğu çünkü kendisini her ne yaparsa yapsın kabul eden, hatalarını kendisi adına düzelter ve telafi eden ve herhangi bir şey yapmak zorunda kalmadan istediği şekilde davranmasına izin veren bir ebeveyn olmasının, çocuğun hayatını fazlasıyla kolaylaştırdığı –en azından belli bir yaşa kadar- düşünülmektedir. Yalnız bu tutum (izin verici/şımartan ebeveyn tutumuyla oldukça benzer) okul yaşamıyla birlikte kısmen çocuğun hayatını zorlaştırmakta, çocuğun yaşı büyüdükçe farklı sorunlara (arkadaşlık problemleri, sosyal ilişkilerinde problemler) ve yetişkinliğinde ya kendisinin ya da yaşamındakilerin hayatında pek çok problemlere (iş yaşamında veya evlilikte problemler) sebep olmaktadır (Young ve Klosko, 2014; Adler, 2000; Nas, 2006).

5.11. YETERSİZ ÖZ DENETİM/ÖZ DİSİPLİN ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI

Bu şemayla ilgili kısa hikayede verilen ebeveyn tepkisine katılımcılar çok sevineceklerini, ebeveynlerinin çok iyi bir ebeveyn olduğunu ve kendilerini değerli hissedeceklerini belirtmişlerdir. Gerçekte anne-babaların tepkisi ise oldukça ters durumdadır. Katılımcı ifadelerine göre anne-babalar çocuklarına telefon için yaşlarının küçük olduğunu ve alamayacaklarını, ikinci sırada ise ödül olarak (karnede takdir olursa) telefon alabileceklerini söyleyeceklerini belirtmişlerdir. Katılımcı ifadelerine göre bazı anneler –ekonomik özgürlükleri olmadığından- kararı babanın alması gerektiği tepkisini vereceklerdir. İlk anı uygulamasında katılımcıların söz konusu şemayla ilgili olabileceği düşünülen anılara bakıldığında, çocukla konuşulan konulara sınır getirilmemesi, çocuğun alması gereken sorumluluğu ebeveynin taşıması, düzen-disiplin içine girememe/istekleri erteleyememe gibi konulardan oluşan anılar olduğu belirlenmiştir.

İç içe geçme/gelişmemiş benlik şeması ve bağımlılık/yetersizlik şemalarında sorumluluk duygusunun ve çocuğa kazandırılmasından önemine değinilmiştir. Bu şemada vurgulanan sorumluluk duygusunu kazandırmak için çocuğun sınırlarını belirlemenin önemli olduğudur. Çünkü çocuklar yaşadıkları dünyanın kurallarını anlamak istemekte ve buna ihtiyaç duymaktadırlar. Kendilerinden ne beklendiği, diğer

insanların gözündeki yerleri, ne kadar ileri gidebileceklerini, ileri gittiklerinde neler olabileceğini, bilmek istemektedirler. Sınırlar büyüme ve öğrenme sürecinde çocuklara yardımcı olmaktadır. Ancak sınırların olmadığı veya sınırların net ve anlaşılır olmadığı ailelerde büyüyen çocuklar, sosyal hayatta ve yaşamın pek çok alanında sıkıntı çekmektedirler (MacKenzie, 2014).

5.12. BOYUN EĞİCİLİK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI

Boyun eğicilik şemasıyla ilgili kısa hikayede ebeveyn tepkisini katılımcılar, anneye güven duyarak haklı olduğunu düşünerek, boyun eğerek ve üzüntü duyacakları şeklinde değerlendirmektedir. Gerçekte ebeveyn tepkilerine bakıldığında, ebeveynlerin çok büyük bir kısmının çocuklarının seçimlerine karışmadıkları, sadece kendi fikirlerini söyleyerek seçimi onlara bıraktıkları, çok az bir kısmının kendi seçimlerini çocuklarına dayattıkları görülmektedir. Çocuklara örnek olay karşısında verilen seçim hakkının, çocuğun hayatında önemli konularda (örneğin üniversite/bölüm seçimi, meslek seçimi gibi) tanınıp tanınmayacağı, ayrıca merak edilen ve araştırılması gerekli görülen bir husustur.

İlk anı uygulamasına bakıldığında ise katılımcıların anılarının, ebeveynin sözünü dinlemediği için çocuğa fiziksel şiddet uygulandığı, kaybetme korkusu/sevgiyi kazanma çabası, çocuğun sevgiyle tehdit edildiği, anne-baba sözünü dinlemediği için başına kötü şeyler geleceğine olan inancın yer aldığı anılar olduğu görülmektedir. Çocuk, ebeveyni kaybetme korkusuyla, onun sevgisini kaybetme korkusuyla, muhtemel bir şiddetten kaçınmasıyla ebeveynine boyun eğdiği, onun isteklerini yerine getirdiği görülmektedir (Milton, 2004; Kars, 1996; Segal ve Iverson, 1990). Çocukların koşullu sevildiği-kabul edildiği aile ortamlarında, ebeveynlerin çocuklarına bu şekilde davrandığı ve çocukların boyun eğmek zorunda kaldığı söylenebilir. Ayrıca küçükken çocuklara öğütlenen “Anne-babanın sözünü dinlemezsen başına kötü şeyler gelir.”temalı nasihatlerin ve hikâyelerin, boyun eğicilik şemasına neden olduğu söylenebilir.

5.13. FEDAKÂRLIK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI

Fedakârlık şemasıyla ilgili kısa hikâyedeki ebeveyn tepkisini katılımcılar ağırlıklı olarak duygusal anlamda değerlendirmişler, ebeveynlerinin bu tepkileri karşısında çoğunlukla mutlu olacaklarını, gururlanacaklarını, daha sonra ise üzülüp kırılacaklarını belirtmişlerdir. Düşünsel anlamda ise annelerinin kardeşini istemediği ve işleri bahane ettiği düşüncesiyle olayı değerlendirmişlerdir. Gerçekte de anne-babalar katılımcı ifadelerine göre, çocuklarının böylesi fedakârlıklarını takdirle karşılayacaklar ve onlardan fazla sorumluluk bekleyeceklerdir. Üçüncü sırada, anne-babalar çocuklarından ağabeylik/ablalık sorumluluğu beklemektedir. İlk anı uygulamasında ise fedakârlık şemasıyla ilgili yalnızca bir anıya rastlanmış ve onun da başkaları üzülmesin diye çabalamak ve fedakârlık etmek konulu bir anı olduğu görülmüştür. Hikâyelere bakıldığında çocuklardan fedakârlık etmeleri beklendiği, anılara bakıldığında ise –yalnızca bir anı olmasından dolayı- çocuklardan çok fazla fedakârlık beklenmediği yorumu yapılabilir. Ya da katılımcıların sayısının artırılması ve bu sayede fedakârlıkla ilgili daha başka anıların elde edilmesi sağlanabilir.

Ebeveynlerin fedakârlık istekleri, hikâyedeki tepkilere bakılırsa çocukları mutlu etmektedir. Fedakârlık ederek çocuklar annelerinin ve babalarının takdirlerini topladıklarını, onlara layık olduklarını, işe yaradıklarını ve belki de bu sayede kendilerini önemli hissettiklerini düşünüyor olabilirler. Yalnız, çocuktan fazla fedakârlık beklemek, onun yaşına uygun davranışlar geliştirememesine, bazen de anne-babanın taleplerini karşılayamama kaygısını yaşamasına sebep olabilir (Yavuzer, 2014). Çocuktan fazla fedakarlık beklemekten veya çocuğun mizaç özelliklerinden sebeple fedakarlık şeması oluşumunun neticesinde birey, sürekli olarak kendini diğerleri için feda etmekte, karşılık beklemiyor gibi gözükse de karşılığını alamadığı zaman fedakarlık nesnesine karşı öfke duymakta, çoğunlukla duygusal yoksunluk yaşamakta ve kendilerine zarar verebilmektedir (Young vd., 2013).

5.14. ONAY ARAYICILIK/KABUL ARAYICILIK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI

Bu şema alanıyla ilgili kısa hikâyede yer alan ebeveyn tepkisine katılımcıların tepkisi frekans sırasına göre, üzülmek-kırlım, ebeveyne hak verme, ebeveyne rağmen davranışta bulunmanın verdiği suçluluk duygusu şeklinde sıralanmaktadır. Gerçekte anne-baba tepkileri ise, kızma, davranışın yanlış olduğunu anlatma ve hatanın telafi edilmesini isteme şeklindedir. İlk anı uygulamasında katılımcıların anılarına bakıldığında, çocuğun değerinin başarıyla ölçülmesi ve çocuğu şartlı sevmek konulu anılar olduğu görülmektedir. Hikâyede ebeveyn tepkisine katılımcıların ebeveyne hak verme ve ebeveyne rağmen bir şey yapmanın verdiği suçluluk duygusunu yoğun yaşamaları durumunda, onay arayıcılık/kabul arayıcılık şemasının kişide meydana gelebileceği söylenebilir. Çocuğun yaptığı hatada ilk tepkinin kızıp bağırma olması, çocukta duygusal hasara ve çocuğun anlaşılma duygusuna kapılmasına neden olabilir. Çocuğun değerinin belli şartlara bağlı olması, kendisinin belli şartları yerine getirirse kabul, sevgi ve değer göreceği inancını geliştirmesine ve bu da diğerlerinin fikirlerine, değerlendirmelerine aşırı duyarlı olmasına yol açabilmektedir. Başkalarından sürekli onay almayan kişi, ani çöküş yaşamakta, hemen olumsuz benlik imajı geliştirebilmektedir (Burns, 2015).

5.15. KARAMSARLIK/KÖTÜMSERLİK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI

Kısa hikâyeye uygulamasındaki ebeveyn tepkisine katılımcılar, üzülmek, kötü günlerin yakında geleceğini düşünmek, kendini bir şey yapmak zorunda hissetmek şeklinde tepki vermişlerdir. Gerçekte anne ve babaların verecekleri ilk üç tepki; umutsuzca konuşma ve davranma, temkinli olmak gerektiği vurgusu, elinden geleni yapma ve umutlu konuşma şeklinde sıralanmaktadır. Annelerin en çok umutsuzca konuşup davrandığı, babaların da en çok elinden geleni yaptıklarını ve umutlu konuştukları görülmektedir. Bu durumda annelerin babalardan daha çok endişeli ve karamsar olduğu yorumu yapılabilir. İlk anı uygulamasından bu şemayla ilgili bir anı tespit edilmiş, bu anının da kaza geçirme/bir felaket yaşamaya temalı bir anı olduğu görülmüştür. Kişi, bu tür olumsuz deneyimden sonra, kötü şeylerin hep kişiyi

bulacağıyla ilgili korku/kaygı geliştirebilir. Bu şekilde düşünce ve inanca, gerek deneyimlerimizden gerekse yakın çevremizin söylemlerinden edinmemizin, dünyanın tehlikeli ve kötü bir yer olduğu inancını doğurabilir, bu durum da kişiyi umutsuzluğa sürükleyebilir (Aktaran: Dilbaz ve Seber, 1993; Beck, 1979).

5.16. DUYGULARIN BASTIRILMASI ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI

Kısa hikâye uygulamasından elde edilen bulgulara göre katılımcılar ebeveyn tepkisi karşısında, en çok ebeveynlerine hak vermekte, daha sonra anlaşılmaşlık hissi yaşamaktalar. Gerçekte annelerin tepkisi ise; arkadaş seçiminin önemi ve başka arkadaş bulma fikrini verme, duygusal destek verme, iletişim kurarak sorunları halletmeye çalışma şeklindedir. Babaların en çok verdiği tepkiler ise; duyguları hafife alma, duygusal destek verme, iletişim kurarak sorunları halletmeye çalışma şeklindedir. İlk anı uygulamasında anılara bakıldığında, duyguların önemsiz olduğu vurgusu, çocuğun kendisini ifade etmesine izin verilmemesi, ağlama davranışına erkeklik vurgusu konuları yer almaktadır.

Hikâyelerdeki tepkilere bakıldığında babaların verdiği en çok tepkiden dolayı babaların, duyguların bastırılması şemasına daha çok sahip oldukları, bu durumun sebebinin de ilk anı uygulamasındaki ağlama davranışına erkeklik vurgusuyla ilgili olabileceği düşünülmektedir. “Erkekler ağlamaz.”, “Erkek dediğin ulu orta duygularından bahsetmez.” ifadeleri Türk toplumunda oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır. Kendini ve duygularını ifade etmeyle ilgili yapılan araştırmalarda, duyguların ifade edilmesinin akıl ve beden sağlığının önemli bir yönü olarak görülürken, duyguları anlama ve duyguları ifade etmekte güçlük, pek çok kez psikopatoloji ile ilişkili olabilmektedir. Duyguları ifade etmede yaşanan kararsızlığın olumsuz duygu, obsesif-kompulsif eğilim, depresyon, paranoid düşünceler ve kaygı ile ilişkili olduğu, duyguları bastırmanın ise insanların duygulandıkları konuyla ilgili sürekli düşünmelerine yol açarak, olumsuz duyguların ve depresyon belirtilerinin uzun süreli yaşanması riskini arttırdığı belirlenmiştir (Aktaran: Kuzucu, 2011). Buna karşın duyguları ifade etmenin öznel ve psikolojik iyi oluşa katkısını gösteren araştırmaların yanısıra (King ve Emmons, 1990; Flannery, 1993), travmatik yaşantıları azaltmadaki

etkisiyle ilgili araştırmalar da bulunmaktadır (Bolton vd., 2003; Hemenover, 2003; Mendolia ve Kleck, 1993). Araştırma sonuçları sıkıntı veren duygu ve düşünceleri ifade etmenin, bilişsel yeniden yapılanma ve duyarlılığı azaltma mekanizmaları yoluyla psikolojik iyileşmeyi sağladığını göstermektedir (Zech, 1998). Sıkıntıyla ilgili konuşma ve yazma, olumlu duyguda artma, negatif düşüncelerde azalma ve fiziksel işlevlerin daha iyi hale gelmesi ile ilişkili bulunmuştur (Lepore vd., 2000; Smyth vd., 1999). Duygularını ifade etmek kişinin sıkıntılı yaşantı üzerine bilişsel bir yapı oluşturmasını sağlayarak iç görüyü arttırmaktadır (Pennebaker, 1989).

5.17. YÜKSEK STANDARTLAR/AşIRI ELEşTİRİCİLİK şEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIşILMASI

Bu şemayla ilgili kısa hikayede yer alan ebeveyn tepkisine karşı katılımcıların tepkileri; üzüme, kırıma, kızgınlık, ebeveynin fikrinin yanlış olduğu düşüncesidir. Geçekte anne-baba tepkileri ise; “her zaman önde olamazsın.”, “bir dahaki sefere yaparsın.”şeklindedir. Anne ve babaların gerçekte tepkilerine bakıldığında oldukça olumlu olduğu, çocuklarından sürekli olarak çok beklenti içinde olmadıkları görülmektedir. Ancak anne-babaların çocuklarını bir dahaki sefere başarılı olacaklarına dair cesaretlendirmeye çalışırken “başaramamışsın, bir dahaki sefere yaparsın.”, “neden bu kadar düştün?”, “keşke birinci olsan.”, “birinci olabilirdin ama ikincilik de kötü değil.”şeklindeki ifadelerinin, çocukların kendilerini başarısız hissetmelerine ve aslında anne-babaların çocuklarından çok şey beklediklerini, sadece bunun için çocuklarına zaman tanıdıkları anlamı çıkarılabilir.

İlk anı uygulamasında yer alan anılarda, çocuklara fazla ders ve başarı vurgusu ve çocuğun başarısına/başarısızlığına fazla duygusal tepki verme konuları yer aldığı görülmektedir. Çocuklara ders ve başarıyla ilgili sürekli olarak konuşmalar yapmak, ebeveynlerin onların başarısını kendi başarıları gibi görerek çok fazla duygusal tepki vermek, çocuğu hiç bitmeyecek bir yarışa, mücadelenin içine sokmaktır. Bu durumun zararları başarısızlık şemasında tartışılmıştır.

5.18. CEZALANDIRICILIK ŞEMASIYLA İLGİLİ BULGULARIN TARTIŞILMASI

Kısa hikâyede yer alan ebeveyn tepkisi karşısında katılımcıların, üzülmeye, kırılmaya, kızmaya, ebeveynin kendisine haksızlık ettiğini düşünme şeklinde değerlendirmede bulundukları görülmektedir. Gerçekte anne-baba tepkilerine bakıldığında; kurallara uyma konusunda katı davranma, kızma ve kişiden (büyükten) anlayış bekleme, cezayı bir sonraki sefere erteleme şeklindedir. Babaların en çok kurallara uyma konusunda katı davranışta bulunacakları, annelerin de en çok hem kurallara uyma konusunda katı davranma hem de cezayı bir sonraki sefere erteleme davranışlarında bulunacakları beklenmektedir. Ayrıca annelerin dördüncü olarak sorunu dinleme ve çözüm yolu bulma davranışında bulunacağı beklentisi yer almaktadır. Babaların cezayı uygulama konusunda annelerden biraz daha katı oldukları söylenebilir.

İlk anı uygulamasındaki anıların, yapılan ilk hatada hemen yasak koyma, çocuğa fazla kızıp bağırma temalı anılar olduğu tespit edilmiştir. Çocuğa sürekli veya ağır ceza vermek veya ceza verircesine bağırma, ya çocuğun boyun eğerek kendini ifade edememesine ya da isyan ederek anne-babaya karşı çıkmasına ve sürekli olarak çatışmalara sebep olabileceği düşünülmektedir. Bunların yanı sıra sürekli cezalandırılma sonucu cezalandırıcılık şeması oluşan birey, affetme ve affedilmeye müsaade etmemekte, insani kusurlara izin vermemekte, insanlara karşı empati duymada ve merhamet göstermede zorlanmaktadır (Young vd., 2013; Alşan, 2015; Özyürek, 1998).

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada çocuk yetiştirmede yapılan ebeveyn hataları incelenmiştir. Bu bölümde de araştırma bulgularından elde edilen sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

6.1. SONUÇ

Terk edilme şemasıyla ilgili bulguların anne-babaların söylenen sözden ziyade davranışlarının, çocukların terk edileceklerine/edildiklerine dair inancın üzerinde daha çok etkiye sahip olduğunu; güvensizlik/kötüye kullanılma şemasıyla ilgili bulguların anne-babaların hem güvensizliğe yol açacak ifadelerde bulunmalarının hem de çocuğu fiziksel istismar etmek, çocuğa yalan söylemek veya çocuktan gerçekleri gizlemek gibi davranışlarla güvensizlik duygusuna sebep olabileceğini; duygusal yoksunluk şemasıyla ilgili bulguların anne-babaların ifadelerine paralel olarak duygusal anlamda uzak durma, olumsuz iletişim, duyguların anlaşılmaması, yeterli bakım ve ilginin gösterilmemesi gibi davranışların duygusal yoksunluğa yol açacağını; kusurluluk/utanç şemasıyla ilgili bulguların anne-babaların olumsuz sözel ifadelerinin (yargılamak, aşağılama, kıyaslama vb.) kişinin kendisinde bir yanlış olduğu düşüncesine sebep olabileceğini; bağımlılık/yetersizlik şemasıyla ilgili anne-babaların hem çocuğa yönelik olumsuz sözel ifadelerinin hem de sorumluluğu çocuğa bırakmayıp ebeveynin kendisini taşıması gibi davranışların çocuğun diğerlerine bağımlı olmasına yol açabileceğini; zarar görme/hastalanmaya karşı dayanıksızlık şemasıyla ilgili bulguların anne-babanın koruyucu ebeveyn tutumuyla çocuğa yaklaştığında veya bir felaket yaşaması durumunda hem sözel olarak hem de davranışlarla çocukta, dayanıksız olduğuna dair inancın gelişmesine neden olabileceğini; iç içe geçme/gelişmemiş benlik şemasıyla ilgili bulguların anne-babanın hem çocuklarını sözel ifadelerle hem de çocuğa ait sorumluluğu üstlenme davranışlarıyla çocukta gelişmemiş benlik şemasının oluşmasına yol açabileceğini; başarısızlık şemasıyla ilgili bulguların anne-babaların olumsuz sözel ifadeler kullanmasının (aşağılama, kıyaslama, çocuğa kızma) çocukta başarısız olduğu duygusuna sebep olabileceğini; haklılık/büyükleme şemasıyla ilgili bulguların

anne-babaların hem sözel ifadeleriyle hem de çocuğun her şartta arkasında durup çocuğu savunarak haklılık şemasının gelişmesine neden olabileceklerini; yetersiz öz denetim/öz disiplin şemasıyla ilgili bulguların anne-babaların çocuğa ait sorumluluğu ebeveynin taşıması ve çocuklara sınır koymama gibi davranışlarının bu şemanın gelişmesine neden olabileceğini; boyun eğicilik şemasıyla ilgili bulguların anne-babanın çocuğa fiziksel şiddet uygulama, sevgiyle tehdit etme gibi davranışlarının çocuklarda boyun eğmeye yol açabileceğini; fedakârlık şemasıyla ilgili bulguların anne-babanın çocukların fedakârlık davranışlarını ödüllendirmeleri ve fedakârlık beklentilerinin, bu şemanın gelişmesine sebep olabileceğini; onay arayıcılık/kabul arayıcılık şemasıyla ilgili bulguların anne-babanın çocuğun değerini başarıyla ölçme ve çocuğu şartlı sevmeye davranışlarının, bu şemanın gelişmesine neden olabileceğini; karamsarlık/kötümserlik şemasıyla ilgili bulguların anne-babanın umutsuzca konuşup davranmasının veya bir felaket yaşama gibi deneyimlerin, bu şemanın oluşmasına yol açabileceğini; duyguların bastırılması şemasıyla ilgili bulguların anne-babanın duyguların önemsiz olduğunun ifadesi ve çocuğun duygularını ifade etmesine izin verilmemesi gibi davranışlarının, duyguların bastırılmasına sebep olabileceğini; yüksek standartlar/aşırı eleştiricilik şemasıyla ilgili bulguların anne-babanın ders çalışma ve başarıyla ilgili konuşmaları tekrarlaması ve başarı/başarısızlık karşısında çok fazla duygusal tepki verme gibi davranışlarının, bu şemanın oluşmasına sebep olabileceğini; cezalandırıcılık şemasıyla ilgili bulguların anne-babanın çocuğa çokça kızıp bağırma ve hata karşısında ilk tepki olarak yasak koyma gibi davranışlarının, cezalandırıcılık şemasının meydana gelmesine yol açabileceğini göstermektedir.

Şemalarda yer alan örnek olaydan ve katılımcı ifadelerine göre ebeveyn tepkilerinden elde edilen bulgulara göre şema alanları bazı problem alanlarına göre sınıflandırılmışlardır. Aşağıda bu sınıflandırmalara ve sorunlarla ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

1- Etkili Problem/Çatışma Çözme Yöntemleri: Terk edilme, güvensizlik, onay arayıcılık ve cezalandırıcılık şemasında yer alan katılımcıların tepkileri ve katılımcı ifadelerinde yer alan ebeveyn tepkilerinde problem çözme/çatışma çözme yöntemlerinde problem olduğu görülmektedir. Anne-babaların

bir problem veya çatışma durumunda verdikleri tepkilerin; kızmak, bağırarak, yasak koymak, problemi çocuk adına çözmek, kardeş kavgalarında büyük çocukta anlayış bekleme, çocuğun yaptığı yanlışların neden yanlış olduğunu açıklamamak ve çocuğa kızmak şeklinde belirlenmiştir. Bu durumda da anne-babaların etkili problem çözme/çatışma çözme yöntemlerini çoğunlukla bilmedikleri veya kullanmadıkları sonucu çıkarılabilir.

2- İletişim Yolları: Duygusal yoksunluk, kusurluluk, başarısızlık, fedakârlık, onay arayıcılık ve duyguların bastırılması şemalarında yer alan katılımcıların tepkileri ve katılımcı ifadelerinde yer alan ebeveyn tepkilerinde, çocukla olumsuz iletişim kurulduğu ve bu iletişim dilinin bu şemaların oluşuna sebep olabileceği sonucuna varılabilir. Ebeveynlerin hikâyelerde ve anılarda en çok kullandıkları iletişim hataları; çocuğu aşağılamak, yargılamak, suçlamak, çocuğa anne-babanın yaptığı fedakârlıktan bahsederek çocukta suçluluk duygusu uyandırmak, çocuğun başarısızlığı veya hatası karşısında çocuğa kızmak, ebeveynin başarısız bir çocukta utandığını söylemesi, teşhis koyma (“Çok yanlış bu yaptığın, başkalarına özenmemelisin.”), çocuğun kendisini ifade etmesine izin verilmemesi, sözünün kesilmesi vb. hatalar olduğu sonucuna varılmaktadır.

3- Sorumluluk Kazandırma: Kusurluluk, sosyal izolasyon, bağımlılık, gelişmemiş benlik, haklılık, yetersiz öz denetim ve yüksek standartlar şemalarında yer alan örnek olay ve olaya verilen ebeveyn tepkilerinden elde edilen bulgulara göre, ebeveynlerin çocuklarına sorumluluk kazandırma konusunda problem yaşadıkları ve bu problemin çocuğun yaşamında başka problemlere yol açacağı sonucuna varılabilir. Ebeveynlerin hikâyelerde ve anılarda en çok kullandıkları sorumluluk kazandırma konusunda yaptıkları yanlışlar; annenin çocuğu korumaya çalışması, problemleri çocuğun adına kendisinin çözmesi, çocuğa (potansiyeline) güvenmemesi ve sorumluluğu çocuğa bırakmaması, ya çocuğa sınır koymaması ya da net sınırlar koymaması veya tam tersi olarak çocukta potansiyelinden fazla beklenti içinde olması şeklinde sıralanabilir.

4- Koşullu/Koşulsuz Kabul ve Sevgi: Boyun eğicilik, fedakârlık ve yüksek standartlar şemalarında yer alan örnek olay ve olaya verilen ebeveyn tepkilerinden elde edilen bulgulara göre, ebeveynlerin çocuklarını iyi davranışta bulduğunda çocuğun da iyi, kötü bir davranışta bulduğunda kötü olarak

değerlendirmesi, çocuğu sevgiyle tehdit etmek, çocuktan yapabileceğinden fazla şey beklemek, çocuğu başarısızlığı karşısında yermek, başarısı karşısında da fazla övmek gibi davranışların çocuğun dünyasında koşula bağlı olarak kabul gördüğü inancını oluşturmaya neden olabileceği düşünülmektedir.

5- Çocuğun İhmal ve İstismarı: İletişim hatalarında yer alan tüm şemalar ve güvensizlik şemasında yer alan örnek olay ve olaya verilen ebeveyn tepkilerinden elde edilen bulgulara göre, ebeveynlerin çocuklarını küçük hataları karşısında bile fiziksel anlamda istismar ettikleri, çocukların sebebini bilmeksizin, herhangi bir hataları olmaksızın fiziksel ve duygusal anlamda istismar edildikleri, ebeveynlerin çocuğun duygularını yok sayarak, çocuğu duygusal anlamda yoksun bırakarak duygusal ihmal ve istismar ettikleri, iletişim hatalarını (hakaret, aşağılama, suçlama) kullanarak çocuğu duygusal olarak istismar ettikleri görülmektedir.

Tüm bu sonuçların yanı sıra terk edilme, güvensizlik ve duygusal yoksunluk şema alanlarının bağlanma teorisiyle ilgili olduğu; güvensizlik, kusurluluk, başarısızlık, karamsarlık, yüksek standartlar şema alanlarının otomatik düşünceler/akılcı olmayan inançlarla ilgili olduğu; bağımlılık, zarar görmeye karşı dayanıksızlık, iç içe geçme/gelişmemiş benlik, haklılık/büyükleme, yetersiz öz denetim, boyun eğicilik, fedakârlık, onay arayıcılık, duyguların bastırılması ve cezalandırıcılık şema alanlarının da transaksyonel analiz ego durumlarıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Erken dönem uyumsuz şemaların transaksyonel analiz kuramındaki ego durumlarını, bağlanma teorisini, otomatik düşünceleri/akılcı olmayan inançları içerdiği görülmektedir. Yani şema kuramının bu üç kuramı da kapsayıcı olduğu sonucuna varılabilir.

6.2. ÖNERİLER

6.2.1. Ebeveynlere Öneriler

1) Çocuğa karşı kullanılan dil ve iletişim türü, çocuğun pek çok gelişim alanı için önemli olduğundan, çocuklarla daha yapıcı, olumlu, çocukları olumlayıcı, cesaretlendirici bir dil kullanmak,

2) Çocuğun potansiyelinden daha fazlasını yapmasını veya taşıyabileceğinden daha fazla fedakârlık ve sorumluluk beklememek,

3) Çocuklarla kurulan iletişim dili kadar davranışların da oldukça önemli- hatta çoğu zaman sözlerden daha etkili- olduğundan, sözleri davranışlarla desteklemek,

4) Etkili problem çözme/çatışma çözme yollarını öğrenerek, evde kriz durumlarını en sağlıklı şekilde yönetmek ve bu şekilde çocuğun fiziksel istismarının önüne geçebilmek,

5) Çocuklara sorumluluk kazandırmak çocuğu hayata hazırlamaktır. Bu nedenle çocuklara sorumluluk kazandırma ve çocuğa sınır koyma yöntemlerini öğrenmek,

6) Çocuğun benliğini sağlıklı bir şekilde oluşturabilmesi için çocuğu koşulsuz kabul etmek ve sevmek,

7) Çocuğun fiziksel, duygusal, psikolojik istismarı ve istismarın diğer türleri ve çocuğun ihmali, çocuğun gelişimine oldukça büyük zararlar vermekte ve istismar, problemleri çözmek yerine daha büyük problemlere sebep olmaktadır. Bu nedenle de çocuğun her türlü istismar ve ihmalinin önüne geçmek, bunu başkalarının yapmasına da izin vermemek,

8) Çocukların başarıları tüm ebeveynler için çok önemlidir. Yalnız bazı ebeveynler çocuğun başarısına fazla anlam yüklemekte, çocuk da ne olursa olsun başarıma zorunluluğu duymaktadır. Çünkü başarılı olduğu ölçüde değerlidir, takdir görmektedir. Bu sonuçları göz önüne alarak çocukları her durumda kabul etmek ve takdir etmek,

9) Koruyucu ebeveyn tutumu Türk kültüründe yetişen çocuklar için çoğunlukla olumlu olarak karşılanmaktadır. Yalnız bu tutumun boyun eğicilik, haklılık/büyüklenmecilik, yetersiz öz denetim gibi şema alanlarına yol açtığı göz önüne alarak bu tutum ve davranışlardan vazgeçmek,

10) Çocuğa yalan söylememek ve çocuktan gerçekleri saklamamak,

11) Çocuğun duygularını anlamaya çalışmak, bunun için de ilk başta çocuğu dinlemek,

12) Çocuğu kimseyle kıyaslamamak,

13) Travmatik yaşantılar sonucu umutsuzluğa kapılmamak ve bu umutsuzluğu çocuğa yansıtmamak,

14) Çocuğun özel alanı olabileceğini kabul etmek ve çocuğun bu alanına saygı duymak,

15) Çocuğun yaptığı hatalar sonucunda onun adına sorunu çözmek yerine, yanlışlarıyla yüzleşme fırsatı sunmak,

16) Çocuğun yaptığı hatalarda hemen ceza vermemek veya kızıp bağırarak çocukta duygusal anlamda hasara ve çocuğun boyun eğmesine veya isyan etmesine yol açmaktadır. Bu nedenle çocukların hata yaparak öğreneceklerini unutmamak, hataları karşısında toleranslı davranmak, araştırma sonuçlarına göre ebeveynlere sunulan önerilerdir.

6.2.2. Eğitimcilerle Öneriler

1) Çocukla kurulan iletişim diline dikkat etmek, okul ve sınıf ortamında çocuğu aşağılamamak, hakaret etmemek, olumlu, yapıcı ve çocuğu cesaretlendirici dil kullanmak,

2) Çocuğun başaramadıklarından ziyade başarabildiklerine odaklanmak,

3) Etkili problem çözme/çatışma çözme yollarını öğrenerek, okul ortamında çıkan kriz durumlarını en sağlıklı şekilde yönetmek,

4) Çocuğa hiçbir gerekçeyle fiziksel veya duygusal istismarda bulunmamak, akranlarının da bulunmasına engel olmak,

5) Her çocuğa eşit şekilde davranmaya çalışmak, sınıf içinde belli öğrencilere ilgilenererek çocuğu yoksun bırakmamak, araştırma sonuçlarına dayanarak eğitimcilerle sunulan önerilerdir.

6.2.3. Psikolojik Danışmanlara Öneriler

1) Etkili problem çözme/çatışma çözme yöntemleriyle ilgili hem eğitimcilerle hem de ebeveynlere eğitim vermek,

2) Etkili iletişim yöntemleriyle ilgili hem eğitimcilerle hem de ebeveynlere eğitim vermek,

3) Ebeveynlere sorumluluk kazandırma eğitimi vermek,

- 4) Koşulsuz kabul ve sevginin önemiyle ilgili velilere seminer vermek,
- 5) Çocuğun ihmal ve istismarının her yerde önüne geçmeye çalışmak, yapılan ihmal ve istismarlara göz yummamak ve gerekli mercilere başvurmak,
- 6) Psikososyal müdahale hizmetleri kapsamında parçalanmış aileden gelen veya ebeveynleri boşanma sürecinde olan, istismara maruz kalmış dezavantajlı öğrencilerin tespit edilmesini ve bu öğrencilerle gerekli çalışmaların yapılmasını sağlamak, araştırma sonuçlarına dayanarak psikolojik danışmanlara sunulan önerilerdir.

KAYNAKÇA

- Ackerman, K. A. (1991). *Irrational Beliefs and Parenting Stress*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of Alberta, Canada.
- Adler, A. (2000). *Eğitimi Zor Çocukların Psikolojisi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Adler, A. (2006). *Yaşama Sanatı*. (Çeviren: Kamuran Şipal). İstanbul. Say Yayınları.
- Ainsworth, M. D. S. ve Bowlby, J. (1991). An Ethological Approach to Personality Development. *American Psychologist* 46: 331-341.
- Akbağ, M. (2000). *Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Üniversite Öğrencilerinde Olumsuz Otomatik Düşünceler, Transaksiyonel Analiz Ego Durumları ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akkoyun, F. (2007). *Psikolojide İşlemsel Çözümleme Yaklaşımı Transaksiyonel Analiz*. Ankara. Nobel Yayınları.
- Alisinanoğlu, F. (1995). *Üniversite Öğrencilerinin Ben (Ego) Durumları İle Ana-Baba Tutumlarını Algılamalarını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Alisinanoğlu, F. Ulutaş, İ. [http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli Egitim Dergisi/145/alisinanoglu.htm](http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/145/alisinanoglu.htm).
- Allen, J. P., and Hauser, S. T. (1996). Autonomy and relatedness in adolescent-family interactions as predictors of young adults' states of mind regarding attachment. *Development and Psychopathology*, 8, 793-809.
- Allen, J. P., Hauser, S. T., Bell, K. L., and O'Connor, T. G. (1994). Longitudinal assessment of autonomy and relatedness in adolescent-family interactions as predictors of adolescent ego development and self-esteem. *Child Development*, 65, 179-194.

Alşan, M. H. (2015). *Anne-Baba Not Defteri*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Alyanak,B., Kılınçaslan, A., Sözen-Harmancı, H., Karakoç-Demirkaya, S., Yurtbay, T. ve Ertem-Vehid, H. (2013). Parental adjustment, parenting attitudes and emotional and behavioral problems in children with selective mutism. *Journal of Anxiety Disorders* 27, 9-15.

American Psychological Association, (1995). *Template for Developing Guidelines: Interventions for Mental Disorders and Psychological Aspects pf Pyhsical Disorders*. Washington, DC: Author.

Apsche, J. A. ve Ward, B. S. (2003). Mode Deactivation Therapy: A Theoretical Case Analysis Part I. *The Behavior Analyst Today*. 4(3): 342-353.

Arı, R. ve Şahin-Seçer, Z. (2003). Farklı Anne Baba Tutumlarının Çocukların Psikososyal Temelli Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. *Sosyal BilimlerEnstitüsü Dergisi*, 10(45): 1-463.

Arıkan, Ç. (1988). Ailede Çocuğa Yönelik Şiddet. *Hacettepe SHYO Dergisi*. 6(1-2-3): 77-87.

Arntz, A. ve Genderen, H. (2014). *Sınır Kişilik Bozukluğu İçin Şema Terapi*. İstanbul: Psikonet Yayınları.

Aslan, S. H. Aslan, O. ve Alparslan, N. (1998). Annedeki Süreğen Depresyonun Çocuktaki depresyon ve Kaygı Düzeylerine Etkisi, *TürkPsikiyatri Dergisi*, 9 (1), 32-37.

Aydın, E. (2011). Transaksiyonel Analiz Terapisi. (Ed: Ertuğrul Köroğlu ve Hakan Türkçapar). *Psikoterapi Yöntemleri*. Ankara: HYB Yayınları, 215-228.

Bahçivan-Saydam, R. ve Gençöz, T. (2005). Aile İlişkileri, Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kendilik Değerinin Gençler Tarafından Belirtilen Davranış Problemleri İle Olan İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55): 61-74.

Bartholomew, K. ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among \bung Adults: A Test of a Four-Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*. 61(2): 226-244.

Baumrind, D. (1972). An Exploratory Study of Socialization Effects on Black Children: Some Black-White Comparison. *Child Development*. 43: 261-267.

Bayalan, Y. (2012). <http://www.yusufbayalan.com/sema-terapi-nedir>.

Beck, A. T. (1964). Thinking and Depression: II. Theory and Therapy. *Archives of General Psychiatry*. 10: 561-571.

Beck, A. T. (1979). *Cognitive Therapy and Emotional Disorders*. New York. A. Meridian Book.

Beck, A. T. (2008). *Bilişsel Terapi ve Duygusal Bozukluklar*. (Çeviren: Tahir Özakkaş). İstanbul. Litera Yayıncılık.

Beck, A. T. ve Freeman, A., (1990). *Associates: Cognitive Therapy of Personality Disorders*. New York. Guilfords Press.

Beck, A. T., Freeman, A. and Davis, D. D. (2004). *Kişilik Bozukluklarının Bilişsel Terapisi*. (Çeviren Ed: Tahir Özakkaş). İstanbul. Litera Yayıncılık.

Beck, A. T., Rush, A. J., Shaw, B. F. ve Emery, G. (1979). *Cognitive Therapy of Depression*. New York. Guilford Press.

Beck, J. S. (2014). *Bilişsel Davranışçı Terapi Temelleri ve Ötesi*. (Çeviren: Muzaffer Şahin). Ankara. Nobel Akademik Yayıncılık.

Berne, E. (1986). *İnsanca Sevgi ve Cinsellik*. (Çeviren: Dr. Emre Kapkın). İstanbul. Yaprak Yayınları.

Berne, E. (2001). *Hayat Denen Oyun*. (Çeviren: Selami Sargut). İstanbul. Kariyer Yayıncılık.

Berne, E. (2001). *Hayat Denen Oyun*. (Çeviren: Selami Sargut). İstanbul. Kariyer Yayıncılık.

Bolton, E. E., Glenn, D. M., Orsillo, S. et al. (2003). The relationship between self-disclosure and symptoms of posttraumatic stress disorder in peacekeepers deployed to Somalia. *Journal of Traumatic Stress*, 16(3), 203-210.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Volume I Attachment*. New York. Basic Books.

Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and anger*. New York: Basic Books.

Brown, A. M. ve Whiteside, S. P. (2007). Relations Among Perceived Parental Rearing Behaviors, Attachment Style and Worry in Anxious Children. *Anxiety Disorders*. 22: 263-272.

Burns, D. (2015). *İyi Hissetmek*. (Çevirenler: Esra Tuncer, Özlem Mestcioğlu, İrem Erdem Atak, Gönül Acar). İstanbul. Psikonet Yayınları.

Caffrey, T. E. (1999). *A Study of The Effects of Family Functioning on Attachment Security in College Students*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Texas A&M University, Texas.

Campbell, P.B. (1996). *How Would I Handle That? Using Vignettes to Promote Good Math and Science Education*. American Association for the Advancement of Science. Washington, D.C.

Caps, L., Sigmen, M., Sena, R., Henker B., ve Whalen, C. (1996). Fear, Anxiety and Perceived Control in Children of Agorafobik Parents, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 37(4): 445-452.

Clark, L. F. (1993). Stress and cognitive–conversational benefits of social interaction. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 12, 25–55.

Corey, G. (2005). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*. Ankara. Mentis Yayıncılık.

Çamurlu Keser, C. (2006). *Annenin bağlanma düzeyi ve çocuk yetiştirme sürecinin çocuğun bağlanma düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Çataloğlu, B. (2011). *Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Psikolojik Sağlamlık ve Aile İşlevleri Açısından Karşılaştırılması*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çopur, Z., Erkal, S. ve Şafak, Ş. (2007). Annelerin 12 Yaş Üzeri Çocuklarıyla İlişkilerinde Yaşadıkları Çatışmaların İncelenmesi. *I. Uluslar Arası Ev Ekonomisi Kongresi*, Ankara.

Demir, İ. (2012). Ergenlik Döneminde Bağlanma.(Editör: Tarık Solmuş). *Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi*. İstanbul. Sistem Yayıncılık: 259-271.

Deniz, E. (2006). Ergenlerde Bağlanma Stilleri ile Çocukluk İstismarları ve Suçluluk-Utanç Arasındaki İlişki. *Eurasian Journal of Educational Research*. 22: 89-99.

Dilbaz, N., Seber, G. (1993). Umutsuzluk Kavramı: Depresyon ve İntiharda Önemi. *Kriz Dergisi*, 1 (3), 134-138.

Dreyden, W. and Mytton, J. (1999). *Four Approaches to Counseling and Psychotherapy*. Routledge Publisher. USA and Canada, 91-109.

Duy, B. (2003). *Bilişsel Davranışçı Yaklaşım Dayalı Grupla Psikolojik Danışmanın Yalnızlık ve Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Üzerine Etkisi*. Yayınlanmış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ellis, A. (2002). Rational Emotive Behavior Therapy. *Encyclopedia of Psychotherapy*. 2: 483-487.

Ellis, A. (2008). *Kendinizi Daha İyi Hissedin-Daha İyi Olun Daha İyi Kalın*. (Çeviren: Semra Kunt Akbaş). Ankara. HYB Yayınları.

Ellis, A. ve Dryden, W. (1997). *The Practice of Rational Emotive Behavior Therapy*. New York. Springer Science Business Media.

Erkman, F. ve Rohner, R. P. (2006). Youths' Perceptions of Corporal Punishment, Parental Acceptance, and Psychological Adjustment in A Turkish Metropolis. *Cross-Cultural Research*, 40(3): 250-267.

Eryılmaz, A. (2011). Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarıyla Aile Ortamları Arasındaki İlişki. *Aile ve Toplum*. 12(7): 93-101.

Eryüksel, G. N. ve Akün. E. (2003). Depresyonu Olan Ergenler İle Ana-Babalarının Aile İlişkilerinin ve Bilişsel Çarpıtmalarının İncelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*. 18(51): 59-73.

Flannery, D. J. (1993) Affective expression and emotion in early adolescence: An introduction. *Journal of Early Adolescence*, 13(4), 356-360.

Follingstad, D.R. (2007). Rethinking Current Approaches to Psychological Abuse: Conceptual and Methodological Issues. (Electronic version) *Aggression and Violent Behavior*, 12: 439-458.

Fuentes, M. J., Salas, M. D., Bernedo, I. M. ve Garcia-Martin, M. A. (2014). Impact of the parenting style of foster parents of the behaviour problems of foster children. *Child: Care, Health and Development* 41 (5), 704-711.

Fukuyama, F. (1998). *Güven/Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*. (Çeviren: Ahmet Buğdaycı). İstanbul. İş Bankası Yayınları.

Galioğlu, C. (2014). *Beliren Yetişkinlerin Yalnızlık ve Umutsuzluk Düzeyleri ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Glasser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment). *Child Abuse Neglect*; 26: 697-714.

Gordon, T. (2015). *Etkili Anne-Baba Eğitimi*. (Çevirenler: Dilek Tekin ve Nazlı Özkan). İstanbul. Profil Yayıncılık.

Göçener, D. (2010). *Üniversite Öğrencilerinin Güvenli Bağlanma Düzeyleri ile Kişiler Arası İlişki Tarzları Arasındaki İlişkiler*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Güneysu, S. (1982). *Ana-Babaların Çocuklarına Karşı Tutumları ve Çocuktaki Davranış Problemleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Güngörmüş, O. (2001). *Baba Çocuk İlişkisi, Ana Baba Okulu*. İstanbul. Remzi Kitabevi.

Harris, A. E. ve Curtin, L. (2002). Parental Perceptions, Early Maladaptive Schemas, and Depressive Symptoms in Young Adults. *Cognitive Therapy and Research*. 26(3): 405-416.

Hartt, J. ve Waller, G. (2001). Child Abuse, Dissociation and Core Beliefs in Bulimic Disorders. *Child Abuse Negl.* 26: 923-938.

Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1994). Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationships. *Psychological Inquiry*. 5(1): 1-22.

Hemenover, S. H. (2003). The good, the bad, and the healthy: Impacts of emotional disclosure of trauma on resilient self-concept and psychological distress. *Society for Personality and Social Psychology*, 23(10), 1236-1244.

Hortaçsu, N., Oral, A. ve Yasak-Gültekin, Y. (1991). Factors Affecting Relationships of Turkish Adolescents With Parents and Same-Sex Friends. *Journal of Social Psychology* , 131(83): 413-426.

Horton, C. B. ve Cruise, T. K. (2001). *Child Abuse and Neglect*. New York. The Guilford Press.

Jacob, G., Genderen, H. ve Seebauer, L. (2014). *Mod Terapisi: Diğer Yollardan Gitmek*. (Çevirenler: Nihan Azizlerli ve Muharrem Soykut). İstanbul. Psikonet Yayınları.

James, M. ve Jongeward, D. (1993). *Kazanmak İçin Doğarız*. (Çeviren: Tülin Şenruh). İstanbul. İnkılap Yayınevi.

Jeffries, C. ve Maeder, D. W. (2004). Using Vignettes To Build and Assess Teacher Understanding of Instructional Strategies. *The Professional Educator*. 27: 17-28.

Joyce, M. R. (2006). A Developmental, Rational Emotive Behavioral Approach for Working with Parent. (Ed. Ellis, A. ve Bernard, M. E.). *In Reational-Emotive Behavioral Approach to Childhood Disorders Theory, Practice and Research*. New York: Springer Science Business Media, 168-209.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *İnsan Aile Kültür*. İstanbul. Remzi Kitabevi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and Relatedness In Cultural Context Implications For Self and Family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 36(4): 403-422.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi*. İstanbul. Koç Üniversitesi Yayınları.

Kapçı, E.G. ve Hamamci, Z. (2010). The Relationship Between Family Dysfunction and Psychological Symptomatology: The Meditating Role of Early Maladaptive Schemas. *Clinical Psychiatry* 13: 127-136.

Kapçı, E. G. ve Hamamcı, Z. (2010). Aile İşlevi ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişki: Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaların Aracı Rolü. *Klinik Psikiyatri*. 13: 127-136.

Karadayı, F. (1994). Üniversite Gençlerinin Algılanan Ana-Baba Tutumları, Ana-Babayla İlişkileri ve Bunların Bazı Kişilik Özellikleri ile Bağlantısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(32): 15-26.

- Karadayı, F. (1994). Üniversite Gençlerinin Algılanan Ana-Baba Tutumları, Ana-Babayla İlişkileri ve Bunların Bazı Kişilik Özellikleri ile Bağlantısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(32): 15-26.
- Kars, O. (1996). *Çocuk İstismarı: Nedenleri ve Sonuçları*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Kars, Ö. (1996). *Çocuk İstismarı: Nedenleri ve Sonuçları*. Ankara. Bizim Büro Basımevi.
- Kart, N. M. (2002). *Yetişkin Bağlanma Stillerinin Bazı Bilişsel Süreçlerle Bağlantısı: Sağlık Personeliyle Yapılan Bir Çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kartal, H. ve Bilgin, A. (2009). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenler ve Öğrenim Gören Öğrencilerin Zorbalığa Yönelik Görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3): 539-562.
- Kashani, J. H., Canfield, L. A., Barduin, C. M., Soltys, S. M. and Reid, J. C. (1994). Percieved Family and Social Support: Impact on Children. *Journal of The American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*. 33(6): 819-823.
- Katz, I. M., Campbell, J. D. (1994). Ambivalence over emotional expression and well-being: Nomethetic and ideographic tests of the stress buffering hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 513–524.
- Kaya, İ. ve Hamamcı, Z. (2011). Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği'nin Geliştirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 11(3): 1149-1165.
- Kaya, Z. ve Kaya, O. N. (2013). Öğretmen Eğitiminde Vignette Tekniği ve Uygulamaları. *Eğitim ve Bilim*. 38(168), 129-142.
- Kemahlı, H. P. (2014). *Çeşitli Zeka Düzeylerine Sahip İlkokul Öğrencilerinin Davranış Problemleri ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kenndy-Moore, E., Watson, J. C. (2001). How and when does emotional expression help? *Review of General Psychology*, 5, 187-212.

Kesebir, S., Özdoğan-Kavzoğlu, S. ve Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 3: 321-342.

Kesici, Ş. (2007a). Şube Rehber Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre 6., 7. Ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Rehberlik ve Danışma İhtiyaçları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 17, 365-383.

Kesici, Ş. (2007b). Ortaöğretim Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarının ve Rehberlik İhtiyaçlarının Mesleki Karar Verme Zorluklarını Yordaması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 329-340.

Kesici, Ş. (2007c). Middle School Students' Guidance and Counseling Needs. *Educational Science: Theory & Practice*, 7(3): 1301-1349.

Kesici, Ş. (2008). Sınıf Öğrencilerinin Rehberlik ve Danışmanlık İhtiyaçları. "Sixth-, Seventh, and Eighth-Grade Students' Guidance and Counseling Needs according to Parents' Views." *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research* 32: 101-116.

Keskin, G. ve Çam, O. (2008). Ergenlerin Ruhsal Durumları ve Anne-Baba Tutumları İle Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 9: 139-147.

Kındap, Y., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2008). Anneden Algılanan Kontrolün Niteliği ile Ergenin Psikososyal Uyum ve Arkadaşlıkları Arasındaki İlişkiler: Benlik Değerinin Aracı Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61): 92-107.

King, L. A., Emmons, R. A. (1990). Conflict over emotional expression: Psychological and physical correlates. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(5), 64-877.

Kocayörük, E. (2007). *The Effects of Father Involvement Training (FIT) on Family Functioning and Peer Relationships of 9th Grade High School Students*. Yayınlanmış Doktora Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Körükçü, S. Ö. ve Aral N. (2005). Altı Yaş Grubundaki Çocukların Annelerinin Empatik Becerilerinin İncelenmesi. *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Denizli.

Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul. Remzi Kitabevi.

Kuzucu, Y. (2011). Duyguları İfade Etme Ölçeğinin Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışmaları. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 19(3): 779-792.

Laing, R. D. (1971). *Aile Politikaları ve Diğer Denemeler*. (Çeviren: Yael Profeta Harunzade). İstanbul. Goa Yayıncılık.

Lamborn, S. D. and Steinberg, L. (1993). Emotional autonomy redux: revisiting Ryan and Lynch. *Child Development*, 64, 483-499.

Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L. ve Dornbusch, S. M. (1991). Patterns of Competence and Adjustment Among Adolescents From Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Families. *Child Development*, 62(5): 1049-1065.

Lepore S. J., Fernandez-Berrocal P., Ragan, J. (2004). It's not that bad: Social challenges to emotional disclosure enhance adjustment to stress. *Anxiety, Stress, and Coping*, 17(4), 341-361.

Lepore, S. J., Ragan, J., Jones, S. (2000). Talking facilitates cognitive-emotional processes of adaptation to an acute stressor. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 499-509.

Maccoby, E. ve Martin, J. (1983). Socialization in The Context of The Family: Parent-Child Interaction. (Ed: P. H. Mussen). *Socialization, Personality and Social Development*. New York: Wiley.

MacKenzie, R. J. (2014). *Çocuğunuza Sınır Koyma*. (Çeviren: Mehtap Gün). İstanbul. Yakamoz Kitap.

Macnab, F. (2004). Moving Toward Less Psychological Aggression. [Online]: Retrieved on 21-January-2007, at URL:<http://www.stmichaels.org.au/PsychologicalAggression.doc>

McDonalt, C. E. (1993). *Parenting Irrational Beliefs and Marital Adjustment as Correlates Parenting Stress in Young Families*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of Alberta, Canada.

Mendolia, M., Kleck, R. E. (1993). Effects of talking about a stressful event on arousal: Does what we talk about make a difference? *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 283-292.

Miller, I. W., Ryan, C. H., Keitner, G. I., Bishop, D. S. ve Epstein, N. B. (2000). The McMaster Approach to Families: theory, assessment, treatment and research. 2000 *The Association for Familt Therapy and Systemic Practice* 2000 (22), 168-189.

Mitton, T. (2004). *Koşulsuz Sevgi*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Muris, P., Mayer, B. ve Meesters, C. (2000). Self Reported Attachment Style, Anxiety and Depression in Children. *Social, Behavior and Personality*. 28(2): 157-162.

Muris, P., Meesters, C., Moren, M. ve Moorman, M. (2004). Anger and Hostility in Adolescents: Relationships with Self-reported Attahcment Style and Percived Parental Reaing Style. *Journal of Psychosomatic Research*. 57: 257-264.

Nas, R. (2006). *İlkem Çocuklara Saygı Duymak: Çocuk Eğitimi*. Bursa: Hiperlink Yayınları.

Nelson-Jones, R. (1982). *Danışma Psikolojisi Kuramları*. (Çevirenler: Füsün Akkoyun, Veli Duyan, Süleyman Doğan, Berrin Eylen, Fidan Korkut). United Kingdom: Cassell Educational Limited.

Nolen-Hoeksama, S., Morrow, J., Fredickson, B. L. (1993). Response styles and the duration of episodes of depressed mood. *Journal of Abnormal Psychology*, 102, 20-28.

Novick-Kline, P., Turk, C. L., Mennin, D. S., et al. (2005). Level of emotional awareness as a differentiating variable between individuals with and without generalized anxiety disorder. *Anxiety Disorders*, 19, 557-572.

Özdemir, S. A. (1989). *Çocuğun Fiziksel Yönden İstismarı ve İhmali*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özen Şirvanlı, D. (2006). Ergenlerde Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Yaş, Çocuk Yetiştirme Stilleri ve Benlik İmgesi İle İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi* 21 (58), 77-94.

Özer, N. (2008). *Dünyanın En Zor Mesleği Anne ve Babalık*. Ankara. Sempati Yayınları.

Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara. PDREM Yayınları.

Öztütüncü, F. (1996). *Liseli Ergenlerdeki İrrasyonel/Olumsuz Otomatik Düşüncelerin Ana-Baba Tutumları ve Aile-İçi İlişkiler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özyürek, M. (1998), *Sınıfta Davranış Değiştirme*, Ankara, Karatepe Yayınları.

Pennebaker, J. W. (1989). Confession, inhibition, and disease. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 22, pp. 211-244). Orlando, F.L.: Academic Press.

Pennebaker, J. W. (1995). Emotion, disclosure, and health: An overview. J W Pennebaker (Ed.), *Emotion, disclosure, and health*. Washington, D.C.: American Psychological Association.

Pennebaker, J. W. (1997). Writing about emotional experiences as a therapeutic process. *Psychological Science*, 8, 162–166.

Renzaho A. M. N. and Silva-Sanigorski, A. (2013). The Importance of Family Functioning, Mental Health and Social and Emotional Well-Being on Child Oral Health. *Child: Care, Health and Development*. 40(4): 543-552.

Renzaho, A. M. N. ve Silva-Sanigorski, A. (2013). The Importance Of Family Functioning, Mental Health and Social and Emotional Well-Being On Child Oral Health. *Child: Care, Health and Development* 40 (4), 543-552.

Sarıtaş-Atalar, D. ve Gençöz, T. (2013). Anne Ret Algısı İle Psikolojik Sorunlar Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Aracı Rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 26(1): 40-47.

Savi, F. (2008). *12-15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları ile Aile İşlevleri ve Anne-Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Sayın, Ö. (1990). *Aile Sosyolojisi*. İzmir. Ege Üniversitesi

Segal, M. ve Iverson, T. J. (1990). *Characteristics of The Children Child Abuse Neglect*. New York. Garland Publishing.

Segal, M. Ve Iverson, T.J., (1990). *Characteristics of The Children Child Abuse and Neglect*, Newyork: Granland Publishing.

Shah, R ve Waller, G. (2000). Parental Style and Vulnerability to Depression: The Role of Core Beliefs. *Journal of Nerveous and Mental Disease*. 188: 19-25.

Shek, D. T. L. (1997). Family environment and adolescent psychological well-being, school adjustment, and problem behavior: A pioneer study in Chinese context. *Journal ofGenetic Psychology*. 158: 113-129.

Smyth, J. M., Stone, A. A., Hurewitz, A., et al (1999). Effects of writing about stressful experiences on symptom reduction in patients with asthma or rheumatoid arthritis: A randomized trial. *Journal of American Medical Association*, 281, 1304-1309.

Soygüt, G. ve Çakır, Z. (2009). Ebeveynlik Biçimleriyle Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkilerde Kişilerarası Şemaların Aracı Rolü: Şema Odaklı Bir Bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 20(2): 144-152.

Soygüt, G., Çakır, Z. ve Karaosmanoğlu, A. (2008). Ebeveynlik Biçimlerinin Değerlendirilmesi: Young Ebeveynlik Ölçeği'nin Psikometrik Özelliklerine İlişkin Bir İnceleme. *Türk Psikoloji Yazıları* 11(22): 17-30.

Sözügeçer, Z. (2011). *Çocuklardaki Davranış Problemlerinin Bağlanma Stilleri, Aile İşlevleri ve Anne Kabul Algıları Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Starko, T. J. (1991). *Parent Stress and Parent Irrational Beliefs: Mother Father Differences*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. University of Alberta, Canada.

Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-58.

Sürücü, Ö. (2007). Çocuklarda Otokontrol ve Sorumluluk Bilinci. *Çocuk Çocuk Dergisi Aylık Anne Baba ve Eğitimci Dergisi*. 69: 16-17.

Şakır-Selimbaoğlu, A. (2011). Anne-Babaların Çocuklarının Temel Gereksinimlerine Yaklaşım Tarzlarının Çocuklarının Duygusal İstismar-İhmal Durumlarına Etkisi. *Milli Eğitim*, 189, 87-104.

Şendoğdu, M. C. (2000). *Anaokuluna Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarının Anne-Babalarını Algılamaları İle Anne-Babaların Kendi Tutumlarını Algılamaları Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şenormancı, G. (2013). *İnternet Bağımlılığı Tanısı Konan Hastalarda Bağlanma ve Aile İşlevleri*. Tıpta Uzmanlık Tezi. Sağlık Bakanlığı/İstanbul Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Psikiyatri Ana Bilim Dalı.

Şentürk, Ü. (2008). Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler. *Aile ve Toplum*. 10(4): 7-31.

Tan, T. X. & Gelley, C. D. & Dedrick, R. F. (2014). Non-Child-Related Family Stress, Parenting Styles, and Behavior Problems in School-Age Girls Adopted from China. *J Child Fam Stud* 92 (4), 1-11.

Taşdemir, M. ve Dağıstan, G. (2014). Çocuklara Sorumluluk Kazandırmada Ebeveynlerin BHTG Yaklaşımını Uygulama Durumları: Bir Durum Çalışması. *Turkish Studies*. 9(8): 47-71.

Thimm, C., Lenelis, K. (1993). The power-emotion relationship in discourage spontaneous expression of emotions in asymmetric dialogue. *Journal of Language and Social Psychology*, 12(1/2), 81-102.

Turhan, M., Karabatak, S. ve Polat, M. (2014). Okullarda Örgütsel Öğrenme Engellerinin Vignette Tekniği İle İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 10(1): 67-83.

Türkçapar, H. ve Köroğlu, E. (2011). Bilişsel Davranışçı Terapiler. (Editörler: Hakan Türkçapar, Mehmet Sungur ve Emre Sargın). *Psikoterapi Yöntemleri*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 77-144.

Türkçapar, H. ve Köroğlu, E. (2011). Düşünsel Duygulanımcı Davranış Terapisi. (Editör: Ertuğrul Köroğlu). *Psikoterapi Yöntemleri*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 25-73.

Türkçapar, M. H. (2012). *Bilişsel Terapi- Temel İlkeler ve Uygulama*. Ankara. HYB Yayınları.

Uluğtekin, S. (1977). *Çocuk Yetiştirme Yöntemleri Açısından Ana-Baba-Çocuk İlişkileri, Ana-Baba Davranışlarıyla Çocuğun Saldırganlık ve Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkinin Araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara.

Ulusoy, M.D., Demir, N.Ö. ve Baran, A.G. (2005). Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Biçimi ve Ergen Problemleri: Ankara İli Örneği. *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3): 367-386.

Usluoğlu, F. (2013). *Ergenlerde Görülen Psikolojik Belirti Düzeylerinin Cinsiyet ve Aile İşlevlerine Göre İncelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünlü, G. (2004). *Yeme Reddi Olan Çocukların Aile İşlevlerinin ve Annelerinde Kişilik Bozuklukları, Depresyon ve Anksiyete Belirtilerinin Değerlendirilmesi*. Tıpta Uzmanlık Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakültesi.

Varan, A., Rohner, R. P. ve Eryuksel, G. (2008). Intimate Partner Acceptance, Parental Acceptance in Childhood, and Psychological Adjustment Among Turkish Adults in Ongoing Attachment Relationship. *Cross-Cultural Research*, 42: 46-56.

Waller, G. (2000). Cognitive Content Among Bulimic Women: The Role of Core Beliefs. *Int J Eat Disord*. 28: 235-241.

Whisman, M. A. (2010). *Depresyonun Uyarlamalı Bilişsel Terapisi*. (Çevirenler: Muhittin Macit ve Meral Adal). İstanbul. Litera Yayıncılık.

Yavuzer, H. (2014). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul. Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2015). *Çocuk Eğitimi El Kitabı*. İstanbul. Remzi Kitabevi.

Yeşilyaprak, B. (1993). Kişilik Gelişiminde Ailesel Faktörlerin Etkisine İlişkin Bir Araştırma. *Aile ve Toplum*. 3(1): 3-16.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yılmaz, A. (2001). Çocukların Algıladığı Anne-Baba Arasındaki Uyum, Anne-Baba Tutumu ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkiler. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 8(2), 85-93.

Young, J. E. ve Klosko, J. S. (2014). *Hayatı Yeniden Keşfedin*. (Çevirenler: Sandy Kohen ve Diana Güler). İstanbul. Psikonet Yayınları.

Young, J. E., Klosko, J. S. ve Weishhar, M. E. (2013). *Şema Terapi*. (Çeviren: Tuğrul Veli Soylu). İstanbul. Litera Yayıncılık.

Young, J. E., Rafaeli, E. ve Bernstein, D. P. (2012). *Şema Terapi Ayırıcı Özellikler*. (Çeviren: Miray Şaşıoğlu). İstanbul. Psikonet Yayınları.

Zech, E. (1998). Is it helpful to verbalize ones emotions? *Gedrag and Gezondheid*, 27, 42–47.

Zengin, L. E. (2013). *Ergenlerde Evden Kaçma Davranışının Sosyo-Demografik Özellikler ve Aile İşlevleri Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

EKLER

EK-1

HİKÂYELER (ÖRNEK DURUMLAR)

Aşağıda yer alan kısa hikâyeleri (örnek durumları) hikâyeye ilişkin sorular ışığında değerlendiriniz.

Sizin 8 yaşında bir kardeşiniz var. Her ikiniz de bilgisayarda oyun oynamayı çok seviyorsunuz ve hemen hemen her gün bilgisayarda oyun oynama konusunda kavga ediyorsunuz. Anneniz sizin kavganızdan bıktığı için bir gün size ve kardeşinize “Bıktım sizin kavganızdan! Böyle kavga etmeye ve beni üzmeye devam ederseniz sizi bırakıp başkalarının annesi olurum.” Dedi.

- a. Anneniz size bu şekilde bir tepki verse, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- b. Sizin anneniz kavga etmeniz durumunda gerçekte nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- c. Sizin babanız kavga etmeniz durumunda gerçekte nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Bir gün okuldan bir arkadaşını sizi okulun arka bahçesine götürüp sizden para istedi. Siz para vermek istemeyince sizi tehdit etti. Siz de bu olay üzerine korkup okul çıkış saatine iki saat olmasına rağmen eve gittiniz. Anneniz erken gelmenizin sebebini sorduğunda olanları annenize anlattınız. Bunun  zerine anneniz **“Yavrum ben her zaman demiyor muyum sana insanlara güven olmaz diye! Sen neden gidiyorsun okulun arkasına? İnsanlar böyledir işte! Fırsatını bulunca seni kandırmanın, kullanmanın yoluna bakarlar.”**dedi.

- d. Anneniz size bu şekilde tepki verse, ne düşünürdünüz ve ne hissederdiniz?
- e. Siz böyle bir olay yaşasanız gerçekte anneniz ne tepki verirdi ve ne s ylardı?
- f. Siz böyle bir olay yaşasanız gerçekte babanız ne tepki verirdi ve ne s ylardı?

Anneniz zor bir dönemden geçtiği için oldukça mutsuzdur. Bir gün okuldan geldiğinizde, anneniz mutfakta yemek yapmaktadır. Okulda arkadaşlarınızla oyun oynarken düşüp üstünüzü kirlettiğiniz için okul kıyafetlerinizi yıkanması gerektiğini annenize söylediniz ve anneniz size meşgul olduğunu, kıyafetlerinizi yıkayamayacağını söyledi. Siz de annenize her zaman isteklerinizi ikinci plana attığı için sitem ettiniz. Bunun üzerine anneniz size **“Ben her zaman senin isteklerini yapmaya çalışırım. Arkadaşlarının eve gelmesine, istediğin şeyleri almana, istediğin zaman televizyon izleyip oyun oynamana izin veririm. Sen benden daha ne istiyorsun?”**dedi.

- d. Anneniz size bu şekilde tepki verse, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- e. Siz böyle bir istekte bulunsanız gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- f. Siz böyle bir istekte bulunsanız gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Babanız, sizin her alanda iyi eğitim almanızı önemseyen bir babadır. Bu sebeple de her akşam ailenin bir arada olduğu belli bir vakitte aile üyeleri birbirleriyle birtakım şeyleri paylaşmaktadır. Siz ise kendinizi çok iyi ifade edemediğinizi düşünerek konuşmaktan kaçınan bir bireysiniz. Bir akşam babanız size Çanakkale Savaşı'yla ilgili fikrinizi söylemenizi istedi. Siz de bir şey söylemekte tereddüt ettiniz. Bu durumda babanız size “Çanakkale Savaşı gibi önemli bir konuda bile fikrin yok mu yani? Yaşıtların bu konuda makale yazıyor. Bundan utanmalısın.”dedi.

- d. Babanız size bu şekilde tepki verse, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- e. Siz bu şekilde davranırsanız, gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- f. Siz bu şekilde davranırsanız, gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Okulunuz, sömestr tatilinde öğrencilerin anne-babalarıyla birlikte katılabileceği bir haftalık tatil düzenlemiştir. Sizin maddi durumunuz, okulunuzdaki arkadaşlarınızın çoğundan daha iyidir. Babanıza bu tatile katılmak istediğinizi söylediğinizde babanız hayır cevabını vermiştir. Babanıza sebebini sorduğunuzda size “Biz diğer aileler gibi değiliz, bizim konumumuz farklı. Onlarla aynı yerde tatil yapmamız mümkün değil.”demiştir.

- d. Babanız size bu şekilde tepki verse, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- e. Siz böyle bir tatile gitmek isterseniz gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- f. Siz böyle bir tatile gitmek isterseniz gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Siz ev ödevlerinizi kendi başınıza yapma konusunda sıkıntı yaşayan ve annenizin veya ablanızın yardımına ihtiyaç duyan bir öğrencisiniz. Sınıf öğretmeniniz bu konuyu görüşmek için annenizi bir gün okula çağırdı ve annenize sizin ödevlerinizi tek başınıza yapmanız gerektiğini söyledi. Anneniz ise öğretmeninize “Aman hocam! Benim çocuğum bırakın ödev yapmayı tek başına yemek bile yivemez. Ben de istiyorum kendi başına yapmasını ama yapamıyor işte! Ben ömrüm yettiğince ona yardım ederim, o yeter ki okusun.”demiştir.

- d. Anneniz sizinle ilgili öğretmeninize böyle bir şey söylese, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- e. Böyle bir durumda gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- f. Böyle bir durumda gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Siz okula yürüyerek gitmektesiniz. Anneniz havalar çok soğuk olmasa bile sabah evden çıkarken montunuzu giymenizi istemektedir. Siz bir gün annenize arkadaşlarınızın hiçbirinin mont giymediğini ve sizin de giymeyeceğinizi söylemeniz üzerine anneniz size “Başkasının çocuğundan bana ne! Diğer arkadaşların üşümüyor olabilir ama sen çok kolay üşüyen bir çocuksun. Hemencecik hastalanıverirsin.”dedi.

- d. Anneniz size bu şekilde tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- e. Böyle bir durumda gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- f. Böyle bir durumda gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Siz annenizle her şeyi paylaşır, okuldan geldiğinizde annenize okulda neler yaptığınızı ve neler olduğunu en küçük detayına kadar anlatırsınız. Bir gün okulda en yakın üç arkadaşınız şaka yapmak amacıyla arkadaşlarının sıralarına küçük notlar yazıp bırakmışlardır. Bu şakayı birkaç kez tekrarlayınca sınıf içinde bazı kişilerin arasında problem çıkmış, sınıf öğretmeni bunu yapanların bir an önce ortaya çıkmalarını söylemiştir. Arkadaşlarınız korktukları için size hiç kimseye hiçbir şey söylememeniz için söz verdirmişlerdir. Eve gittiğinizde annenize “Anne, bugün okulda ne oldu biliyor musun? Aslında arkadaşım kimseye söyleme diye bana söz verdirdi ama ben sana anlatacağım.”diyerek bütün olan biteni annenize anlattınız. Bu durum karşısında anneniz “İşte böyle bana her şeyi anlatman gerekir ve öğretmenine de bence her şeyi anlatmalısın.”dedi.

- d. Anneniz size böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- e. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- f. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Matematik dersinde başarınız çok iyi düzeyde değildir. Sene sonunda karnenizde matematik notunuzun 2 olduğunu gören anneniz size “Bütün bir yıl boyunca haftada üç saat matematikten özel ders almana, senin için aldığım o kadar test kitabına ve verdiğimiz o kadar emeğe rağmen hala notunun düşük olduğuna inanamıyorum. Ne yaparsak yapalım başaramıyorsun.”demiştir.

- d. Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse, ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?**
- e. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**
- f. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?**

Sınıf arkadaşlarınızla iyi geçinme konusunda sıkıntı yaşamaktasınız. Bir gün anneniz sınıf arkadaşlarınızla ilgili ne düşündüğünüzü sormuş, siz de hepsinin çocuk gibi olduğunu, bu yüzden onlarla anlaşılamadığınızı, zaten onların da sizin yanınıza gelmediklerini söylediniz. Bunun üzerine anneniz **“Canım benim! Sen hem çok olgun bir çocuksun hem de derslerinde oldukça başarılısın. Bu yüzden onlar seni kıskanıyor olabilirler. Başkalarının senin hakkında ne düşündüğü önemli değil.”** demiştir.

- d. Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- e. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- f. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Uzun zamandır ailenizden son model bir cep telefonu istiyorsunuz. Bir gün okuldan eve gelip ailenize sınıftan bir arkadaşınızın babasının ona telefon aldığı, sizin telefonunuz olmadığı için çok üzüldüğünüzü söylediniz. Sizi bu kadar üzgün gören babanız “Haydi hazırlan. Madem bu kadar çok istiyorsun, biz de gidip alırsız o telefonu. Sen üzülme yeter!” demiştir.

- d. Babanız size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- e. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- f. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Bir gün annenizle ayakkabı almak için alışverişe çıktınız. Girdiğiniz bir mağazada satış görevlisi iki farklı ayakkabının bu senenin modası olduğunu söyledi ve size iki tane seçenek sundu. Ayakkabıları elinize alarak uzun uzun incelediniz. Annenizin ayakkabıları denemeniz gerektiğini söylemesi üzerine ayakkabıları denediniz. Karar vermekte çok zorlandığınız için annenizin fikriniz almak istediniz. Anneniz “Bence kırmızı olana daha güzel. ”dedi. Siz “Mavi olan bana daha çok yakışmadı mı? ”demeniz üzerine anneniz, size “Sana hangisinin güzel olduğunu söyledim. Emin ol kırmızı daha güzel, onu alalım. ” demiştir.

- d. Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- e. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- f. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Siz 9 yaşıңызdayken görme engelli bir kardeşiniz dünyaya geldi. Anneniz, kardeşiniz Ömer'in engelli olmasını bir türlü kabul edememiş ve bu duruma çok üzülmüştür. Annenizin üzülmesini istemediğiniz için kardeşinizle özel olarak ilgilenmeye ve zaman içinde bundan keyif almaya başladınız. Bu süreçte ise annenizin size pek çok kez “Ben Ömer’le yeterince ilgilenemiyorum. Hem nasıl ilgilenebilirim beni bekleyen onca iş varken? Sen kardeşinle ilgilenerek çok iyi bir evlat ve abla olduğunu ispatlıyorsun. Bu fedakârlıkların benim için çok önemli!” dediğini hatırlamaktasınız.

- d. Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- e. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- f. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Kolunuza dövme yaptırmak istiyorsunuz çünkü yakın arkadaşlarınızı koluna dövme yaptırdığını gördünüz ve sizin de çok hoşunuza gitti. Ailenize haber vermeden kolunuza küçük bir dövme yaptırdınız fakat babanız durumu fark ettiğinde kıyameti kopardı. Babanız size “El alem ne der biliyor musun sen? Ben kimseye Muzaffer Bey’in çocuğu özenip orasına burasına dövme yaptırmış dedirtmem. Yarın bu işin çözümüne bak.” demiştir.

- d. Babanız size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- e. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- f. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Babanızın işleri bir süredir iyi durumda değildir. Bu durumdan oldukça endişelenen anneniz dantel örüp satmaya başlamıştır. Fazla sipariş aldığı bir gün sizden kendisine yardım etmenizi istemiştir. Annenizle birlikte verilen siparişleri tamamlamaya çalışırken annenize “Anneciğim, sen bunlarla neden bu kadar çok uğraşıyorsun? Babamın işlerinin bir süredir iyi olmadığını farkındayım ama durumumuz çok kötü değil.”dediniz. Anneniz ise size “Yavrum, durumumuz şimdi çok kötü değil ama kötü günler de gelecek. Ben o zaman aç kalmayalım diye uğraşıyorum. Ben gidişatı görebiliyorum. Önce babanın işleri duracak, sonra alacaklılar kapıya dayanacak, sonra eve haciz gelecek. Ya evsiz eşyasız kalacağız ya da hep oradan oraya kaçmak zorunda olacağız. Siz farkında değilsiniz, gülüp eğleniyorsunuz ama bizde bu şans varken her şey bizi bulur.”demiştir.

- d. Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- e. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- f. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

En yakın arkadaşınız Birsen, bir gün size sizinle artık arkadaş olmak istemediğini söyledi. Bu durum karşısında çok üzüldünüz ve ağlayarak eve gittiniz. Ne olduğunu soran annenize olanları anlattınız ve buna dayanamayacağınızı, Birsen'i çok sevdiğinizi söylediniz. Bu durumda anneniz size “Ağlamayı bırak artık. Ne demek dayanamam? Şimdi üzülyorsun ama yarın bu üzüntün geçtiğinde o kadar da önemli bir şey olmadığını anlarsın. Mesela ben hiç kimse için çok üzülmem, çünkü başka biri için bu kadar üzölmek bana mantıksız geliyor. Daha düne kadar hayatında Birsen mi vardı? Sen de böyle düşünürsen mantıksız olduğunu anlarsın.”dedi.

- d. Anneniz size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- e. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- f. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Siz derslerinizde oldukça başarılı bir öğrencisiniz. Her zaman ödevlerinizi düzenli olarak yapmakta, aldığınız tüm sorumlulukları başarıyla yerine getirmektesiniz ve bu özelliğinizden dolayı okulda herkesin takdirini toplamaktasınız. Bir gün okul çapında yapılan bir sınavda 2. oldunuz ve sınav sonuç kâğıdını görünce öfkeyle yırtıp attınız. Akşam eve geldiğinizde babanızın sınav sonucunu sorması üzerine ikinci olduğunuzu, birinciliği sizin hak ettiğinizi söylediniz. Babanız da size “Şunu bilmelisin ki ikinci olmayı sana yakıştıramadım. Her zaman en önde olmalısın.”dedi.

- d. Babanız size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- e. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- f. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

Kendinizden beş yaşı küçük kardeşinizle sık sık kavga ediyorsunuz. Babanız evde birtakım kurallar olduğunu ve kurallara uymayanların ceza alacağını daha önce size ve kardeşinize söyledi. Bir gün yine kardeşinizle kavga ettiniz ve kardeşiniz de babanıza sizin onunla kavga ettiğinizi söyledi. Bunun üzerine babanız size “Seni daha önce uyarmıştım. Sen ise sürekli aynı hatayı tekrarlıyorsun. Her hatanın bir cezası vardır.”dedi. Bunun üzerine siz itiraz etmek istediniz fakat babanız sizi susturarak “Bu evin kuralları var, seni affetmem mümkün değil.”diye cevap verdi.

- d. Babanız size bu konuda böyle bir tepki verse ne hissedersiniz ve ne düşünürsünüz?
- e. Böyle bir durum karşısında gerçekte babanız nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?
- f. Böyle bir durum karşısında gerçekte anneniz nasıl tepki verirdi ve ne söylerdi?

EK-2

İLK ANI

1. Gözlerinizi kapatın ve annenizle yaşadığınız en belirgin anınızı (hatıranızı) hatırlamaya çalışın. Anınızda neler olduğunu ayrıntılı olarak yazın. (Annenizle neredesiniz? Aranızda neler geçiyor? Anneniz size ne söylüyor? Siz annenize ne söylüyorsunuz? Hangi duyguları hissediyorsunuz? vb.) **NOT: Cevaplarınız kesinlikle gizli tutulacaktır.**

This image shows a full page of white paper with horizontal dashed lines, typical of primary-ruled notebook paper. The lines are evenly spaced and run across the entire width of the page. There are no margins, text, or other markings present.

[illegible]

Aslıhan Merve YILDIZ

**ÇOCUKLARIN GÖRÜŞLERİNE
GÖRE ÇOCUK YETİŞTİRMEDE
YAPILAN YANLIŞLAR**

Yüksek Lisans Tezi 2016